

Norut Tromsø
Rapport nr 12/2012
ISBN 978-82-7492-264-8
ISSN 1890-5226

Kommuneplan for Karlsøy kommune, Konsekvensutredning for tema reindrift

Vannøy reinbeitedistrikts slakteanlegg i Vannavalen

Jan Åge Riseth og Britt Kramvig

**Norut Tromsø
Oktober, 2012**

Prosjektnavn Reindriftsfaglig konsekvensutredning i Karlsøy kommune		Prosjektnr 4650	
Oppdragsgiver(e) Karlsøy kommune		Oppdragsgivers ref	
Rapportnr 12/2012	Dokumenttype Rapport	Status Offentlig	
ISSN 1890-5226	ISBN 978-82-7492-264-8	Ant.sider 89+14	Versjon 2.0
Prosjektleder Jan Åge Riseth	Signatur 	Dato 29.10.2012	
Forfatter (e) Jan Åge Riseth og Britt Kramvig			
Resyme` Karlsøy kommune reviderer sin arealplan fra 1991. Forliggende utredning vurderer foreliggende forslag til utbyggingsområder men også reindriftas livsvilkår i en større sammenheng. Kommunen har en spennende samisk historie og reindriftshistorie. Det er fire reinbeitedistrikter i kommunen: Ringvassøy, Vannøy, Rebbenesøy og Reinøy. De tre førstnevnte er helårsdistrikter mens Reinøy er et sommerdistrikt. Ringvassøya og til dels Reinøya er sterkt belastet av rekreasjonsbosetning og utbyggingspress. For Reinøya forventes dette å øke sterkt når Langsundforbindelsen åpnes. Utredninga ser det som meget positivt for reindrifta både at kommunen nå får en overordnet arealplan og at man ikke åpner for nye felter for fritidsbebyggelse utover allerede vedtatte reguleringsplaner. Utredninga foreslår etablering av hensynssoner etter PBL for å kanalisere hyttebygging m.m. Kommunestyret oppfordres til å engasjere seg i reindriftas kår og arealsituasjon i forhold til mineralutvinning og ulike typer energianlegg. Også de langsiktige konsekvensene av Langsundforbindelsen og evt. videre kommunikasjonsutbygging er en sak som kommunen bør kunne engasjere seg i for å finne nye løsninger som ivaretar reindriftas langsiktige interesser. Utredninga foreslår også å utvikle en strategi for å gjøre reindrifta til en ressurs for kommunen gjennom tilrettelegging for felles næringsutvikling og utvikling av nye samhandlingsarenaer. Utredninga foreslår også at kommunen vurderer å legge til rette for stedsuavhengige arbeidsplasser for å stimulere til økt integrasjon mellom kommunen og fritidsbeboerne. Indirekte kan dette også føre til økt forståelse for reindriftas vilkår.			
Emneord Reindrift, plan- og bygningslov, hensynssoner, næringsutvikling, kultur, samhandlingsarenaer			
Noter			
Postadresse: Northern Research Institute Tromsø, Norut Tromsø Postboks 6434 Forskningsparken, 9294 Tromsø Telefon: 77 62 94 00 Telefaks: 77 62 94 01 E-post: post@norut.no			

FORORD

Oppdraget er et samarbeidsprosjekt mellom Norut Tromsø og Universitetet i Tromsø. Det har vært interessant å få mulighet til å arbeide med en hel kommune og ulike typer reindrift. Så vidt vi vet er det ikke tidligere laget denne typen utredninger basert på plan- og bygningsloven av 2008.

Vi takker for oppdraget og velvillig bistand fra oppdragsgiver, reinbeitedistriktene og Reindriftsforvaltningen under gjennomføringen. Vi setter stor pris på de tilbakemeldingene vi har fått på kommentarutgaven både fra oppdragsgiver og reinbeitedistrikter.

Narvik/ Tromsø, 29.10.2012

Jan Åge Riseth og Britt Kramvig

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. SAMMENDRAG.....	9
2. INNLEDNING.....	13
2.0 Mandat.....	13
2.1 Reindrifft, rettigheter og regulering.....	14
2.2 Reindriffta og kommuneplanlegging etter PBL.....	18
2.3 Reindrifft konsekvensutredninger og inngrepseffekter.....	22
2.4 Reinens beitebruk og reindrifftas driftsmønster.....	24
3. BAKGRUNN.....	25
3.1 Ny forståelse av etniske relasjoner.....	25
3.1.1 Kolonisering og fornorsking.....	25
3.1.2 Samisk revitalisering-politikk og hverdagsliv.....	26
3.2 Tradisjonelle samiske institusjoner.....	27
3.3 Historisk bakgrunn.....	28
3.3.0 Forhistorie.....	28
3.3.1 Rein i Karlsøy.....	31
3.3.2 Reindrifftsformer i Karlsøy.....	32
3.3.3 Mellomstatlige overenskomster og offentlige reguleringer.....	34
3.3.4 Rendalen/Ittunjárga.....	37
3.3.5 Ringvassøy/Raneš.....	37
3.3.6 Vannøy/Várdná.....	41
3.3.7 Rebbenesøy/Ruobbá.....	42
3.3.8 Reinøy/Ráidná.....	43
3.3.9 Nord-Kvaløya og noen mindre øyer.....	46
3.4 Reindriffta, de fastboende og driftsformen.....	47
3.5 Oppsummering.....	48
4 DAGENS SITUASJON.....	49
4.1 Ringvassøy/Raneš.....	49
4.2 Vannøy/Várdná.....	52
4.3 Rebbenesøy/Ruobbá.....	53
4.4 Reinøy/Ráidná.....	54
5. TILTAKET OG VIRKNINGER AV TILTAKET.....	57
5.1 Nullalternativet.....	57
5.2 Foreslåtte utbyggingsområder-merknader og vurderinger.....	58
5.2.1 Ringvassøy/Raneš.....	59
5.2.2 Reinøy/Ráidná.....	63
5.2.3 Vannøy/Várdná.....	64
5.2.4 Rebbenesøy/Ruobbá.....	66
5.3 Vurderinger og oppsummeringer.....	66
5.3.1 Ringvassøy/Raneš.....	66
5.3.2 Reinøy/Ráidná.....	67

5.3.3 Vannøy/Várdnå	68
5.3.4 Rebbenesøy/Ruobbá	68
5.4 Forslag til hensynssoner	69
5.4.1 Ringvassøy/Raneš	69
5.4.2 Reinøy/Ráidnå	70
5.4.3 Vannøy/Várdnå	71
5.4.4 Rebbenesøy/Ruobbá	72
5.5. Omorgansering av deler av reindriften i Karlsøy?	73
 6. REINDRIFTAS KÅR SOM PRIMÆRNÆRING OG KULTURBÆRER- UTVIKLING AV EN KOMMUNAL STRATEGI	 75
6.1 Overordnet strategi	75
6.2 Felles næringsutvikling og nye samhandlingsarenaer	77
6.2.1 Næringshage: Eksemplet Kvæningen kommune	78
6.2.2 Læringshagen: Dyrøy kommune	79
6.3 Framtidige utbygginger og samfunnsansvar	80
 7. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER	 83
7.1 Generelt	83
7.2 Hensynssoner	82
7.3 Utvikling av reindriften som kultur og næring	84
 8. REFERANSER	 86
 VEDLEGG	 90

1. SAMMENDRAG

Karlsøy kommune arbeider med å revidere sin arealplan fra 1991 og har utarbeidet planprogram for arealplan for perioden 2012-2024. Kommunen ser reindrift som et av de sentrale utredningstemaene og har derfor satt en konsekvensutredning av dette temaet ut på anbud. Anbudet ble tildelt Norut Tromsø i samarbeid med Universitetet i Tromsø. Oppdraget omfatter både vurdering av forslag til nye utbyggingsområder og reindriftas livsvilkår i en større sammenheng i kommunen. Oppdraget er knyttet både til kommuneplanens arealdel og til samfunnsdelen.

Reindrifta er en særegen næring både fordi den utøves over store arealer, men med lav intensitet i arealbruken, er sårbar for forstyrrelser og inngrep samt at den er en urfolksnæring med rettskrav på særlig beskyttelse. Det samiske reindriftsområdet er delt inn i seks regionale reinbeiteområder som i grove trekk tilsvarer fylkene fra Sør-Trøndelag og nordover. Disse områdene er videre delt inn i *reinbeitedistrikter*, som det er fire av i Karlsøy. Hvert enkelt reinbeitedistrikt skal ha et distriktsstyre. Distriktsstyret og styrets leder representerer reindriftsinteressene i distriktet.

Reindrifta i Karlsøy kommune hører til Troms reinbeiteområde og administreres av Reindriftsforvaltningen i Troms som er lokalisert til Bardufoss. Hvert reinbeiteområde har også et *områdestyre* oppnevnt av det respektive fylkesting og Sametinget. Områdestyret har statlig *sektormyndighet* etter plan- og bygningsloven, og både *innsigelsesrett* på vegne av reindrifta i forhold til kommunale areal- og reguleringsplaner og kompetanse til å uttale seg til arealplaner.

Reindriftsretten gir adgang til å la rein beite i fjell og utmark uavhengig av hvem som eier grunnen. Beiteretten omfatter rett til beite for alle årstider og flytteleier, kalvingsland og parringsområder. Flytteleier har et spesielt sterkt vern. Evt. endringer i reindriftas flytteleier som følge av etablering av veianlegg og andre naturinngrep i reindriftas beite og driftsområder må godkjennes av Landbruks- og Matdepartementet. I tillegg til selve beiteretten har reindriftsutøvere adgang til å få oppført nødvendige gjerder og anlegg¹ for utøvelse av drifta.

Plan- og bygningsloven stiller krav til involvering av reindrifta. Loven skal «sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv» og bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler knyttet til reindrifta. Miljøverndepartementet har også understreket at kommunen har et *særskilt ansvar* for å ivareta reindriftas særskilte behov og mest sårbare områder på tilsvarende måte som andre arealinteresser ivaretas i plansammenheng. Loven forutsetter at kommuner innenfor det samiske reinbeiteområdet behandler reindrifta i *kommuneplanens samfunnsdel*. Formålet er å sikre, utvikle og styrke reindriftsnæringa i tråd med nasjonale føringer og målsetninger. Kommunen skal også vurdere reindriftas mulige innvirkning på kommunens samfunnsutvikling.

Den nye plan- og bygningsloven tilførte arealformålet LNF (Landbruks-, natur- og friluftsmål) en R for reindrift (§ 11-7 nr. 5). I områder hvor det utøves samisk reindrift skal kommunene synliggjøre reindrifta og benytte arealformålet LNFR i stedet for LNF. Loven åpner for å bruke *hensynssoner* (§ 11-8) og *retningslinjer* (§ 11-11) til å styre arealbruken. Det kan differensieres mellom de forskjellige næringene

¹ Slakteanlegg, broer etc.

innen LFNR-områder slik at f.eks. reindrifta får prioritet. Departementet understreker at både at reindriftskommuner bør angi hensynssoner for reindrift, at forskjellige typer reindriftsområder kan prioriteres og at det kan gis retningslinjer om bruken av arealene i hensynssonene.

LNFR-områdene kan etter § 11-7 nr. 5 inndeles videre i to underformål hvor det ene bare gir adgang til å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for drift av næringsmessig landbruk, reindrift inkludert, mens det andre også åpner spredt bolig, fritids- eller næringsbebyggelse.

For å forstå dybden og kompleksiteten i reindriftas situasjon i Karlsøy kommune trenger man å ha både en grunnleggende forståelse av de langsiktige etnopolitiske og mellomstatlige prosessene på Nordkalotten og et minimum av oversikt den lokale reindriftshistoria. Siden 1300-tallet konkurrerte de nordiske nasjonalstatene om å legge under seg og dele opp det grenseløse Sápmi og siden integrere det i nasjonalstater, mens etterkrigstida og spesielt Altakampen og samerettsutredningene har fremmet dekoloniseringsprosesser bygd nye premisser for samisk kultur. Slektskap spiller en sentral rolle i samisk kultur.

Karlsøy kommune har en meget spennende forhistorie og historie. Vår hovedkilde er Håvard Dahl Bratreins bygdebok. Den arkeologiske utredningen kommunen har bestilt, presenterer nye funn som tyder på at det i sein middelalder skjedde en norrøn bosetningsekspansjon inn i det som hadde vært et sjøsamisk område samtidig som sjøsamiske fellesboplassener ble avviklet. Det finnes mange kulturminner som dokumenterer villrein og villreinjakt i eldre tid, men få skriftlige opplysninger.

Den eldste dokumenterte reindrifta i Karlsøy ser ut til å ha vært drevet av sjøsamere, men tamreinholdet ser ikke ut til å ha fått vesentlig omfang før på slutten av 1700-tallet da helnomadiske reindriftssamer fra Nord-Sverige og Finland begynte å flytte til øyene. En del av disse samene slo seg til og vekslet mellom å drive reindrift på ulike øyer i ytre Troms.

Ringvassøya har vært sommerbeite for samer fra Könkämä, den nordligste samebyen i Sverige (Karesuando). En del av disse reindriftssamene fra Karesuando slo seg som stasjonære på øyene. På Ringvassøya var det to driftsgrupper (siidaer). En sommerboplass i Kårvika ved Skogsfjordvatnet, mens den andre hadde Soltinddalen som hovedbase. Nomadene og de stasjonære reindriftssamene på Ringvassøya hadde felles flokk om sommeren. Rastefamilien har stått sentralt i reindrifta på Ringvassøya siden 1836.

Den første norsk-svenske reinbeitekonvensjonen førte til at kun norske statsborgere har kunnet drive reindrift i Karlsøy etter 1923. På Vannøya, Rebbenesøya og Reinøya har bruken i noen grad vekslet mellom ulike familier. Mens Rasteslekta holdt seg til Ringvassøya, har Kittislekta bredt seg til flere øyer og etter hvert fått inn familie fra Finnmark i tillegg. Fast reindrift på Reinøya ble reetablert etter et halvt århundres fravær i 1970. På slutten av 1990-tallet oppsto det konflikt når grunneierne oppfattet beitebelegget som for stort. Dette førte til en jordskiftesak der begge parter prøvde alle ankemuligheter, men saken endte med en understrekning av at begge parter har like rettigheter, og at de må samarbeide.

Dagens situasjon er preget av at reindrifta i kommunen drives etter to ulike driftsmønstre; *helårsdrift* (Ringvassøya, Rebbenesøya og Vannøya) og *sommerbeite* for reindrift med vinterbeite i Kautokeino (Reinøya). Denne forskjellen innebærer at utnyttingsgraden for reinbeitene på de tre førstnevnte øyene er betydelig lavere enn for den sistnevnte.

Mangelen på en oppdatert arealplan gjør at både reindrifta og kommunen må forholde seg til og ta stilling til private reguleringsplaner og innspill enkeltvis. Erfaring viser også at del av planene som lanseres er åpenbart urealistiske. I tillegg er reindrifta også utsatt for tap av arealer gjennom etablering av nye energianlegg. Pågående klimaendringer betyr også økt usikkerhet for vinterbeitene. *Vi vurderer det som meget positivt for reindrifta både at kommunen nå får en overordnet arealplan og at man ikke åpner for nye felter for fritidsbebyggelse utover allerede vedtatte reguleringsplaner.*

Ringvassøya er belastet av fritidsboliger og næringsanlegg for rekreasjonsbruk. Den siste perioden har distriktet vært særlig belastet av planer om nye utbygginger og tiltak. Distriktet har stått overfor et omfattende press i mange år. Det er på høy tid at kommunen mer aktivt tar i bruk PBL's styringsinstrumenter for å ivareta reindriftas interesser. Presset fra den rekreasjonsrettede bebyggelsen retter seg særlig i mot de lavereliggende områdene i og ned mot fjordene på de nordlige delene av øya samt de øvre dalene midt på øya som forbinder de nordlige halvøyene. Rekreasjonsbebyggelsen må søkes kanalisert til bebygde områder/områder mot sjøen/nedenfor vei gjennom etablering av *hensynssoner* etter PBL §11-8. Det er skissert hensynssoner som forslås markert som LFNR-1-områder og merkes med: «*Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for reindrift*». Det er også anført at områder nedenfor vei kan i noen grad markeres som LFNR-2-område hvor også annen bebyggelse kan tillates.

Reinøya er også belastet av rekreasjonsbosetning og -bruk. Konflikten mellom bønder og reineiere synes å være avløst av en situasjon der man er rede for å utvikle et bredere samarbeid. Vi ser det som viktig at gode samarbeidsordninger er etablert før Langsundforbindelsen åpner da dette vil øke presset på arealene på Reinøya meget sterkt. På Reinøya er det foreslått hensynssonene for å sikre de store dalene, mens det er antydnet et LFNR-2-område, hvor annen bebyggelse kan tillates, sør på øya.

Vannøya har, sannsynligvis varig, fått betydelig redusert vinterbeitekapasitet som følge av Fakkenutbyggingen. For øvrig er det viktig at den nordligste delen av øya ikke avskjæres gjennom sterk utbygging langs veien over Burøysundeidet. Dette er markert som forslag til hensynssone. I tillegg bør mest mulig av øvrig utbygging skje nedenfor vei eller i tilknytning til eksisterende bebyggelse.

Rebbenesøya er lite belastet av inngrep, men et potensielt prammingsområde på Bromnes bør sikres. Dette er markert som forslag til hensynssone. Generasjonsskifte har nettopp skjedd og det bør holdes åpent for evt. omlegging til sommerbeite.

På Ringvassøya har vi skissert forslag til hensynssoner i de mest belasta områdene. Vi har også foreslått hensynssoner for de andre øyene, på Vannøya over Burøysundeidet og på Reinøya i de store dalene, mens føringsanlegget på Bromnes er viktigst på Rebbenesøya. På Reinøya har vi i tillegg antydnet at den sørligste delen av øya kan brukes til utbyggingsområde. Generelt har vi anbefalt at

rekreasjonsbebyggelsen må søkes kanalisert til bebygde områder/områder mot sjøen/nedenfor vei.

Den delen av vårt mandat som er knyttet til kommuneplanens samfunnsdel, skal bidra til å utvikle reindrifta både som kultur og næring. Utfordringa blir å kombinere både å gi reindrifta prioritet i arealbruken samtidig som man arbeider med å utvikle reindrifta som en ressurs for kommunen. Vi vil også oppfordre kommunestyret til å engasjere seg i reindriftras kår og arealsituasjon i forhold til mineralutvinning og ulike typer energianlegg. Også de langsiktige konsekvensene av Langsundforbindelsen og evt. videre kommunikasjonsutbygging er en sak som kommunen bør kunne engasjere seg i for å finne nye løsninger som ivaretar reindriftras langsiktige interesser.

Reindrifta i Karlsøy har ikke naturlige forutsetninger for å bli stor i produksjonsvolum, men derimot kan den produsere utmerket kvalitet. *Nærheten til Tromsø og kommunens attraktivitet som rekreasjonsområde og reiselivsdestinasjon er et potensielt fortrinn også for reindrifta i kommunen.* Dersom reindrifta kan tilby høykvalitets reinprodukter evt. i kombinasjon med kultur, kan dette inngå i en felles kommunal satsing med andre produkter fra land og sjø.

Vi foreslår at kommunen utformer en strategi for felles næringsutvikling og etablering av nye samhandlingsarenaer. Vi vil tilrå at kommunen tar et initiativ for å få etablert beitestyret for Reinøya så snart som praktisk mulig. Vi vil i tillegg anbefale Karlsøy kommune å undersøke og utvikle nye samhandlingsarenaer og møteplasser for reindrifta og andre utmarks- og næringsaktører. Slike møteplasser vil være viktig for å utforme eventuelle nye fremtidige samarbeidsrelasjoner. I tillegg vet man at felles møteplasser og institusjonelle samhandlingsordninger; som verddet-ordningen en gang var, skaper en både formell og uformell norsk/samisk møteplass, der mange ulike pågående utfordringer kan diskuteres og der fellesløsninger kan utformes. Slike møteplasser er i tillegg konfliktdempende. En mulighet kunne være å se mot de erfaringer som man nå gjør i Kvæningen kommune.

En tettere relasjon til reindrifutsutøverne i kommunen kan legge betingelser for utvikling av kultur og opplevelsesprodukter. Stort press på hyttebygging er en av kommunens utfordringer. Karlsøy kommune har allerede en høy andel med fritidsboliger og dermed og et stort befolkningssegment som i perioder har opphold i kommunen; som bruker utmarksområder og forsterker presset på fellesressurser. Det er varierende kjennskap til lokale forhold blant hyttefolket. Dette skaper bl.a. utfordringer knyttet til løshunder, og uforstandig bruk av områder i kalvingstiden. Mer informasjon til hyttebefolkning er et grep for å bøte på denne situasjon. Et annet grep er å vurdere om man kan se hyttebefolkningen som en ressurs for kommunen. Vi anbefaler kommunen å se på det arbeidet Dyrøy kommune gjør for prøve ut modeller for stedsuavhengige arbeidsplasser, blant annet gjennom å sikre at infrastruktur er på plass. Dette kan i tillegg legge til rette for større grad av deltagelse og integrasjon mellom kommunen og fritidsbeboerne.

2. INNLEDNING

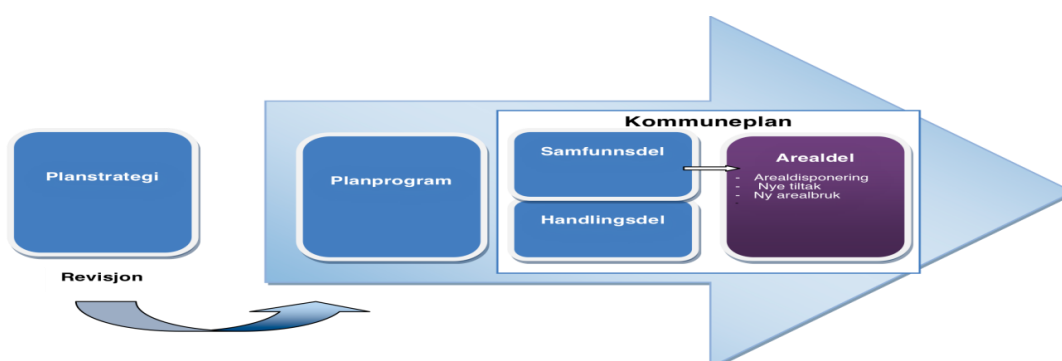
2.0 Mandat for konsekvensutredningen

Karlsøy kommune arbeider med å revidere sin arealplan fra 1991 og har utarbeidet planprogram for arealplan for perioden 2012-2024. Kommunen ser reindrift som et av de sentrale utredningstemaene og har derfor satt en konsekvensutredning av dette temaet ut på anbud. Anbudet ble tildelt Norut Tromsø i samarbeid med Universitetet i Tromsø. Kontrakt for utredningsarbeidet ble undertegnet 3.10.2011. Utrederne presenterte en foreløpig versjon av arbeidet i kommunestyremøte 12.06.2012 (Riseth og Kramvig, 2012).

I kommunens utlysningbrev av 17.06.2011 heter det bl.a. at det som skal vurderes er:

«forslag til nye utbyggingsområder, men også en vurdering av reindriftens livsvilkår i en større sammenheng i kommunen...ikke bare reindriftens kår som primærnæring..., men også som kulturbærer, i lys av framtidig arealdisponering» (våre uthevinger).

Dersom vi ser oppdraget i forhold til plan- og bygningslovens (PBL) system for delelementer i kommuneplanen, se figur 1, ser vi at oppdraget ikke bare er knyttet til kommuneplanens arealdel, men også til samfunnsdelen.

Figur 1. Sammenhengen mellom hovedelementene i kommuneplanen (MD, 2012a).

Den første delen av oppdraget; en vurdering av utbyggingsområder, inngår helt klart i arealdelen. Den andre delen av oppdraget; en vurdering av reindriftens livsvilkår som primærnæring og kulturbærer hører på sin side naturlig heime i den diskusjonen som skal føres i kommuneplanens samfunnsdel. Dette fordi samfunnsdelen skal behandle kommunens langsiktige utfordringer. Man skal her bl.a. beskrive og vurdere alternative strategier for samfunnsutvikling og langsiktige arealbehov. De strategivalg som gjøres i samfunnsdelen, skal videre gjenspeile seg i de beslutninger om arealdisponering som gjøres i arealdelen (MD, 2012a).

I § 11-1 i den fornyete plan- og bygningsloven av 2008 understrekes det også at kommuneplanen skal ta utgangspunkt i det *planbehov* som er pekt på i den kommunale planstrategien, og at det kan utarbeides *kommunedelplan* for bestemte områder, temaer eller virksomhetsområder. Dvs. ved behov kan kommunen om ønskelig utarbeide kommunedelplan for reindrift. Det vesentlige er imidlertid at kommunen gjør de

strategiske avveininger i forhold til reindrifta som situasjonen krever. I praksis står kommunen nokså fritt i hvordan den velger å organisere sitt planarbeid.

2.1 Reindrift, forvaltning og rettigheter

En særegen næring

Reindrifta er en særegen næring ut fra flere forhold:

- (1) Den utøves over store arealer, men med lav intensitet i arealbruken.
- (2) Den er sårbar for forstyrrelser og inngrep. Andre arealbrukere må ta hensyn til dette.
- (3) Den er en urfolksnæring og har rettskrav på særlig beskyttelse.

I dag utøves det reindrift på om lag 45 % av Norges landareal. Over 90 % av dette utgjør det såkalte samiske reinbeiteområdet² som strekker seg fra Femunden til Pasvik og Varanger (Reindriftsforvaltningen, 2011). I både Norge og Sverige er reindrift anerkjent som en eksklusiv samisk næring.³ Dette ble første gang formalisert gjennom den såkalte Lappekodisillen. Dette dokumentet var et tillegg til grensetraktaten mellom Danmark-Norge og Sverige-Finland i 1751 og skulle sikre det statsløse samiske folkets framtid gjennom å garantere at oppdelingen av Sápmi ikke skulle hindre reindrift og annen næringsvirksomhet på tvers av den nyetablerte grensen. Fra slutten av 1800-tallet er reindrifta i begge land blitt regulert av reindriftslover og gjennom 1900-tallet er også den grenseoverskridende reindrifta blitt regulert av reinbeitekonvensjoner mellom landene.

I dag er også myndighetene forpliktet av Grunnlovens § 110a, som pålegger myndighetene å legge forholdene til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. I tillegg er man også bundet av Norges folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk nedfelt i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966, artikkel 27, som omfatter tradisjonelle næringsveier som reindrift, og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk.

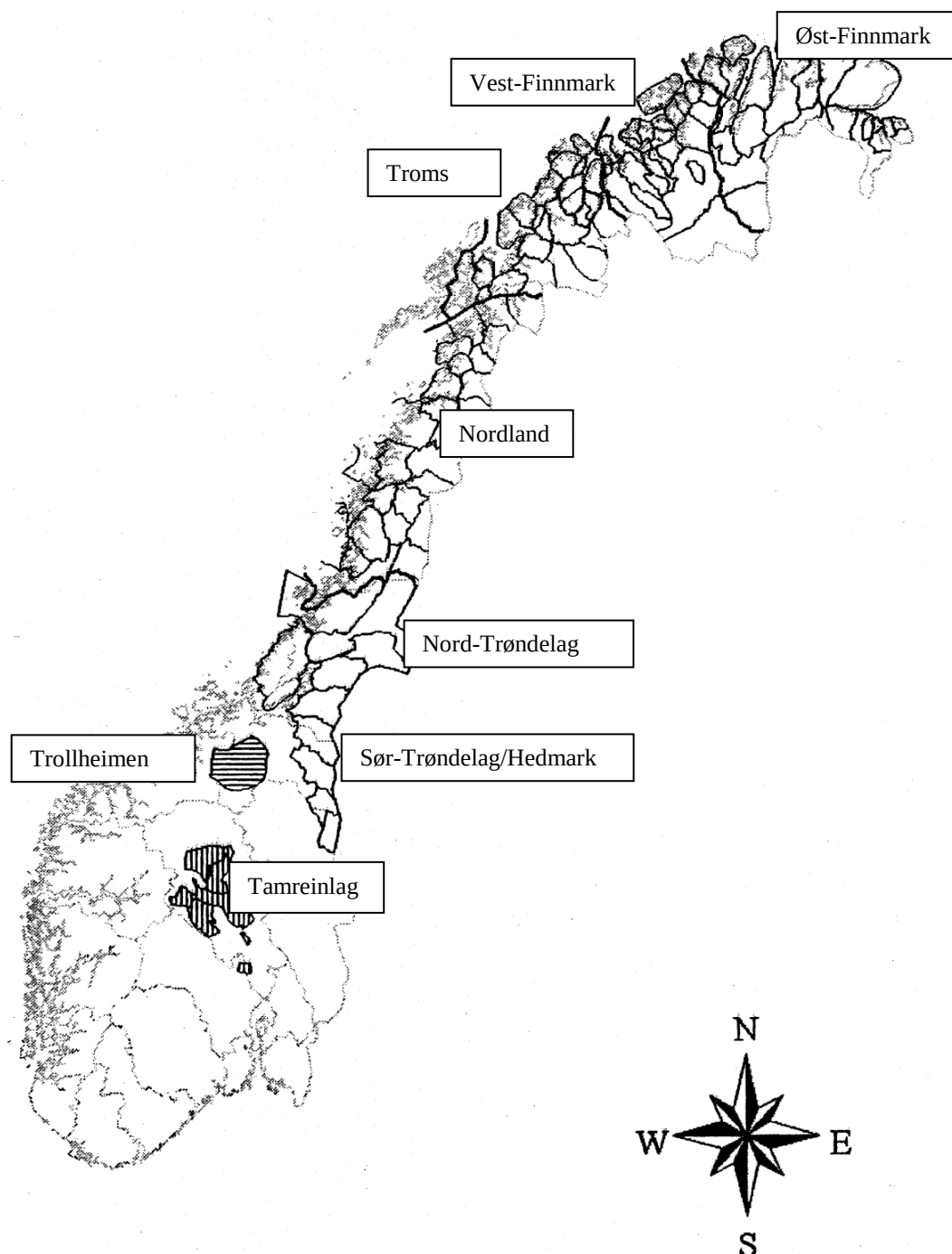
Begge konvensjonene er ratifisert av Norge og dermed forpliktende for myndighetene selv om konvensjonstekstene som sådan er allmenne i sitt uttrykk. Stortingets Ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen) har i en uttalelse av 2.7.1996 gitt noen generelle anførsler om betydningen av disse to konvensjonene og den nevnte grunnlovsparagrafen. Ombudsmannen peker på at reindrifta er i kjerneområdet av grunnlovsparagrafen. Også i behandlingen av enkeltsaker må det derfor etter ombudsmannens oppfatning legges til grunn et forholdsvis strengt krav til myndighetenes oppmerksomhetsnivå i forhold til å ivareta hensynet til samene for å unngå at man utilsiktet setter den samiske kulturen gjennom virkninger på det materielle kulturgrunnlaget (Strøm Bull, 2004).

² I tillegg forvaltes den samiske reindrifta i Trollheimen reint praktisk som en del av dette området selv om den er basert på egen lovgivning i tillegg.

³ Det finnes midlertid et par unntak: I Norge driver sør-norske tamreinlag, hovedsakelig i Jotunheimen, på grunnlag av konsesjon etter reindriftslovens § 8. I Sverige drives det konsesjonsreindrift (av kvener) i Tornedalen, se Jernsletten (2007).

Organisering og forvaltning

Det samiske reindriftsområdet er delt inn i seks regionale *reinbeiteområder* som i grove trekk⁴ tilsvarer fylkene fra Sør-Trøndelag og nordover, se figur 2. Disse områdene er videre delt inn i *reinbeitedistrikter*, 82 i alt. Et mindre antall av distriktene er *konvensjonsområder* (sommerdistrikter) for reindriftssamer som er svenske statsborgere og utøver sin reindrift i Sverige storparten av året.

Figur 2. Administrativ organisering av reindriften i Norge (Berge, 1998:8)

⁴ Områdegrensene avviker en del fra fylkesgrensene ut fra hvilke grenser som er hensiktsmessige for reindriften. I tillegg inngår dessuten deler av Hedmark i Sør-Trøndelag/Hedmark reinbeiteområde, samt at Finnmark er delt i to; Vest-Finnmark og Øst-Finnmark reinbeiteområder.

Innenfor hvert av distriktene samarbeider grupper av reineiere, nord-samisk *siida*, sørsamisk *sijte*, som har sin rein i felles flokk om den praktiske drifta. Etter reindriftsloven av 2007 er hver siida/sijte delt inn i siida/sijte-andeler⁵, dvs. kvoter for ett hushold/ en familie, som har en ansvarlig leder (familiens «overhode») som bestemmer hvem som skal kunne ha rein i siida/sijteandelen. Hver enkelt reineiers eierskap til reinen er markert med individuelle merkesnitt i reinens ører. Merkesnittene ansees som eiendom, er registrert i et eget *reinmerkeregister* og følger familietradisjoner.

Utenfor det samiske reindriftsområdet krever utøvelse av reindrift særskilt tillatelse fra myndighetene. Tillatelse forutsetter skriftlig samtykke fra vedkommende grunneiere og rettighetshavere eller dokumentasjon på at søkeren disponerer tilstrekkelige arealer.

Reindriffta administreres av et eget forvaltningsapparat, *Reindriftsforvaltningen*, underlagt Landbruks- og matdepartementet (LMD), som har sin sentraladministrasjon i Alta. Hvert enkelt reinbeiteområde har sitt regionale forvaltningskontor ledet av en *reindriftsagronom*, som har det daglige ansvaret for sitt område. Reindriftsforvaltningen i Troms er lokalisert⁶ til Bardufoss.

Hvert reinbeiteområde har også et *områdestyre* oppnevnt av det respektive fylkesting og Sametinget. Med hjemmel i reindriftsloven har områdestyret avgjørelses eller anbefalingsmyndighet i en lang rekke reindriftssaker. Etter instruks fra LMD er områdestyret også statlig *sektormyndighet* etter plan- og bygningsloven. Dette innebærer at områdestyret både har *innsigelsesrett* på vegne av reindriffta i forhold til kommunale areal- og reguleringsplaner og kompetanse til å uttale seg til arealplaner (MD, 2009c). Reindriftsagronomen er sekretariat for områdestyret og har også fullmakt til å uttale seg på vegne av områdestyret i kurante plansaker.

Rettigheter

Innenfor det samiske reindriftsområdet er det bare personer av samisk ætt og reindriftsfamilie som har rett til reinmerke⁷ og dermed til å drive reindrift.

Leder av siida/sijte-andel kan overføre sitt lederansvar til barn, barnebarn eller andre som oppfyller lovens krav. Det kreves at ny leder er myndig og har deltatt i alle sider av arbeidet i reindriffta i minst tre år. Områdestyret skal kontrollere at vilkårene for overføring er oppfylt.

Reindriftsretten gir adgang til å la rein beite i fjell og utmark uavhengig av hvem som eier grunnen. Beiteretten omfatter rett til beite for alle årstider⁸ og flytteleier, kalvingsland og parringsområder.

Flytteleier har et spesielt sterkt vern. I reindriftslovens § 22 heter det bl.a.

⁵ Tilsvarende *driftsenheter* etter reindriftsloven av 1978.

⁶ De øvrige er lokalisert til Røros, Snåsa, Fauske, Kautokeino og Karasjok.

⁷ Adopterte barn, ektefeller og samboere har også rett til reinmerke selv om de ikke er samer.

⁸ Mange reinbeitedistrikter er formelt regulert med beitetider; vinterbeiter, vår/høstbeiter eller sommerbeiter.

”Reindriftsutøvere har adgang til fritt og uhindret å drive og forflytte rein i de deler av reinbeiteområdet hvor reinen lovlig kan ferdes og adgang til flytting med rein etter tradisjonelle flyttleier. Med til flyttlei regnes også faste inn- og avlastingsplasser for transport av reinen.

Reindriftens flyttleier må ikke stenges, men Kongen kan samtykke i omlegging av flyttlei og åpning av nye flyttleier når berettigede interesser gir grunn til det.”

Konkret betyr det at i siste instans må Landbruks- og Matdepartementet må godkjenne evt. endringer i reindriftras flyttleier som følge av etablering av veianlegg og andre naturinngrep i reindriftras beite og driftsområder.

I tillegg til selve beiteretten har reindriftsutøvere adgang til å få oppført nødvendige gjerder⁹ og anlegg¹⁰ for utøvelse av drifta. Reindriftsloven med forskrifter angir godkjenningsprosedyre for permanente anlegg som også involverer grunneier/bruksberettigede slik at installasjonene ikke blir unødigg skjemmende eller medfører unødigg skade ulempe for andre. Reindriftsutøvere har rett til å føre opp midlertidige/mobile gjerder¹¹ uten formell saksbehandling.

Reindriftsutøvere har også adgang til å disponere grunn til oppføring av *gjeterhytter*, *gammer* og *buer* som er nødvendige for opphold og oppbevaring av utstyr. Reindriftsutøvere har også krav på tomt til bolig dersom dette er nødvendig for rasjonell utøvelse av drifta. Dette kan være spesielt aktuelt når det er lang avstand mellom sesongbeitene slik at det er behov for såkalt *sekundærbolig* som brukes en avgrenset del av året (sommer eller vinter).

Reindriftsutøvere har adgang til å bruke nødvendige framkomst og transportmidler, men bruk av terrengkjøretøyer på barmark skal begrenses mest mulig og så langt mulig foregå etter faste løyper.

Reindriftsutøvere har med visse begrensinger rett til å ta trevirke til brensel og reindriftsformål. Reindriftsutøvere har i utgangspunktet samme rett til jakt, fangst og fiske i allmenninger som innenbygdsboende, og skal ikke betale leie eller kortavgift. Reindriftsutøvere kan også erverve mer omfattende rettigheter lokalt.

Hvert enkelt reinbeitedistrikt skal ha et *distriktsstyre* som velges etter bestemte regler. Distriktsstyret og styrets leder representerer reindriftsinteressene i distriktet. Styret kan både inngå forlik, saksøke og saksøkes på vegne av reindriftsutøverne i distriktet i felles anliggender.

Distriktsstyret skal utarbeide *bruksregler* for forvaltningen og bruken av distriktets ressurser. Bruksreglene skal sikre en økologisk bærekraftig ressursforvaltning og bl.a.

⁹ Arbeidsgjerder, sperregjerder

¹⁰ Slakteanlegg, broer etc.

¹¹ Lette gjerder av plastmateriale (tilsvarende sekkestrie) som føres opp i forbindelse med kalving, merking slakting eller for å hindre at rein trekker til farlige områder etc. Det er ikke tillat å la slike gjerder stå utover en sesong.

inneholde regler om fordeling og sesongvis bruk av beiter, reintall, bruk av motoriserte kjøretøy og økonomiforvaltning. Reglene skal godkjennes av områdestyret.

Distriktsstyret skal også utarbeide en *distriktsplan* som skal inneholde de opplysninger som er nødvendige for offentlig planlegging. Planen skal omfatte flyttemønstre, årstidsbeiter, fremkomst/transportmidler, gjerder/anlegg og evt. beitesoner.

Kommunale og fylkeskommunale myndigheter skal gjøres kjent med planen før den vedtas.

2.2 Reindrifta og kommuneplanlegging etter PBL¹²

Plan- og bygningsloven stiller krav til involvering av reindrifta på en rekke punkter. Allerede i innledningen til plandelen (§ 3-1), angir loven at den skal «*sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv*» reindrifta samt bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler knyttet til reindrifta innenfor lovens virkeområde. Loven (§ 8) legger til rette for interkommunalt plansamarbeid. Dette er en klar fordel for reindrifta, da den som regel strekker seg over flere kommuner.

Kommunal planstrategi

Miljøverndepartementets temaveileder om reindrift og planlegging etter PBL (MD, 2009c) omtaler arbeidet med kommunal planstrategi slik:

Når kommuner innenfor et reinbeiteområde skal starte arbeidet med å utarbeide en kommunal planstrategi (§10-1), skal den lokale reindriftsforvaltningen kontaktes, og forvaltningen skal gis anledning til å fremme sine synspunkter. Områdestyret har ikke anledning til å fremme innsigelse mot forslag til kommunal planstrategi. Imidlertid bør man søke å oppnå tilslutning til planstrategien fra styrings- og forvaltningsorganene, fordi det ellers lett kan oppstå problemer senere i planleggingen. Utarbeidelsen av planstrategien kan virke som et verktøy for konflikthåndtering mellom reindriften og øvrige brukerinteresser til utmarken. Gjennom en drøfting av hovedtrekkene i en langsiktig arealstrategi kan bl.a. reindriftsinteressene og landbruksinteressene samordnes og gis den nødvendige forutsigbarhet. Der det foreligger konflikter mellom reindriften og f. eks. jordbruket i forhold til bruk og utnyttelse av utmarken, vil kommunene stå ovenfor vanskelige strategiske valg. For å få frem synspunktene fra de ulike brukerinteressene bør kommunene legge til rette for bred medvirkning og allmenn debatt. Dette vil også være i samsvar med gitte krav til deltagelse og medvirkning i forhold til den samiske reindriften. Selv om slike prosesser kan være utfordrende, vil de kunne legge til rette for en større grad av forutsigbarhet og en smidigere oppfølging og gjennomføring av de planer som initieres gjennom planstrategien (MD, 2009c).

Kommuneplan

Loven pålegger kommunene å ivareta ikke bare kommunale men også regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver. Den kommunale planleggingen skal også legge til grunn statlige og regionale pålegg og retningslinjer. For at kommunene skal kunne

¹² Dette avsnittet er i hovedsak basert på Miljøverndepartementets temaveileder (MD, 2009c)

ivareta reindriftsinteressene er det en forutsetning at kommunene er godt kjent med den reindrifta som utøves både innenfor kommunens grenser og i nabokommunene. Det er også sentralt at planmyndigheten har forståelse for reindriftas arealbehov og de konsekvenser ulike tiltak kan få i forhold til reindrifta (MD, 2009c). Departementet har også understreket at kommunen har et *særskilt ansvar* for å ivareta reindriftas særskilte behov og mest sårbare områder på tilsvarende måte som andre arealinteresser ivaretas i plansammenheng (MD, 2003).

Loven forutsetter at kommuner innenfor det samiske reinbeiteområdet behandler reindrifta i *kommuneplanens samfunnsdel*. Formålet er å sikre, utvikle og styrke reindriftsnæringa i tråd med nasjonale føringer og målsetninger. Omfanget vil variere, men et minimum vil være at man foretar de prioriteringer og legger de strategier som er nødvendige for å sikre arealgrunnlaget for reindrifta i et langsiktig perspektiv. Kommunen skal også vurdere reindriftas mulige innvirkning på kommunens samfunnsutvikling. Det innebærer bl.a. at man skal være bevisst at reindrifta kan bidra til et næringsmessig mangfold, for eksempel gjennom aktiviteter knyttet til slakte- og videreforedling av reinkjøtt og husflidsproduksjon.

Arealformålet LNFR

Den nye plan- og bygningsloven av 2008 tilførte arealformålet LNF (Landbruks-, natur- og friluftsmål) en R for reindrift (§ 11-7 nr. 5). Selv om denne tilføyselen av reindrift ikke har selvstendig rettsvirkning¹³, bidrar endringen til et riktigere bilde av arealbruken i de områder hvor det utøves reindrift. I områder hvor det utøves samisk reindrift skal kommunene synliggjøre reindrifta og benytte arealformålet LNFR i stedet for LNF. I den forrige plan- og bygningsloven var LNF-områder en samlekategori for flere arealformål som ikke var innbyrdes prioritert. Gjeldende lov har fått to muligheter til mer nyansert styring av arealbruken. Det er *hensynssoner* (§ 11-8) og *retningslinjer*¹⁴ (§ 11-11).

Hensynssoner

I lovproposisjonen sies det at

«Kommunene får utvidede muligheter for å ivareta reindriftens interesser ved at områder av særlig viktighet for reindriften kan markeres som hensynssoner i planen, og at det kan knyttes retningslinjer til disse sonene» (Ot. Prp. 32, 2007-2008:30).

Lovproposisjonen forklarer nyskapningen hensynssoner med at det nå kan

«knyttes to «lag» med bestemmelser til et område. Det ene laget er inndelingen i de tradisjonelle arealbruksformålene med bestemmelser, som forteller hvilket formål arealet kan brukes til. I tillegg er det et lag (altså hensynssonene, vårt innskudd) som ikke følger bruksformålene¹⁵, men som tar utgangspunkt i egenskaper ved området, enten naturgitte eller funksjonelle, og som vil innebære en begrensning eller et vilkår

¹³ Dvs. at dette er primært en synliggjøring av reindrift som arealformål.

¹⁴ Det kan også lages *bestemmelser*, men dette gjelder i utgangspunktet ikke hensynssoner for reindrift (§ 11-8c)

¹⁵ Det aller meste av reindriftarealet vil være LFNR-område, men det kan tenkes hensynssoner for reindrifta i mindre områder der f.eks. en flyttelei krysser offentlig vei, dvs. formål «samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur»

for bruken av arealet. Et annet grunnlag for hensynssoner er vedtak etter andre lover. Hensynssoner vil da være informasjon om vedtak som gjelder for arealbruken. Hensynssoner kan også angi nærmere krav til infrastruktur, saksbehandling m.m. «» (Ot. Prp. 32, 2007-2008:126).

Loven gir mulighet til å etablere hensynssoner for å ivareta reindriftsinteressene. I lovproposisjonen sies det at:

Hensynssoner kan brukes til å klargjøre de interesser en må legge vekt på når en skal ta stilling til tillatt bruk. Det kan f.eks. angisdifferensierte jordbruks-, skogbruks- og reindriftssoner. Når det gjelder reindriften spesielt, setter reindriftsloven og etablerte rettigheter rammer for hva som kan bestemmes i kommuneplanen. Forskjellige typer av viktige reindriftsområder kan prioriteres og markeres som hensynssoner i planen, og det kan gis retningslinjer om hvordan hensynet til reindriften kan ivaretas. Kommuner med reindriftsområder bør angi hensynssoner for dette i planen (Ot. Prp. 32, 2007-2008:126).

I departementets lovkommentar sies det dessuten at

«Det forutsettes at differensierte områder for reindrift angis som hensynssoner på planen med tilhørende retningslinjer som angir hvilke begrensninger dette bør gi for bruken av arealformålet» (MD 2009a:93).

Til sammen avklarer disse sitatene følgende:

- Det kan differensieres mellom de forskjellige næringene innen LFNR-områder slik at f.eks. reindrifta får prioritet
- Reindriftskommuner bør angi hensynssoner for reindrift
- Forskjellige typer reindriftsområder kan prioriteres
- Det kan gis retningslinjer om bruken av arealene i hensynssonene

Loven sier at det i «*nødvendig utstrekning*» (§11-8) skal angis hvilke retningslinjer som skal gjelde «*for å ivareta det hensynet sonen viser*». Hva som er «*nødvendig utstrekning*» er ikke nærmere angitt i loven eller forarbeidene. Siden loven er så vidt ny finnes det også lite praksis på dette. Departementets veileder peker på at aktuelle hensynssoner vil være soner for reindriftas *særverdiområder* og *minimumsbeiter*. Dette gir en antydning, men er nødvendigvis ikke så mye klarere.

Vi finner det mest fruktbart å ta utgangspunkt i proposisjonens utsagn om at det gjelder «*naturgitte eller funksjonelle egenskaper ved området*» og «*områder av særlig viktighet for reindriften*». Dette må vurderes konkret, og kan gjelde både små og store områder, alt etter områdets funksjon. Vi vil også legge til grunn at behovet for hensynssoner og retningslinjer vil avhenge av i hvilken utstrekning annen konkurrerende arealbruk vil bety vesentlig forstyrrelse eller ulempe for reindrifta.

Departementets temaveileder (MD, 2009c) peker på at retningslinjer om utbyggingstiltak og tilrettelegging for eller begrensning av ferdsel vil være særlig aktuelle. Det påpekes at retningslinjene ikke kan innskrenke allemannsretten etter frilufsloven, men det kan gis retningslinjer om annen ferdsel, herunder motorferdsel

innenfor rammen av motorferdselloven med forskrifter. Det kan også gis retningslinjer om regulering av vinterbrøyting. Dette kan særlig være aktuelt i forhold til skogsbilveger som ligger innenfor reindriftas vinterbeiteområder.

Temaveilederen sier videre at det kan ikke gis retningslinjer som regulerer hvordan reindrifta skal bruke områdene, eller antall rein som det kan beites med i etablerte hensynssoner. Disse forhold reguleres med hjemmel i reindriftsloven og gjennom etablerte rettigheter. Det er ellers verdt å merke seg at Alta kommune i sin arealplan la ut som hensynssone furuskogsområdet i Altadalen som er fredet for reinbeiting med hjemmel i forskrift til reindriftsloven. Områdestyret i Vest-Finnmark fremmet innsigelse mot dette da de anså det som å være i strid med loven (Områdestyret, 2011). Departementet tok ikke innsigelsen til følge og godkjente hensynssonen da man anså at hensynssonen vil ikke medføre hverken praktiske eller juridiske konsekvenser for reindrifta, men bare opplyse om begrensninger som allerede gjelder (MD, 2012b). Dette går tilbake til det som lovproposisjonen (se over) omtaler som «*informasjon om vedtak som gjelder for arealbruken*».

Alta kommune har for øvrig vedtatt hensynssoner i tilknytning til reindriftas ilandførings- og prammingsområder (Alta kommune, 2011). Dette har ikke vært omstridt.

Temaveilederen peker også på at etablering av ulike typer verneområder kan initiere en større aktivitet i områdene omkring selve verneområdet. I de tilfeller hvor det antas at denne aktiviteten kan få vesentlige negative konsekvenser for reindrifta, bør det vurderes om det skal etableres hensynssoner for å ivareta reindriftsinteressene. Vurderingen om det skal etableres hensynssoner i sammenheng med verneområder bør finne sted i forbindelse med verneplanprosessen (MD, 2009c).

Bestemmelser til arealplanen

Paragraf 11-11 lister opp hva det kan gis bestemmelser om knyttet til arealformålet LNRF. Det er de bestemmelser som det er saklig grunn for å vedta ut fra et samfunnsmessig synspunkt som kan vedtas. Dette tilsier varsomhet med å gi utfyllende bestemmelser der myndigheten er lagt til sektormyndighet gjennom sektorlovgivningen. Slike bestemmelser må avklares med sektormyndigheten. Det kan ikke fastsettes bestemmelser som griper inn i gitte tillatelser etter annen lovgivning.

LNRF-områdene kan etter § 11-7 nr. 5 inndeles videre i to underformål:

- (1) Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for drift av næringsmessig landbruk, reindrift inkludert, herunder gårdstilknyttet næringsvirksomhet (§ 11-11 nr. 1). Tiltak innenfor reindrifta kan være samle, skille- og merkeanlegg, gjeterhytter og feltslakteanlegg.
- (2) LNRF-areal hvor det i tillegg til nødvendig landbruksbebyggelse også, etter bestemmelser i planen, kan tillates spredt bolig, fritids- eller næringsbebyggelse (§ 11-11 nr. 2). Det kan være bebyggelse som ikke anses som en del av landbruk eller reindrift, bl.a. etablering av småkraftverk. Bebyggelsens omfang, lokalisering og formål skal være nærmere angitt i planen.

Ved utbygging innenfor LNFR-områdene skal den oversiktsmessige siden av saken skal være avklart i kommuneplanen, mens den detaljerte vurderingen av det konkrete tiltaket på byggetomta må skje gjennom enkeltsaksbehandlingen og bruk av lokaliseringskriteriene som er gitt i planen. Et avslag på en søknad i et slikt område må være konkret begrunnet i en ulempe knyttet til f.eks. reindriftsinteressene. Dersom for eksempel reindriftsforvaltningen ikke har merknader, og planens lokaliseringskriterier er oppfylt, vil det normalt være grunnlag for å gi byggetillatelse.

Innenfor LNRF-arealene kan det legges opp til at kommuneplanens arealdel skal gi direkte styring for byggesaker. Dette innebærer at kommunen er gitt hjemmel for å gi bestemmelser om plassering og utforming av nye bygninger og anlegg innenfor LNRF-arealet. Bestemmelsen skal ikke brukes slik at den hindrer nødvendige tiltak der det er liten valgfrihet i forhold til plassering. Ved at reindrifta ikke er stasjonær, men flytter med rein, må man også sikre at bygninger og anlegg i reindrifta blir lokalisert i områder hvor de kan nyttes ut fra sin hensikt.

Kommunen kan i tilknytning til arealdelen gi nærmere bestemmelser om at spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse mv. kan tillates oppført på grunnlag av enkeltsøknader eller reguleringsplan når formålet, bebyggelsens omfang og lokalisering er nærmere angitt i planen. For å kunne oppføre bygninger på grunnlag av enkeltsaksbehandling er det således et krav at omfang og lokalisering må fremgå av planen, og er avklart i forhold til bl.a. reindriftsinteressene.

Videre kan kommunen gi nærmere bestemmelser om bl.a. oppføring av nødvendige bygninger og mindre anlegg for reindrift i 100-metersbeltet (§11-11 nr. 4). Dette kan være anlegg i forbindelse med pramming av rein, og hytter og gammer til bruk i forbindelse med utøvelse av reindrift.

2.3 Reindrift, konsekvensutredninger og inngrepseffekter

ILO-konvensjon nr. 169 artikkel 7 krever at konsekvenser av inngrep i samiske områder, herunder områder hvor det utøves reindrift, må være tilstrekkelig utredet før et eventuelt naturinngrep kan iverksettes. Vedtak av arealplaner må være basert på forsvarlige utredninger av virkningene for reindrifta og ta tilstrekkelig hensyn til næringens behov for arealer. Dette kravet er fulgt opp i konsekvensutredningsforskriften til plan- og bygningsloven (MD, 2009d).

Et tiltak eller en plan innenfor et reindriftsområde kan i dag utløse en konsekvensutredning på bakgrunn av tiltaket eller planens virkning for reindrifta. Med bakgrunn i fastsatt forskrift om konsekvensutredninger skal planer og tiltak opplistet i forskriftens § 3 konsekvensutredes dersom planen eller tiltaket kan komme i konflikt med utøvelsen av samiske utmarksnæringer, eller er lokalisert i reindriftas særverdiområder eller minimumsbeiter og kan komme i konflikt med reindriftsinteresser, eller på annen måte kan komme i konflikt med reindriftas arealbehov, jfr. § 4 bokstav e.

Det er vedkommende som fremmer forslag til plan etter plan- og bygningsloven eller søker om tillatelse etter annet lovverk som i utgangspunktet selv skal vurdere om

planen eller tiltaket kommer i konflikt med reindriftsinteressene. Ved utarbeidelse av en konsekvensutredning skal de samlede effektene av planer og tiltak innenfor det enkelte reinbeitedistriktet vurderes, jfr. vedlegg III i forskriften. For planer og tiltak som alltid skal konsekvensutredes, skal reindriften vurderes og behandles dersom det antas at planen eller tiltaket kan få virkning i forhold til utøvelsen av reindriften i området.

Konkurrerende arealbruk har ført til økende fragmentering av beitelandet. Inngrepseffekter kan deles inn i *direkte effekter*, *indirekte effekter* og *kumulative effekter* (World Bank, 1997). De *direkte* effektene ved naturinngrep omfatter som regel fysisk tap av land og forstyrrelse av dyr i nærheten av inngrepet. Det er utført mye forskning på effekten av direkte forstyrrelse av både rein og andre drøvtyggere. De fleste undersøkelsene viser at direkte forstyrrelse nær inngrep med påfølgende fluktreaksjoner gir små og kortvarige effekter på enkeltdyr (Se Vistnes, Nellemann & Strøm Bull, 2004).

Indirekte effekter omfatter unngåelseeffekter i lengre avstand enn der dyrene blir utsatt for direkte forstyrrelse. Atferdsstudier viser at dersom rein utsettes for kontinuerlig og langvarig forstyrrelse, viser at dyr som for eksempel stadig møter på trafikk vil bruke mer energi og få lavere kroppsvekt enn ueksponerte dyr. Dette vil særlig være kritisk om våren når dyra er i dårlig kondisjon og simler har stort energibehov (op.cit.).

Kumulative effekter er sumeffektene av tidligere og nåværende inngrep. Infrastrukturtiltak som hver for seg kan ha begrenset effekt vil til sammen føre til store akkumulerte effekter. Virkninger av "bit-for-bit" inngrep akkumuleres kvantitativt inntil man når terskler der virkningene kan gjøre kvalitative sprang. Dvs. et tilsynelatende begrenset inngrep under uheldige omstendigheter kan få uforholdsmessig store effekter. Effekten av et nytt inngrep vil således i stor grad være betinget av hvordan effektene det skaper samvirker med effektene av tidligere inngrep. Man kan derfor ikke vurdere hvert inngrep for seg. Inngrepene må ses i en sammenheng. Permanente inngrep må derfor sees i et langsiktig perspektiv.

Reindriften og reindriftskulturen har *tålegrenser*, og den samlede effekten av mange inngrep har endret reindriften mange steder. Et reinbeitedistrikt med gode beiteforhold og god beitebalanse fra naturens side, vil derfor generelt ha en større bufferevne overfor inngrep og forstyrrelse enn et mindre godt distrikt. Sett i et langtidsperspektiv er reindriften kommet under et betydelig press fra andre arealbrukere (Danell 2004; Riseth 2002), særlig de siste tiårene. FNs utviklingsprogram (UNEP, 2001) angir i et trendscenario at dersom naturinngrepene fortsetter i samme tempo som nå, vil reindriften få vanskeligheter med å overleve når vi ser noen tiår framover. I Norge er presset på reindriftsarealene påvist å være størst i sørsamisk område og for kystnære beiter (Vistnes m.fl., op. cit.).

KU-forskriften (MD, 2009d) legger til grunn at det er *de samlede effektene av planer og tiltak innenfor det enkelte reinbeitedistriktet skal vurderes*. Kumulative effekter kan være vanskelig å forutse rimelig presist. Vi anser at det kan være formålstjenlig å gå veien om å vurdere effekten på reindriften *fleksibilitet* (Beach & Stammler, 2006). Konkret kan reduksjon av sommerbeitekapasiteten i første omgang synes å ha liten umiddelbar effekt i et distrikt som er klart begrenset av

vinterbeitekapasiteten. Senere kan det imidlertid vise seg at nettopp dette inngrepet betyr at man mister tilpasningsevne gjennom at man hadde hatt behov for disse arealene fordi nye inngrep fordrer omlegginger i driftsmønsteret. I et slikt tilfelle vil det aktuelle distriktet i første omgang tape fleksibilitet, som i neste omgang gjør effekten av ett nytt inngrep større enn den ville blitt med opprinnelig fleksibilitet intakt.

2.4 Reinens beitebruk og reindriftas driftsmønster

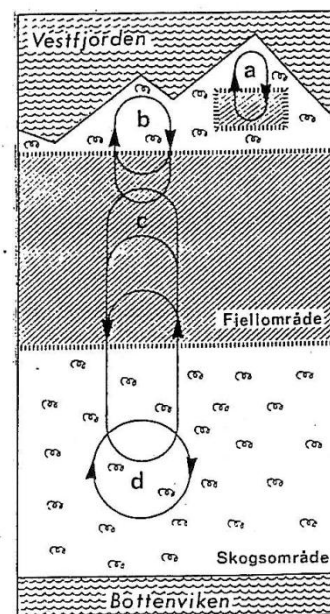
Det er en grunnleggende utfordring for all reindrift å ha *tilstrekkelig tilgang til nødvendige beiteressurser*, dvs. tilstrekkelig tilgjengelig beite til alle årstider. Værforhold og fenologi¹⁶ varierer fra år til år. Det er derfor også nødvendig med beitearealer som gir rom for å ivareta denne variasjonen. I tillegg til de mest intensivt brukte områdene, er det også behov for områder som brukes år om annet når behov oppstår. Et driftsområdes totale beitekapasitet vil være betinget av beitebalansen mellom de ulike årstidsbeitene. En sesongmessig underdekning vil innebære redusert tilvekst eller avkastning i og med at redusert næringsopptak gjør dyrene dårligere i stand til å møte neste sesong. Det viktigste elementet i beitebalansen er årstidsbalansen mellom tilgjengelige vinterbeiter og barmarksbeiter. Disse to hovedsesongbeitene har ulike vekstmønster og ulik dynamikk mellom rein og beite.

Vinterbeitene bestemmer mulig flokkstørrelse, mens sommerbeitene bestemmer produksjonen (Klein, 1968).

Avhengig av typen vinterbeiter og flyttemønster har vi fire hovedtyper reindrift i Fennoskandia :

- kystvendt helårsreindrift (se mønster a i figur 3),
- kystvendt reindrift med kort flytting til sommerbeite (se mønster b),
- reindrift med lange flyttinger til kontinentale vinterbeiter (mønster c) samt kontinental helårsreindrift (d).

Reindrifta i Karlsøy omfatter både typene a og c, dvs. helårsdrift og reindrift med flytting.

Figur 3. Hovedtyper driftsmønstre i reindriften:

- (a) Kystvendt helårsreindrift
- (b) Kystvendt reindrift med kort flytting til sommerbeite.
- (c) Reindrift med kontinentale vinterbeiter
- (d) Kontinental helårsreindrift (Kalstad, 1982)

¹⁶Variasjoner i årsrytmen, f.eks. tidlig/sein vår

3 BAKGRUNN

Vi presenterer i dette kapittelet materiale som skal gjøre det lettere å forstå dagens situasjon. Første underkapittel omhandler de langsiktige etnopolitiske prosessene på Nordkalotten. Det andre gir en liten presentasjon av sentrale institusjoner innenfor samisk kultur. Det siste og største gir en skisse av reindriftas lokalhistorie plassert i en større sammenheng.

3.1 Ny forståelse av etniske relasjoner

Her gir vi en skisse hvordan det grenseløse Sápmi ble delt opp av og integrert i nasjonalstater og hvordan dekoloniseringsprosesser gjennom de siste tiårene bygger nye premisser for samisk kultur.

3.1.1 Kolonisering og fornorsking

Øst – vest akse har vært den vesentligste akse i konstitueringen av etniske og sosiale relasjoner, religiøse, økonomiske og politisk allianser og grensemarkeringer i Barentsregionen helt tilbake til yngre steinalder (Hansen og Olsen, 2004). Disse forbindelsene ble det fra 1300-tallet lagt restriksjoner på, gjennom stadig revidering av lover som hadde som formål å regulere handel. De ble i tillegg utformet for å gjøre krav på et territorium der de nasjonale grensene var uklare og dermed mulige å reforhandle. Handelen østover var av så stor betydning for samfunnene langs kysten av Finnmark at denne fortsatte frem til den russiske revolusjonen i 1917.

Det ble ansett å være i den norske statens interesse å få en norsk befolkning til å flytte mot Nord og man oppfordret fra 1500-tallet til slike etableringer gjennom jordfordelingsprogrammer og etableringer av byer, bygging av kirker, skoler og norske institusjoner. Som del av det norske nasjonsbyggingsprosjektet på 18- og 1900-tallet ble assimileringen av den samiske befolkningen sett som et viktig strategisk grep. Norske myndigheter utmeislet allerede på midten av 1800-tallet en minoritetspolitikk som hadde som erklært målsetning å fornorske samer og kvener (Bråstad Jensen, 2005).¹⁷ Skoleverket hadde en sentral rolle i denne fornorskningspolitikken som var virksom helt frem mot 1970-tallet, da den samiske revitaliseringen skjøt fart (Stordahl, 1994).

De samiske samfunnene hadde over århundrer vært både bofaste og nomadiske, med ulike kombinasjoner av økonomisk og økologisk tilpasninger. Mange av de samiske *siida'ene* hadde vandringsruter og brukte områder som krysset det som etter hvert ble etablerte nasjonalstatlige grenser.¹⁸ Reinbeitekonvensjon som ble satt ut i praksis i 1923 innebar en dramatisk reduksjon av flyttingen over grensene og et totalforbud for nåværende Karlsøy kommune. Det skapt dermed brudd i både kunnskapspraksiser og i de sosiale fellesskapene som var etablert mellom den bofaste samiske og norske befolkningen på kysten og de *siida'ene* som hadde sine sommerbeiter i disse områdene.

¹⁷ Som Niemi (Niemi m. fl. 1976) påpeker har ordet ”kven” eller ”kvæn” delvis vært brukt nedsettende. I denne artikkelen brukes det om finsktalende immigranter i Nord-Norge på 1800- og 1900-tallet.

¹⁸ *Siida* er et samisk bruksfellesskap, bestående av flere og i perioder ulikt sammensatt samarbeidende slekter eller hushold, som utnytter et felles flyttings-, fangst- eller ressursområde.

På et statlig nivå ble Barentsregionen gjennom århundrer sett som et urolig område. Grensen mot Russland og Finland var ikke ferdig forhandlet før i 1826. I etterkant av at denne traktaten ble inngått var det fremdeles uro knyttet til grensetrekkingen og usikkerhet om Russland ville kreve større områder. Den engelske generalkonsulen Crowe mente at russerne ville besette områder frem til Alta. Han hevdet videre at befolkningen ikke hadde noe imot å komme under russisk overhøyhet (Rasch-Eng, 2004). Slike synspunkter medførte at det var viktig for styresmaktene å vise at de behersket Nordkalotten, hevder Rasch-Eng. Alle tegn til opprør og vedlikehold av historiske allianser østover ble derfor slått hardt ned på for å bevise at det hersket absolutt ro og orden (Niemi m. fl., 1976). Nærheten til Russland gjorde i midlertidig at forbindelsene ikke ble totalt brutt. Flere ekteskap var blitt inngått på tvers av nasjonale grenser og man kan ikke se bort fra en opplevd fellesskapsfølelse som var knyttet til erfaringer med tilnærmet like livsbetingelser i arktiske områder og i en (felles) politisk periferi.

3.1.2 Samisk revitalisering - politikk og hverdagsliv

De koloniale strømningene i perspektiver som Ultima Thule og "*The noble savage*" var tosidige, men med Said (1978) kan man argumentere for at disse bildene ikke var bygget på empiriske realiteter, men på en samling europeiske lengsler og begjær, fortrellinger, satsinger og projiseringer (Said, 1978:8). Disse har igjen utgjort dynamikken i den koloniale konstitusjonen av Sápmi. Samene var beskrevet som de ville og uoppdagede, men også de edle og rene som befant seg i ytterkanten, og dermed ubesudlet, av vestlig sivilisasjon. Dette motsetningsfulle paradigmat var de rådende metaforene og det symbolske repertoaret for det samiske folket da den etniske revitaliseringen skjøt fart på 70-tallet. Disse forestillingene om hvem samene var la føringer både på hvilke symboler som kunne tas i bruk, og på hvilken annerledeshet og hvilke samiske identitetsmarkører det var mulig å henvende seg til en større offentlighet gjennom (Schanche, 1993).

Samiske rettigheter kom på den nasjonale dagsorden i perioden 1979-81 ved mobiliseringen til aksjonen i Detsika-leiren, sultestreiken utenfor Stortinget og Stilla-aksjonen; alt i protest mot den statlige utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget¹⁹. Disse hendelsene gjorde den norske nasjonalstatens behandling av samene synlig for både den nasjonale og den internasjonale opinionen. Sammen med fremveksten av en intellektuell samisk elite som jobbet systematisk med å sette 100 år med assimileringsspolitikk på dagsorden, førte dette til økende samisk bevissthet, større anerkjennelse av samiske rettigheter og oppbygging av samiske institusjoner. I områder der de koloniale prosessene nærmest hadde utslettet alle synlige kjennetegn på samiske bosetting, foregår det i dag et skifte. Samiske og norske fortider blir skrevet frem på nye måter og gjøres til gjenstand for stadig nye undersøkelser.

¹⁹ I juli 1979 mobiliserte Folkeaksjonen mot utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget i Detsika. Detsika-leiren ble etablert nær den planlagte anleggsveien og samlet over 5 000 deltakere. Initiativet utviklet seg til å bli en omfattende og høylydt protest mot Alta-utbygginga, som kulminerte i en politiaksjon på det som ble kalt "nullpunktet" da anleggsarbeidet skulle gjenopptas i januar 1981 (Natur og ungdom, 1997; Hjorthol, 2006).

Dette har skapt grunnlaget for det mangfold og den mangetydighet som utspiller seg i dagens Sápmi. Utviklingen av nye samiske symboler og identitetsformasjoner står i et dobbelt spenn som skaper ambivalens der de henvender seg til, og handler i, en norsk og en samisk offentlighet samtidig.

Over generasjoner har det i Nord vært lagt ned et omfattende arbeid i å tilpasse seg de komplekse koloniale prosessene. Samisk språk, historie og etnisk bakgrunn ble på mange steder og i mange slekter brakt til taushet. Ettersom ekteskapsinngåelse på tvers av etniske grenser ikke var uvanlig i noen områder, ble det mulig å finne ulike tilpasninger. Folk kunne i en viss forstand velge hvilke forhistorier og dermed etnisiteter som skulle gjøres relevante. På 1980 og -90 tallet ble konsekvensene av de koloniale prosessene i økende grad brakt frem i lyset igjen, og unge mennesker som gjorde seg kjent med en fortiet historie gjorde i økende grad samisk etnisitet relevant (Stordahl, 1994). Prosessen har ikke vært smertefri. Den har i perioder skapt kamp og konflikt om hvordan fortiden, steder og historier skulle fortolkes. I nord kan man paradoksalt nok oppleve at ulike generasjoner eller en søskenflokk gjør ulike valg av etnisk tilhørighet. Ikke bare slekter, men også steder er gjenstand for stadige refortolkninger og ”glemte” samiske fortider blir hentet frem i lyset og gjort til gjenstand for debatt.

3.2 Tradisjonelle samiske institusjoner

I den tidligere subsistens- og bytteøkonomien som har dominert Nordområdene er årtusen ligger bytterelasjoner sentralt. Man byttet vare mot vare gjennom nettverk der man søkte å være avhengig av tillit og autonomi. Denne økonomien har i en del litteratur vært karakterisert som en gavebytteøkonomi. I det å være del av et slikt gavebyttesystem ligger det i de samiske-norske kystrelasjonene potensialer for å bli regnet som en symbolsk slektning. Denne ordningen har i tidligere etnografiske studier vært beskrevet som *verddet*-institusjon (Eidheim, 1966).

Pehrson (1964) er en av de få som har gjort en grundig etnografisk studie av samisk slektskap. De viktigste funnene han presenterer er at det samiske slektskapssystemet for det første er bilateralt og for det andre ordner og strukturerer de fleste sosiale relasjoner. Den samiske måten å regne slektskap på regulerer måten å overføre eiendom på, og i tillegg den samiske måten å velge ledere, sørge for arbeidskraft, handelspartnere og andre støttespillere på (op. cit.:107).

I Kárásjohka/Karasjok og Guovdageainnu/Kautokeino kirkesogn kan det forekomme at noen av de barn som døpes i dag, fremdeles har opp mot 10 faddere, og det er ikke uvanlig at noen av disse kommer fra de områder der man har sommerboplass. Dette fadderskapet blir benevnt med rituelle slektskapsrelasjoner, *ristbard'ne* og *ristniei'dâ*. I Pehrsons beskrivelse blir disse slektskapsbåndene ytterligere forsterket gjennom at barna til gudforeldrene ble rituelle søstre og brødre. Denne formen for åpenhet, og vilje til å integrere andre inn i slektskapsmessige klassifikasjonssystemer og de implikasjoner dette har, har vært lite debattert i studier av samiske samfunn.

Et unntak er Ingjerd Hoems (1999) tankevekkende diskusjon av uvilje til å anerkjenne kulturell annerledeshet. Hun bruker Pehrsons analyse som utgangspunkt og viser til at dette systemet har likhet med det Sahlins (1985) beskriver som performative strukturer på Hawaii. Dette er systemer som relaterer seg til fremmede gjennom å inkorporere dem. På Hawaii, hvor Sahlins finner eksempler på bilaterale og kognitive slektskapssystemer, blir nye medlemmer inkludert gjennom bytte av substans – gjennom å dele mat, utveksling av gaver og gjennom seksuelle relasjoner. Man knytter også andre til seg gjennom ulike termer for utvidede slektskapsrelasjoner, som fadderskap og adopsjon (Hoem, 1999:140). I de kystsamiske områdene kan tilsvarende mønster gjenfinnes. Dette gjelder særlig i de kystsamiske bygdene, men også noen norske og finske innflyttere ble på ulike måter integrert i de eksisterende samiske sosiale nettverk gjennom giftemål og en posisjon i gavebyttesystemene.

I tillegg ble disse institusjonene benyttet til å etablere og vedlikeholde relasjoner mellom fastboende og reindriftsamer. Disse systemene har ikke samme utbredelse og betydning som tidligere, men utgjør erfaringsmessige modeller for hvordan ulike etniske grupper har funnet måter å leve sammen på. Disse mønstrene kan, som Hoem argumenterer for, anses som å ha kontinuitet med en samisk måte å organisere sosiale systemer på, og dermed med de tradisjonelle mønstrene i samisk sosialitet.

Pehrsons slektskapsstudie viser at fleksible og potensielt grenseoverskridende identitets- og etnisitetskategorier ikke er et nytt fenomen. I Nordområdet, i mange av de områder der det frem til 1990-tallet har vært stor offentlig taushet om samisk slektskap, språk og tilhørighet, er etnisitet og etnisk tilhørighet et tema som aktualiseres både i offentlige og mer hverdagslige sammenhenger. Samisk revitaliseringer en pågående og stadig mer omfattende prosess (Eidheim, 1997; Thuen, 1995; Hovland, 1996) der det har vært arbeidet med både hva etnisitet er, og hva og hvem som kan regnes som samisk (Stordahl, 1994).

3.3 Historisk bakgrunn

Karlsøy har en meget spennende forhistorie og historie. Den er kompleks og er nært knyttet til overordnede historiske begivenheter på Nordkalotten. Vår hovedkilde for dette underkapittelet er Håvard Dahl Bratreins bygdebok (1990; 1992; 1994). Bruken av den er så omfattende at det ikke har vært mulig å yte denne kilden full rettferdighet med referanser.

3.3.0 Forhistorie

Mye av forhistoria er ukjent, men ny forskning bringer fram overraskende perspektiver. Kommunens nye arkeologiske utredning konstaterer at det er relativt få steinalderboplasser registrert i Karlsøy kommune (Narmo, 2012). Disse finnes samlet, i konsentrasjoner mellom 2-8 tufter, på noen spesifikke steder i landskapet. Ingen av disse viser til en klar kontinuitet fra steinalder til jernalder. Det er et åpent spørsmål, påpeker Narmo, om dette skyldes diskontinuitet i bosetning eller om boplasser fra tidlig metalltid er underrepresentert i materialet da det finnes få identifiserbare markeringer i landskapet. Samiske kulturminner utgjør hoveddelen av materialet og

minst 66 % av enkeltminnene (Narmo, 2012:18). Samiske kulturminner omfatter helleristninger, møddinger, gammetuft, arran (ildsted), urgrav, bjørnegrav, hellegrop og offerstein. Det er gjort forholdsvis lite arkeologisk forskning på Karlsøy i etterkant av Helgøyprosjektet. Dette gjelder særlig på sjøsamiske boplasser.

Narmo peker i sin rapport til kommunen på at karakteristisk for de sjøsamiske boplassene er gammetufter av “grunnfjordtype” – langsmale tufter markert av grøft med buet gavlvegg, åpen mot sjøen. På disse tuftplassene finnes det i tillegg rundgammer og på flere av feltene også langgammer.

Figur 4. Sjøsamisk tufteanlegg. Bakkelund i Grunnfjorden Kilde: Askeladden Id 38481

De klassiske norrøne bosetningene fra jernalder i Nord-Norge består av gårdshauger, nausttufter og røyster eller hauger. Narmo (2012) finner at Nordre Grunnfjord er det eneste identifiserbare stedet med en slik bosetningsstruktur. I tillegg er det tre norrøne gravrøyser på Storneset. Narmo anslår at dette er den eneste norrøne bosetning på Ringvassøy og Reinøy i jernalderen. Dahl Bratrein (1989) identifiserer spor etter 31 norrøne bosetninger fra jernalderen, lokalisert til de ytre øyer som Vanna, Helgøy og Nord-Kvaløy. De norrøne gårdsnavnene som –vin, -heim, -set og stad finnes ikke på Ringvassøy eller Reinøy og gården Bårset på Nord-Kvaløya er den eneste som kan identifiseres i denne kategorien (Narmo, 2012).

Dette er en noe annen tolkning enn den som gis i Karlsøy og Helgøys bygdebok av Dahl Brattrein, som ser en rekke stedsnavn på alle øyene som relatert til norrøn opprinnelse. Det er funnet bosetninger som tyder på en norrøn bosetning på Nordre Grunnfjord, Toften på Hansnes, Toften i Stakkvik og Toften på Nordeide. Funn tyder på at norrøn bosetningsekspanjon skjedde i sein middelalder inn i det som hadde vært

et sjøsamisk område og at de sjøsamiske fellesboplassene kan se ut til å bli avviklet samtidig med denne ekspansjon²⁰.

På fjellet mellom Stakkviksneset og Nordeidet er det i tillegg tre steinblokker med ristninger som rimeligvis er knyttet til samiske reindriftsnomadisme på Reinøy (Narmo, 2012). Figurene er fordelt på 3 enkeltsteiner som ligger i terrengoverflata. Til sammen er det avbildet nærmere 50 figurer på steinene. To av steinene har mer enn 10 figurer hver. Motivvalget består av mennesker, fisk, nise, rein, geometriske figurer, stake/stenger, sol, lavvo (?), kval(?), kveite(?) Figurene er rissa inn både på siden og oppå steinene. De fleste figurene er innrissa med kniv eller en annen type skarp metallredskap. Enkelte av figurene er rissa/hogd inn med prikkhogging. Noen av figurene har kraftige hogg som sannsynligvis er laga med et kraftigere metallredskap. Noen få figurer er laga i en kombinasjon med flatehoggingsteknikk. De hogde/innrissa linjene går gjennom laven, og figurene kan ikke sammenlignes med vanlige helleristninger som dateres til steinalder/bronsealder/tidlig metalltid. Tromsø museum vurderer denne lokaliteten, trolig som en *samisk offerplass* (eller tilsvarende) med eventuelle spor etter samtidig aktivitet (ildsteder etc.) på flaten omkring steinene.

Figur 5. Trolig samisk offerplass. Reinøy.

Sett under ett åpner de nye arkeologiske undersøkelsene (Narmo, 2012) både for at den norrøne bosetningen i jernalderen var langt mindre enn antatt, og at det sjøsamiske samfunnet var desto mer omfattende mens den norrøne ekspansjonen også skjedde

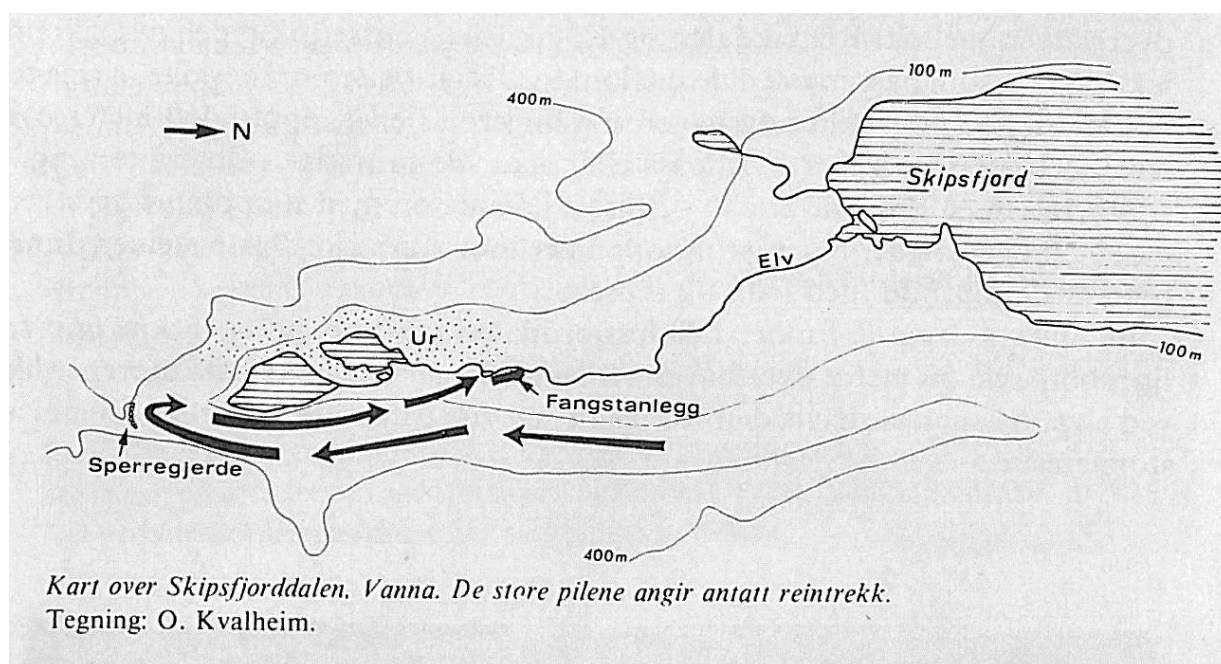
²⁰ Narmo oppfordrer i sin rapport "Kulturminneregistrering i deler av Karlsøy kommune, Troms fylke" til videre forskning på disse interessante problemstillinger.

senere enn tidligere antatt og presentert i Dahl Bratreins bygdebokarbeid. Arbeidet åpner også for videre utforsking av overgangen mellom villreinfangst og tidlig reinnomadisme i Karlsøy.

I tråd med den samiske revitaliseringen pågår det også faglige reorienteringer som vi må forvente vil fortsette å kaste nytt lys over samisk forhistorie og historie. Mens samisk kultur lenge var underutforsket og underkommunisert må man påregne at prosessen med å løfte den videre fram vil fortsette å bringe nye funn.

3.3.1 Rein i Karlsøy

Forekomst av villrein på Reinøya, kartfestet i 1689, er den eneste skriftlige opplysning om forekomst av villrein på øyene i kommunen i eldre tid, men det finnes også samtidige opplysninger om at man planla å skaffe proviant til en stor kvalstasjon ved «reinsdyravl» på Reinøya. Denne øya har ellers flere gamle reinnavn, men det eneste sikre navnet i gamle Karlsøy kommune som viser direkte til villrein er God'deskoarro (Villreinskaret) ved Nord-Lenangen²¹. I et topografisk skrift fra tidlig på 1800-tallet omtales imidlertid villreinjakt som noe velkjent, og med direkte henvisning til både Vannøya og Nord-Kvaløya. På Helgøya har man imidlertid funnet bogastiller for villreinjakt, i alt fem steder på øya med i alt 29 groper eller murer. Det er også funnet et slikt anlegg i Skipsfjorddalen på Vannøya, se figur 6.

Figur 6. Reintrokk og fangstanlegg i Skipsfjorddalen, Vanna (Bratrein 1980:27)

Dette har også et langt ledegjerde samt et sperregjerde i Skipsfjordskaret. Dette anlegget gjør det mulig å kontrollere reintrokket i hele dalen og er av botanikeren Karl Dag Vorren datert til å være mellom 1500 og 2500 år gamle. De er i hvert fall eldre enn moderne ildvåpen, dvs. eldre enn 15-1600-tallet (Bratrein, 1980). Kommunens nye arkeologiske utredning konkluderer også for fangstgroper eller bågasteller i Karlsøy:

²¹ På fastlandet, tidligere Karlsøy kommune, nå Lyngen kommune.

«det er rimelig å datere disse før etableringen av den ekstensive reindriften fra 1600-tallet» (Narmo, 2012:23).

Det finnes også et fallgravanlegg for villreinfangst ved Skogsfjordelva. Det er også registrert mulige dyregraver på Helgøy og Nord-Kvaløy. Alt tyder på at det har vært villrein på øyene i Karlsøy, og den har vært jakta på, kanskje i flere tusen år (Bratrein, 1980).

Man har i det arkeologiske materialet fra Helgøy funnet både reinhorn og –bein på mange boplasser fra både middelalderen og nyere tid, men ikke kunnet avgjøre om det er villrein eller tamrein. Man kjenner til at det tidvis har forkommet «privat villrein», dvs. utsatt eller forvilla tamrein på en rekke øyer; Karlsøy, Helgøy, Andammen, Nord-Kvaløy og Store Måsvær. Man kan dessuten følge ei intensiv stasjonær reindrift tilbake til slutten av 1600-tallet på både Ringvassøy, Helgøy og Grøttøy (Bratrein, 1980). «Kulturminner knyttet til reindriftnomadismen er vesentlig underrepresentert, noe som skyldes manglende registreringsaktivitet i aktuelle områder» (Narmo, 2012:18).

3.3.2 Reindriftsformer i Karlsøy

Stasjonær reindrift og øynomadisme

Bratrein (1990) opplyser at de reineierne som opptrer i de historiske kildene på slutten av 1600-tallet var fastboende, og at det så ut til at de hadde rein ved siden av det ordinære husdyrholdet. Han angir eksempler på at sjøsamer hadde tamrein både i Dåfjord, Sør-Grunnfjord og på øyer lenger vest i Helgøy, men konkluderer med at tamreindriften aldri ble så omfattende at den kan regnes som ei typisk næring blant sjøsamene. I Dåfjord hadde en sjøsamer vel 30 rein tidlig på 1700-tallet.

Bratrein (1990) omtaler som nomader den spesialiserte tamreindriften som utvikla seg blant innlandssamene i seinmiddelalderen og ekspanderte utover halvøyene, og på 1700-tallet, også ut på øyene. Bygdebokforfatteren angir at:

«nomadenes ankomst til Ringvassøya, Reinøy og Vanna ligger i det dunkle. Det er først i 1790-åra vi har sikre opplysninger om reindriftnomader ute på øyene, men da hadde de trolig vært her en tid, i alle fall på Ringvassøy» (Bratrein, 1990:72).

Bratrein (1990) konstaterer at omkring 1800 var det etablert et reindriftsmiljø omkring Skogsfjordvatnet på Ringvassøya. Forfatteren angir at innvandringsbølgen fra Sverige og Finland fra 1830 og 1840-åra for det meste førte til stasjonær reindrift på øyene. Imidlertid flyttet disse samene mye fram og tilbake mellom øyene, og kanskje også tilbake til Sverige for et år eller to. Bratrein (1992) har omtalt denne praksisen som *øynomadisme*. Tilsvarende praksiser er også vel kjent fra andre områder i utkanten av reindriftsområdene.²²

²²Dette gjelder bl.a. de sørvestligste delene av samisk reindrift. Eksempelvis fant en Lappekommisjon oppnevnt i 1889 at bl.a. Gauldalsvidda som tidligere ble brukt av Rørossamer og Trollheimsamene, ikke hadde vært

Prestbakmo (1996) har fulgt de historiske sporene etter en reineier som utøvde en svært omfattende omflytting mellom øyene i Troms og Nordre Nordland. Det var Guttorm Johnsen Omma fra Könköma. Han kom til Rebbenesøya på midten av 1850-åra og var der omtrent i fem år, men flyttet så til Tromsøya, videre til Ringvassøya (hvor grunneiere skjøt på og stjal rein), så til Hersøya og Måsvær (med tillatelse fra grunneierne). Han flyttet seinere til Senja og Andøya/Hinnøya etter å ha vært innom Bjarkøya og Grytøya. Han hadde gårdsbruk ved siden av på de siste to store øyene. Det største reintallet som er oppgitt er 5-600. Han døde i Kvæfjord først på 1900-tallet.

Denne typen praksis innebærer at det vil være en krevende historikeroppgave å kartlegge nøyaktig utbredelse og omfang av denne driften.²³ For vårt formål er imidlertid de historiske data tilstrekkelige, men det er likevel viktige å være klar over at kildesituasjonen innebærer at reindrifta har en tendens til å være underrepresentert i materialet om det fortidige.

I folketellingene regna man i 1875 med 15 fastboende reindriftssamefamilier med til sammen 890 rein og i 1891 var det 9 familier og 922 rein. Samla reintall for hele nåværende Karlsøy kommune for det siste århundret er gjengitt i tabell 1.

Tabell 1 (Tømmervik og Riseth, 2011:21. Grunndata er offentlig statistikk)

Kommune	Areal i km ²	REINTALL											
		1907	1917	1929	1939	1950	1959	1965	1969	1980	1990	2000	2010
Karlsøy	1040	651	382	540	-	680	650	630	432	990	485	848	1102

Vi ser at tabellen opererer med tall fra litt under 400 og opp mot 700 for hele perioden 1907-1969 og går ut fra at det for dette tidsrommet kun er tale om den stasjonære reindrifta.

Den norsk-svenske reinbeitekommissjonen av 1964 omtaler øydistriktene i nåværende Karlsøy kommune samt Kvaløya i nåværende Tromsø kommune slik:

«Disse øyer er helårsdistrikter, og reinen beiter for det meste svært fritt året rundt. Det finnes ingen markerte grenser mellom de ulike sesongarealer. Tidligere var det en god og velordnet reindrift på de nevnte øyer, men etter hvert er det blitt vanskelig å skaffe arbeidskraft til reindriften. Det har medført dårlig bevoktning og tilsyn med reinen» (Kommisjon, 1967:84-85).

Reindrift med flytting

Nomadisk reindrift med flytting fra vinterbeiter i Sverige og Finland til kystområdene i Nordland og Troms er kjent fra historiske kilder på 1600- og 1700-tallet. Det er usikkert når de har startet, men i noen områder har de trolig startet før 1600-tallet (Storm, 2009). Viktigere enn dette er at 1700-tallet ser ut til å ha vært en allmenn

regelmessig nok i bruk til å bli reinbeitedistrikt. Gauldalsvidda er i dag villreinområde (Forelhogna), mens reindrifta i Trollheimen drives på spesielle vilkår med egen lov fra 1984.

²³ Problematikken omkring dette omtales som *ex silentio* (kildetaushet), se nærmere i Pareli og Sevrinsen (1979).

ekspansjonsperiode for reindrifta over store deler av Nordkalotten. Bratrein (1992) angir at samer fra Sverige og Finland som kom flyttende til Karlsøy i flere bølger, spesielt omkring 1720 og fra omkring 1865. Nomadene på fastlandet kan trolig følges tilbake til om lag 1720. De begynte å komme inn på øyene Ringvassøy, Reinøy og Vanna helt på slutten av 1700-tallet, men sammenhengende reindrift på øyene begynte først fra 1830-40-åra. På det meste (i 1872) er det angitt at det kom så mye som 4000 rein til Lyngenhelvøya. Ringvassøya var beregna til å tåle 3500 rein på sommerbeite²⁴. Kildene nevner at det har vært så mye som 4-5000 rein enkelte år, men at gjennomsnittet for perioden 1884-1908 var 1600 rein.

3.3.3 Mellomstatlige overenskomster og offentlig reguleringer

Lappekodisillen

Etter den store nordiske krig, som ble avsluttet i 1720, tok statene Danmark-Norge og Sverige-Finland opp undersøkelser²⁵ og forhandlinger for å få etablert en fast riksgrense. Ved fastsettelsen av riksgrensen i 1751 fikk grensetraktaten et tillegg, Lappekodisillen, som omhandlet samenes bruk av landet på begge sider av grensen. Dikka Storm formulerer essensen i grensetrekkingen slik:

«For reindriftssamene innebar grensetrekkingen at de måtte velge om de ville bli svenske eller dansk-norske undersåtter. I sammenheng med grensetrekkingen ble det bestemt at ingen kunne ha skatteland/bygselland på begge sider av grensen. Dette førte til at mange ble tvunget til å forlate noen av områdene på den andre siden av grensen. I Lappekodisillen ble det ut fra gammel sedvane garantert at reindriftssamene skulle ha rett til å flytte over grensen med sine reinhjorder, men de måtte for ettertiden betale leie for bruken av den andre statens grunn og i forveien oppgi antallet rein de flyttet med. Denne rett skulle også gjelde i krigstid, og samene skulle da oppfattes som nøytrale (Storm, 2009:20).

Kodisillen var likestilt med selve grensetraktaten og dens uttalte hensikt var «den Lappiske Nations Conservation», dvs. å sikre samenes framtid. Det første århundret etter inngåelsen fungerte reguleringa etter intensjonen, men etter hvert som nasjonalstatenes ekspansjon fortsatte, oppsto det også sterkere konflikter om ressursbruken på tvers av landegrensene. Etter at Finland i 1809 ble utskilt fra Sverige og underlagt Russland, førte lokale konflikter til at ble grensen mellom Finland og Norge stengt for overflytting i 1852, mens grensen mellom Sverige og Finland ble stengt i 1889.

«Det som skjedde var at statene-.....-ikke lenger aksepterte samenes grunnleggende rettStatenes egne interesser, ikke minst fra norsk side begrunnet i nasjonalistiske hensyn, ble nå overordnet interessene til den statsløse nasjonen-samene. Med andre ord hadde det skjedd en fullstendig holdningsendring i løpet av det hundreåret som var gått siden 1751 (Pedersen, 2007:11).

²⁴ Beiterregistreringer gjennomført 1871-73 av stasagronom Haukland og to ikke navngitte reindriftssamer (Prestbakmo, 1997:39-40)

²⁵ En viktig historisk kilde om den nomadiske reindrifta før 1751 er Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller (1742-45). Schnitler var i Karlsøy, men det var i oktober og nomadene var allerede flyttet over til Sverige. Vi har ikke funnet spesifikke nye opplysninger om reindrifta i Karlsøy i denne kilden.

Dette fikk omfattende konsekvenser for reindriftssamene, i første omgang særlig i Finnmark. I neste omgang skapte det problemer både i Norrbotten, Västerbotten og Troms som følge av ny innflytting av reindriftssamer fra Finnmark og økt press på arealene (Tømmervik og Riseth, 2011). Det vil være rimelig å forvente en viss sammenheng mellom nytilflyttinga av reindriftssamer til Karlsøy fra om lag 1865 og ringvirkningene av grensestenginga i 1852.

Retten til reinbeiter på øyene og på fastlandet har utvikla seg til dels ved hevd og til dels ved avtale. Bratrein (1992) forteller at det stundom har vært stor motstand mot reinbeitinga fra fastboende bønder, spesielt var det mye klage over skade på innmark om våren. De fastboende klaga særlig over at fjellsamene passa reinen for dårlig.

«I 1865 samla gårdbrukere seg i kirkehelga på Karlsøy og foreslo en paragraf om at rein som kom på deres områder skulle betraktes som «vilt». Reindriftssamer som var tilstede erklærte da straks at dette ville bety «blodig krig» »(Bratrein 1992:79-80).

Begivenhetene på Karlsøy hadde motstykker ellers på Nordkalotten og førte til offentlige reguleringer.

Distriktsinndeling

Utover 1800-tallet foregikk det en stadig økende jordbrukskolonisering av områder der samene tidligere hadde vært enerådende. Det best kjente eksemplet er døleinnvandringen til de indre områder av Bardu og Målselv. Dette førte til økte konflikter med flyttsamene, og både norske og svenske myndigheter gjorde framstøt for å redusere reindriftssamenes rettigheter, spesielt de svenske. Fra 1840-tallet av ble det satt ned flere offentlige kommisjoner som skulle utrede og forslå reguleringer (Päiviö, 2007; Pedersen 2007).

I 1883 vedtok man en lov som gjaldt for begge land, den såkalte felleslappeloven. Den la grunnlag for et restriktivt og innskrenkende regelverk som var til fordel for jordbruksbefolkningen. Hele det samiske reindriftsområdet ble inndelt i *reinbeitedistrikter*, reineierne ble pålagt *anmeldelsesplikt*, dvs. de skulle gi myndighetene beskjed om hvilket distrikt de flyttet til, hvor mange rein de hadde og hvem som eide reinen. I tillegg ble reineierne pålagt *felles ansvar* for skade som reinen påførte fastboendes eiendom. Hovedhensikten med reguleringen var at myndighetene skulle få kontroll med samenes reindrift slik at jordbrukerne kunne få skadeserstatning (Severinsen, 1979; Päiviö, 2007).

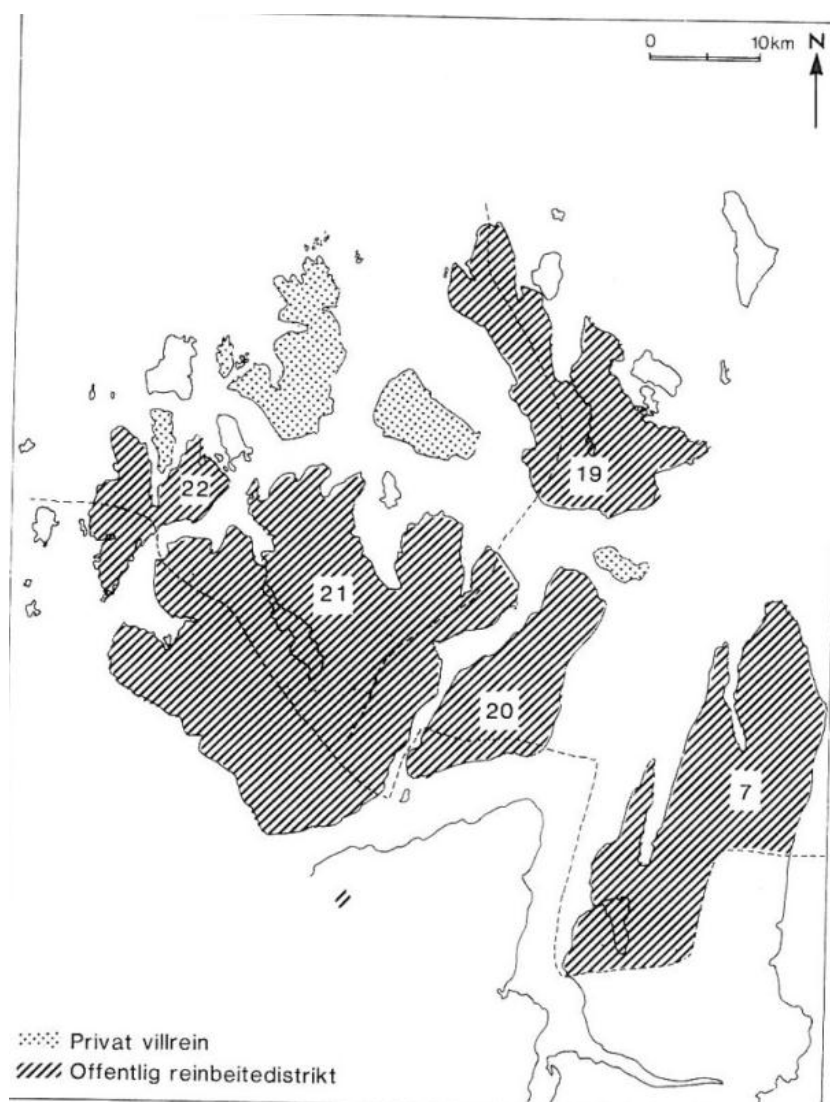
Reinbeitedistrikter

Ved en norsk kongelig resolusjon ble det i 1883 opprettet 27 reinbeitedistrikter i Troms. I daværende Karlsøy kommune ble følgende fem distrikter, se figur 7, opprettet: 7-Rendalen, 19-Vannøy, 20-Reinøy, 21-Ringvassøy og 22-Rebbenesøy.

Tidvis har det vært reindrift på nesten alle øyene i Karlsøy, men det var altså bare på fastlandet og fire hovedøyer det ble etablert reinbeitedistrikter. Det betyr at myndighetene i 1883 anerkjente at *reindriftssamenes bruk var langvarig og sammenhengende nok til at de hadde hevdvunne rettigheter*. Prestbakmo (1983) angir

at kildematerialet tilsier at det omkring 1960 ble beitet en del med rein på Helgøy, Andammen, Hersøy, Grøttøy av svenske samer som slo seg til for noen år, og i noen grad med grunneiernes tillatelse. Bruken av disse øyene samt Nord-Kvaløy ble ikke vurdert som langvarig og sammenhengende nok til at de ble utlagt som reinbeitedistrikt i 1883.

Bratrein (1992; 1994) gir en liten oversikt over «privat villrein», se figur 7, dvs. utsatt tamrein som jaktobjekt, på øyene. Figenschoufamilien hadde utsatt rein både på Nord-Kvaløya, Helgøya og Andammen, på de to førstnevnte i samarbeid med fastboende oppsittere. Villreinen var til dels gjenstand for utleie. På Måsvær var det forvillet tamrein²⁶, mens soknepresten hadde en liten flokk på Karlsøya. Disse flokkene var av størrelsesorden 15-30 rein. Den private villrein er for lengst opphørt på alle øyene. Tidlig blei den borte på Karlsøy, Helgøy og Nord-Kvaløy. På Andammen blei de siste skutt under krigen. På Måsvær blei stammen på 10-12 dyr slakta ned ved fraflyttinga ca. 1973.

Figur 7. Reinbeitedistrikter etablert i Karlsøy (Bratrein 1992:79)

²⁶ Etter Åsel og Henrik Raste

Reinbeitekonvensjoner

Etter unionsoppløsningen i 1905 ønsket norske myndigheter å kvitte seg alle forpliktelser overfor Sverige. De prøvde derfor å si opp hele Lappekodisillen. Dette ble en internasjonal konfliktsak, som Norge tapte. Norge klarte imidlertid i praksis å få erstattet kodisillen med tidsbegrensete reinbeitekonvensjoner. *Den første av disse*²⁷ *gjaldt fra 1923 og stengte Ringvassøya for svenske reindriftssamer* (Lae, 2003; Päiviö, 2007). En senere konvensjon fra 1972 stengte også Lenanglandet i tidligere Karlsøy kommune for svenske og finske reindriftssamer. *Etter dette er nomadisk reindrift i Karlsøy kommune kun drevet av norske reindriftsamer fra Kautokeino.*

3.3.4 Rendalen/Ittunjárga

Lenanglandet, Ittunjárga, ble ifølge Bratrein (1992) de svenske og finske reindriftnomadenes hovedområde i tidligere Karlsøy og Helgøy kommuner. Han angir at de første nomadene kom om lag 1720. Dette fortsatte helt fram til 1972 da de ble stoppet av den nye norsk-svenske reinbeitekonvensjonen, og nomadene som kom i stedet ble fjellsamer fra Kautokeino. Det norske navnet på reinbeitedistriktet ble Rendalen. Denne delen av Karlsøy kommune ble overført til Lyngen kommune i 1964.

3.3.5 Ringvassøy/Raneš

Nomadisme og helårsdrift

Ringvassøya (Raneš) har vært sommerbeite for samer fra Könkämä sameby i svensk Karesuando i lang tid. Könkämä er den nordligste av alle fjellsamebyene i Sverige og grenser direkte mot Finland. Ifølge Bratrein (1992) kom de første reindriftssamene fra Karesuando utover i 1830-40-åra og slo seg stort sett ned som stasjonære på øyene. Han anser at de Karesuandosamene som begynte å flytte regulært som nomader kom om lag i 1865. I perioden 1884-1908 varierte antallet reindriftsfamilier fra svensk side på Ringvassøya mellom 7 og 21 mens reintallet varierte fra under 700 til nesten 2300. I 1915 ble det registret at vel 2500 rein kom over Kvalsundet. Reinbeitekonvensjonen av 1918 satte en stopper for den grenseoverskridende reindriften til Ringvassøya slik at den tok slutt i 1923 (Bratrein, 1992).

Dette driftsmønsteret var basert på lange flyttinger både vår og høst, og innbefattet svømming med reinflokkene over to straumfulle sund, både Rystraumen og Kvalsundet. Over Kvaløya gjorde de på vårflyttingen blant annet et stopp på Kvaløysletta hos familien Kitti.

Før svømminga av Kvalsundet lot man flokken beite like over tregrensen ved Futrikelv. Svømminga måtte skje når det var fjære sjø og man flyttet langs fjæra de siste to kilometerne nord til svømmestedet som var omtrent der Kvalsundtunellen er i dag, se figur 8.

²⁷ Reinbeitekonvensjonen av 1919

Figur 8. Svømmestedet over Kvalsundet sett fra Kvaløya. Foto: M. Karlstad Tromsø Museum

På Ringvassøya kom man i land på Nordhella. Det var to driftsgrupper (siidaer) som flyttet til Ringvassøya. Den ene var *Orbusgruppen* som hadde sitt beiteland sørvest for Skogsfjordvatnet (Gusmmorjávri), også kalt Kårvikgruppen etter sommerboplassen Kårvika på vestsida av Skogsfjordvatnet. Orbusgruppen fortsatte sin flytting fra Nordhella forbi Simavik langs fjorden til Indre Kårvik og gjennom Kårvikdalen, Govdalágovaggi, og over fjellryggen til Ráhppatområdet sydvest for Svartevatnet (Ruollajávri). Her slapp man flokken fri.

Figur 9. Flytteleier og sommerboplasser på Ringvassøy inntil 1921 (Walkeapää, 2009).

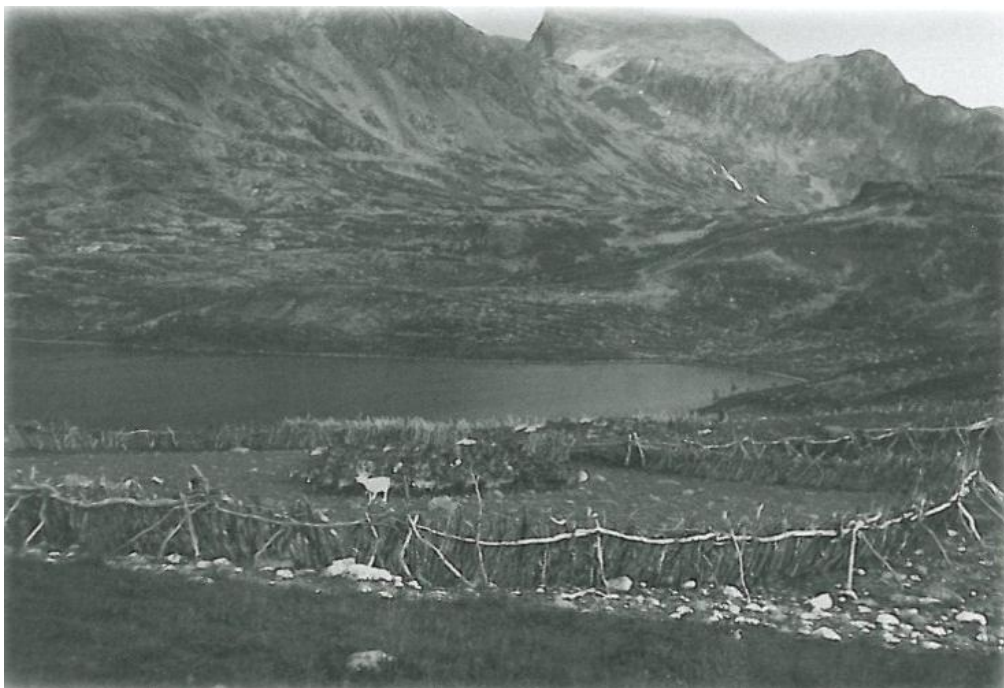
Flokken trakk videre til halvøya Rudnisnjárga mellom Grunnfjord og Skogsfjord, mens reineierne selv fortsatte til sommerboplassen ved Skogsfjordvatnet.

Figur 10. Sommerboplassen i Kårvika ved Skogsfjordvatnet (Walkeapää, 2009:267)

Sommerbeitelandet omfattet også Oarrevárri (Gråtinden). Denne siidaen bestod av tre slekter; *Orbus*, *Blind* og *Tomma*. Som følge av reinbeitekonvensjonen av 1923 ble alle disse tre slektene tvangsforflyttet til Sirkas sameby i Jokkmokk tidlig på 1920-tallet.

Den andre gruppen var Skáidevárregruppen som hadde sitt beiteland på den nordøstre del av øya; Gusmurduottar, mellom Skogsfjordvatnet og Dåfjord og halvøya Mihkkalnjarga lenger nordvest. Skogsfjordvannet utgjorde grensen mellom de to gruppene. Bratrein (1992) angir Soltinddalen som hovedbase for reindrifta på Ringvassøya, og at det også var gammer ved Grønliskaret og at fastboende reindriftssamer flytta hit fra Skogsfjordvatnet. Bratrein omtaler her tydeligvis Skáidevárregruppen. Dette stemmer med Figur11.

Figur 11. Skáidevárregruppens reingjerde ved Soltunjavri (Walkeapää, 2009:259)

Skáidevárresiidaen bestod av fem slekter; *Baer* (kalt Ándrat), *Päiviö*, *Nutti*, *Pilto* og *Rasti*. Slektene Päiviö, Pilto og Nutti ble i likhet med de tre slektene i Orbusgruppen tvangsforflyttet til Sirkas sameby i Jokkmokk tidlig på 1920-tallet, mens slekta Baer samtidig ble tvangsforflyttet til Luokta-Mavas sameby i Arjeplog (Walkeapää, 2009).

Familien Rasti var norske statsborgere og drev helårsreindrift på Ringvassøya, men hadde sin rein i felles flokk med Skáidevárresiidaen om sommeren. Bratrein (1992) angir slektene Raste, Heika, Kitti og Pilto²⁸ som de mest kjente bofaste reindriftsfamiliene på øyene. Familien Rasthe kom flyttende fra Sverige i 1836 (Päiviö m. fl., 1999). På sommerboplassen hadde hver familie noen geiter; enten egne, eller de lånte av jordbrukere. Man holdt geiter for å få melk. Kvinnene plukket *juopmu*²⁹ som man spiste sammen med geitmelka. Reindriftssamene hadde stor sosial omgang om sommeren. Det eneste reindriftsarbeidet var kalvemerkingen tidlig i august. Noen reiste hyppig til Tromsø for å selge håndverksproduktene sine (Walkeapää, 2009).

Helårsdrift

Fra 1923 var kun de helårsdrivende reindriftsfamiliene tilbake på Ringvassøya. De eneste nomadiske Könkämäsamene som nå flyttet til daværende Karlsøy kommune var de som flyttet til fastlandet på Lyngenhalvøya (Rendalen/Ittunjarga). I nåværende Karlsøy kommune var det kun helårsdrift på øyene fram til den nye nomadiske drifta som begynte å utvikle seg i løpet av 1970- og 1980-tallet. De som begynte å flytte nå kom var imidlertid ikke fra svensk side, men fra Kautokeino.

Bratrein (1992) angir Dåfjorddalen og Skogsfjordvatnet som baser for helårsdrifta. I Dåfjorddalen angir han at det var 3 familier med i alt 400 rein i 1875. En familie var også bosatt på helårsbasis i Soltinddalen. Samme forfatter sier også at den mest sammenhengende reindrifta ble utøvd av reineierne ved Skogsfjordvatnet, særlig Rastefamilien. I 1875 ble tre familier oppgitt å ha om lag 350 rein til sammen.

Bratrein (1992) forteller at Rastefamilien står i en særstilling blant fjellsameslektene i Karlsøy. Guttorm J. Raste kom fra Enontekiö i Finland med familie, åtte barn etter hvert, og reinflokk til Ringvassøy i 1836. Minst tre søsken med familier kom med til Karlsøy. Ni år senere var Guttorm etablert med gårdsbruk i Dåfjord, senere på Dåvøy, i tillegg til reindrifta. Etterslekta til Guttorm Raste har en meget interessant historie med stor næringsmessig og sosial spredning og inngifte i alle sosiale lag og grupper. Tre velkjente ordførere i gamle Helgøy kommune kom også fra denne slekta.

Fram til 1920 hadde Henrik Raste og Lars Pilto til sammen opp til 360 rein, men de sendte en del av flokken med de svenske samene til Sverige om vinteren. Tilsvarende praksis er vel kjent bl.a. fra Ofoten (Andersen, 2005). Dette er et eksempel på *sytingsrein*. Sytingsrein kunne også bety at fastboende ikke-reindriftssamer hadde rein til pass hos reindriftssamer (Nordin, 2002). Dette inngår i *verdde-relasjonen* nevnt i kap. 3.2.

²⁸ Walkeapää (2009) angir giftermål mellom Rasti og Pilto

²⁹ Engsyre (*Rumex acetosa*)

I 1920-åra er det oppgitt fra 5 til 9 reineiere ved Skogsfjordvatnet, blant annet flere av Rasteslekta. I perioden 1922 til 1938 er Grønnskaret angitt som fast sommerboplass for denne gruppen (Bratrein, 1992).

Den stasjonære reindrifta på Ringvassøya har fortsatt med Rastefamilien. Etter andre verdenskrig har reintallet i etterkrigstida variert fra omkring 200-250 til midt på 1950-tallet og så gått ned til 20-30 sist på 1950-tallet, men har så variert omkring 150 resten av 1960-tallet (Kommisjon, 1967). Distriktet selv gir forklaringa:

«Etter at den svenske reindrifta opphørte, har det vært sammenhengende norsk reindrift på Ringvassøya. Den norske reindrifta har holdt seg stabil fram til krigen (1940-45) da den gikk tilbake. Fra 1945 og fram mot midten av 60-åra gikk det dårlig med reindrifta på øya. Det var en del «villrein». Det ble ikke merka og høstinga skjedde vel stort sett ved jakt. I 1962-63 blei det med støtte fra staten kjøpt inn noen nye rein av reineierne på øya, men først sommeren 1967 fikk reineierne største delen av dyrene på øya i gjerde for merking. Etter den tid har merking og slakting skjedd litt tilfeldig, enkelte år har det gått bra, men det andre år har gått mindre bra. De siste års merking og slakting har gått bra. Det ble foretatt reintelling i 1997. 1998 ble det ikke merking av kalver og slakting pga. dødsfall i familien. Distriktet ble beitegransket slutten av 1960 årene» (Päiviö m. fl. 1999:1).

Distriktet omfatter hele Ringvassøya. Det har rikelige sommerbeiter og gode høstbeiter, mens vinterbeitene er minimumsfaktoren. Som nevnt i 3.3.2 er det tidligere vurdert til å tåle 3500 rein på sommerbeite. Beitegranskinger i regi av Selskapet for Norges Vel har antydnet at det er vinterbeite for 800 rein i distriktet. I distriktsordningen for Troms reinbeiteområde fra 1963 er det regulert som et helårsdistrikt med øvre reintallet på 600 rein (Prestbakmo³⁰, 1997). Den norsk-svenske reinbeitekommisjonen av 1964 anslo det praktisk optimale reintallet til 800.

Utredninga om ny distriktsinndeling bemerker at størstedelen av slaktedyrene er okserein og at ved omlegging til kalveslakt og økt slakteuttak kunne produksjonen i distriktet økes betydelig. Samme utredning lister opp følgende inngrep og aktiviteter som har tatt beiteland og medført ulemper: veger, kraftutbygging og vannmagasin for Tromsø kommune, hyttebygging, utfart med jakt, turistanlegg, konsentrert sauebeiting som har redusert vinterbeitene i deler av distriktet. Utredninga nevner spesielt at Sportellet i Grønnskaret berører flytte- og trekklei (Prestbakmo, 1997).

3.3.6 Vannøy/ Várdná³¹

På Vannøya fortsatte Skipsfjorddalen som et sentrum for reindrifta. Bratrein (1992) refererer både til Horrifamilien, Heaikafamilien og Kittifamilien for siste del av 1800-tallet og første del av 1900-tallet. På slutten av 1800-tallet fantes det en mindre flokk «privat villrein». Dette skapte konflikt på grunn av sammenblanding med Kittifamiliens tamme rein. Omkring forrige århundreskifte og tidlig på 1900-tallet er det oppgitt så mye som opptil 500 rein på øya.

³⁰ Pensjonert lappfogd og reindriftsagronom i Troms.

³¹ På grunn av kildesituasjonen er omtalen av Vannøya nokså begrenset.

På både Vannøya, Ringvassøy og Rebbenesøy har de gamle, fastboende samefamiliene Heika, Raste og Kitti fortsatt sin stasjonære reindrift. Mens Rastefamilien har holdt seg til Ringvassøya har reindriften på de andre øyene gjennom store deler av forrige århundre fortsatt vært preget av den tidligere omtalte «øyhoppingen».

Heaikafamilien hadde flere avbrudd med flytting til andre øyer, både til Ringvassøya og Reinøya.

Kittifamilien som hadde sitt hovedtilholdssted på Kvaløya spilt en sentral rolle både på Vannøya og Ringvassøya. Margrethe Kitti, som var bestemor både til Per Lars Kitti som nå driver på Kvaløya og Asbjørg Kitti som nå driver på Vannøya, var en framtrедende representant for familien.

Heika og Kittifamilien drev en periode samtidig på Vannøya (Nils T. Sokki³², pers. med.). Isak Eira fra Kautokeino kom som reingjeter for Heaikafamilien og var bosatt som reineier i Skipsfjorddalen i lang tid fram til sin død i 1950 (Bratrein, 1994). Eira er blant annet kjent for å ha bygd et steingjerde i Skipsfjorddalen (Nils T. Sokki, pers. med.).

I distriktsordningen for Troms reinbeiteområde fra 1963 er Vannøya regulert som et helårsdistrikt med øvre reintallet på 300 rein. Reinbeitekommissjonen av 1964 antyda et praktisk optimalt reintall på 300 rein på helårsbasis (Prestbakmo, 1997). Distriktet hadde 305 rein i 1996. Reintallet har etter dette variert, og vært nede under 200 ved årtusenskiftet, men senere steget og vært 369 på sitt høyeste (2009).

Utredninga om ny distriktsinndeling angir at bare halve flokken er simler, at det ikke slaktes kalv i distriktet, og angir at økt simleandel og overgang til kalveslakt ville kunne økt produksjonen i distriktet. Utredninga refererer også til tidligere forslag om å legge ut dette distriktet til sommerbeite for reineiere med vinterbeite i Vest-Finnmark og kommenterer at en slik bruk ville gi en langt bedre utnyttelse av sommerbeitekapasiteten, men også at dagens reineiere i distriktet ikke er interesserte i en slik bruk. Samme utredning nevner følgende inngrep og aktiviteter som har tatt beiteland og medført ulemper: veger, hyttebygging samt utfart i forbindelse med jakt. Skipsfjorden landskapsvernområde ligger dessuten i distriktet (Prestbakmo, 1997).

3.3.7 Rebbenesøy/Ruobbá³³

Reindriften på denne øya har i tråd med «øyhopping»spraksisen vært preget av mye flytting til og fra. Kittifamilien har holdt til på øya fra omkring 1920. De hadde boplasser både ved Toftefjordvatn og i Rebbenesbotn (Bratrein, 1992). Den norsk-svenske reinbeitekommissjonen av 1964 angir reintall for distriktet for perioden 1950-1965. Fra 30 rein i 1950 stiger reintallet jevnt og passerer 100 omkring 1960 og når opp i 130 i 1965 (Kommisjon, 1967).

³² Pensjonert konsulent/fagassistent ved Reindriftskontoret i Troms.

³³ På grunn av kildesituasjonen er omtalen av Rebbenesøya nokså begrenset.

I distriktsinndelinga for Troms reinbeiteområde fra 1963 ble distriktet vedtatt som helårsdistrikt med øvre reintall på 200 rein. Den norsk-svenske reinbeitekommisjonen vurderte distriktet til å ha sommerbeitekapasitet på 400 rein, men vinterbeitekapasitet for bare 100 rein og konkluderer med at distriktet med intensiv utnyttelse har rom for å drive med kun en familie (Kommisjon, 1967).

Per Lars Kitti, som har drevet reindrifft på Kvaløya i en årrekke, drev³⁴ også på Rebbenesøya i en periode³⁵. Denne drifta ble overtatt av Per Anders Sara, fetter av Per Lars Kitti³⁶. Per Anders Sara hadde en liten reindrifft med lite tam rein. Drifta ble overtatt av hans datter Marit Ragnhild Sara Gaino og hennes ektefelle Nils A. Gaino, som kom til Rebbenesøya i 1989 (Nils A. Gaino. pers. med.). Siidaandelen ble våren 2012 overført til Marit Ragnhilds fetter Johnny Mathis M.Sara³⁷.

I en utredning om forslag til ny distriktsinndeling for Troms reinbeiteområde fra 1997 angis det at bruken av distriktet har variert mellom helårsreindrifft og flytting på vinterbeite i Vest-Finnmark (Prestbakmo, 1997). Utredninga førte ikke til endring i beitetid og øvre reintall. Distriktet hadde svært store tap på slutten 1990-tallet.

Utredninga anfører også at bortsett fra vegene er det få inngrep som har medført tap av beiteland, men at utfart medfører uro i beitelandet enkelte steder (Prestbakmo, 1997).

3.3.8 Reinøy/Ráidná

Omfanget av drifta på Reinøya varierte i siste halvdel av 1800-tallet og første del av 1900-tallet fra en til to familier med ett par hundre rein og opptil til fire familier og opp mot om lag 450 rein. Det var en intensiv reindrifftsform der reinen ble melka. Basisen var dels nede på Sandnes og dels oppe i Reinskar. Det var reingjerder og telt i Hanshansadalen der Bratrein (1992) angir tufter. Familienavnene var Raste, Heika, Pilto og Kitti. Etter at Peder Kitti flytta over til Rebbenesøya i 1922, ble det et langt opphold i drifta her.

Reindriffta på Reinøya blei gjenopptatt i 1970 av Mathis Skum³⁸, med hovedstasjon i Stakkvik. Det ble bygd slakte- og merkegjerde på Heifjellet, og feltslakteanlegg ved Stakkvikelva, der det også er bygd en vei. Her har det hovedsakelig vært drevet heilårsdrift, selv om det har vært vanskelige vinterbeiteforhold og store tap (Bratrein, 1994). Skum drev en liten, men godt kontrollert reindrifft. Øvre reintall i distriktet var satt til 250 rein, men Skum hadde neppe mer enn 150 rein på det meste. Etter søknad til Områdestyret i Troms flyttet Skum på vinterbeite til Dividalen i indre Troms noen

³⁴ For sin bestemor Margrethe P. Kitti (Nils T. Sokki, pers. med.), f. 1918 (Steen, 1992:254).

³⁵ Den norsk-svenske reinbeitekommisjonen av 1964 opplyser at mens reiene har faste bosteder innen hvert sitt distrikt har reiene på Rebbenesøya faste bosteder på Kvaløya, mens de bor i telt på Rebbenesøya under arbeidet med reinen (Kommisjon, 1967)

³⁶ Sønn av Margrethe Kitti d.y., tante til Per Lars Kitti og Asbjørg Kitti (Nils T. Sokki, pers. med.).

³⁷ F. 1976, sønn av Mikkel Mathiesen Sara (Steen, 1992:253) fra Seiland

³⁸ Fra Cohkolat (Nordreisa) med vinterbeite i Kautokeino (Nils T. Sokki, pers. med.), f. 1932 (Steen, 1992:314).

år i perioden 1983 til 1988. Skum avviklet sin reindrift i 1990 (Sveinung Rundberg³⁹, pers. med.).

Distriktsinndelingsutredninga refererer til at beiterregistreringene i 1871-73 antyda rom for 600 rein på sommerbeite i distriktet. Ved beitegransking i 1970 ble det antyda helårsbeite for 250 rein, mens Reinbeitekommisjonen av 1964 hadde beregna 200 rein på helårsbeite. Distriktsinndelinga i 1963 hadde satt høgste reintall ved helårbeiting til 250, men disse beregningene viste seg å være for optimistiske og erfaringene tilsier at de bør utnyttes som sommerbeite (Prestbakmo,1997).

Samme utredning anfører også at det er få inngrep i distriktet, bortsett fra vegen langs stranda, men at det har vært en del problem med jakt når det arbeides med rein om høsten (Prestbakmo,1997).

Driftsenheten⁴⁰ etter Skum ble i samsvar med reindriftslovens regler overført via svogerskap til Isak Turi fra Ivgoláhkku⁴¹ (innerste del av Lyngshalvøya). Dette distriktet har sin rein på vinterbeite i Kautokeino og inngår i systemet med transport av reinen med forsvarets landgangsfartøy (populært kalt *pramma*). Ved to anledninger på 1990-tallet ble det av Områdestyret gitt dispensasjon for å nytte sommerbeite på Reinøya for to ekstra driftsenheter fra samme distrikt. Dette innebar en langt sterkere utnytting av øya enn tidligere og førte til protest fra grunneiere (Sveinung Rundberg, pers. med.).

*Jordskiftesaken*⁴²

Reindriftsagronomen i Troms hadde i 1997 utarbeidet et forslag til øvre reintall på 600 for sommerbeiting⁴³. Områdestyret i Troms foreslo et reintall på 900 og en beitetid fra 15. april til 15. november. Forslaget ble sendt på høring. På bakgrunn av områdestyrets forslag krevde en del grunneiere organisert gjennom Reinøy Utmarkslag våren 1998 bruksordning etter jordskifteloven. Karlsøy kommune og Fylkeslandbruksstyret støttet kravet (Ravna, 2006).

Saken ble tatt opp på nytt i områdestyret, som understreket at det tillå reindriftsmyndighetene å fastsette reintall og beitetid etter reindriftsloven. Områdestyret endret ikke sitt forslag, men oppfordret høringsinstansene om å komme med ny uttalelse. Karlsøy kommune og Fylkesmannens landbruksavdeling avsto fra dette, og viste til at saken skulle avklares gjennom en jordskiftesak. Troms fylkeskommune anbefalte et reintall på 600 og en beitetid fra 15. april til 15. november. Saken kom igjen opp i områdestyret (sak 38/98), som da tilrådte at Reinøya ble omgjort til sommerbeitedistrikt med et reintall på 600 i vårflokk, og beitetid fra 15. april til 15. nov. Reindriftsstyret behandlet saken i to møter (sak 31/99 og 60/99) og fattet endelig

³⁹ Tidligere reindriftsagronom i Troms, nåværende seniorrådgiver Reindriftsforvaltningen sentralt

⁴⁰ Tilsvaret "siidaandel" i dagens lovverk

⁴¹ Lakselvdalen/Lyngsdalen

⁴² Saksframstillingen er i hovedsak basert på Ravna (2006).

⁴³ Pr. 1. april 1997 var reintallet på øya 519, sauetaillet 541 og geit-/kjetallet 541.

vedtak 7. oktober 1999. Vedtaket var i samsvar med Områdestyrets anbefaling (Ravna, 2006).

Nord-Troms jordskifterett tok opp saken i 2002 på grunnlag av en beiteutredning av sakkyndig Loyd Villmo. Han beregnet først beitebehovet for småfe som nyttet Reinøya. Ut fra restkapasiteten kom han med en anbefaling på 400 rein, noe som jordskifteretten stadfestet.

*«Retten synes å ha lagt til grunn at bufebeitingen skulle få fortsette uten avkorting, endatil med et viss mulighet for økning i dyretallet, uten at dette var gjenstand for rettslig vurdering.Reintallet framkom i all hovedsak som et resultat av **restbeitekapasiteten** basert på den beitebotaniske vurderingen etter at grunneierne hadde fått dekt sitt behov»* (Ravna, 2006:40).

Denne rettsavgjørelsen ble en prinsipiell sak på flere måter. Reinbeitedistriktet påkjærte spørsmålet om jordskifteretten hadde anledning til å fastsette øvre reintall til lagmannsretten og videre til Høyesteretts kjæremålsutvalg uten å vinne fram. Distriktet påanket også det reintallet jordskifteretten hadde fastsatt som øvre grense til jordskifteoverretten. Hålogaland jordskifteoverrett oppnevnte etter anmodning fra Reinøy reinbeitedistrikt en ny sakkyndig, Svein Morten Eilertsen. Han la fram en rapport som sa at 600 rein i vårflokk ikke bød på noe kapasitetsproblem. Ankeforhandlingene ble dermed konsentrert om hvorvidt reintallet skulle være 400 eller 600 vurdert ut fra de to sakkyndiges motstridende beitebotaniske vurderinger (Ravna, 2006).

Jordskifteoverretten avgjorde anken 18. oktober 2004 til reinbeitedistriktets fordel. Denne retten påpekte at en ikke alene kan bygge på eksakte beregninger av forenheter men må sammenholde dette med øvrige opplysninger og påpekte også usikkerheten i metoden hvor areal ble regnet om til forenheter og deretter om til antall beitedyr. Underinstansens resonnement var dessuten basert på at Reinøy reinbeitedistrikt fikk nytte *restkapasiteten* etter at grunneierne hadde fått dekket sitt beitebehov, noe som innebar at reinbeiterettighetene ble vurdert som *svakere* beskyttet og som en form for *tålt bruk*. Jordskifteoverretten fant det nødvendig å påpeke at reindriftssamenes rett ikke var en svakere beskyttet rett enn grunneiernes:

”Reindriften har sine rettigheter til beiteland m.v. sikret gjennom langvarig beiteutøvelse... Reindriftslovens § 11 sikrer reindriften rett til beite og de tilhørende rettigheter som er nødvendige for reindriften. Vernet om samisk kultur, jfr. Grunnlovens § 110 a skal i dag tillegges betydelig vekt. Dette har medført at reindriften som den sentrale samiske kulturbærer også har fått sine rettigheter styrket både gjennom ny lovgivning og gjennom samfunnsutvikling for øvrig. Selv om det opp gjennom tidene har variert hvilke rettigheter reindriften har hatt i forhold til jordbruket, er det i dag neppe holdepunkter for å hevde at jordbruket sine behov er overordnet reindriftenes rettigheter” (Fra dommen, sitert etter Ravna, 2006:41-42).

Jordskifteoverretten la vekt på rapporten til Eilertsen, som fastslo at det ikke var knapphet på beiteressurser og ga etter dette Reinøy reinbeitedistrikt medhold, og

fastsatte reintall i vårflokk til 600. Grunneierne var ikke fornøyd med vedtaket og krevde *utvidet gransking*. Dette ble tatt til følge, noe som resulterte i at antall bufe som kunne føres på beite ble betydelig økt. Grunneierne anket likevel saken til lagmannsretten som avviste saken. Ravna (2006) oppsummerte dette:

*Reinøyasaken må sies å ha betydning utover å fastsette lovlig reintall for et reinbeitedistrikt. Førsteinstans ...hadde lagt til grunn at reindriftssamene kunne nytte områdets **restkapasitet** etter at grunneierne hadde fått dekket sine beitebehov. ...de samiske reinbeiterettigheter (ble) langt på vegbetraktet som en **vikende rett** som måtte tilpasses grunneiernes behov og om nødvendig innskrenkes når antall beitedyr skulle fastsettes. Hålogaland jordskifteoverrett har satt oppfatningen av reindriftssamens rett som en vikende rett til side. Jordskifteoverretten har dermed enstemmig uttalt at så vel rettsanvendelse som rettsoppfatning i førsteinstans var uriktig. Selv om jordskifteoverretten ikke går inn på hvordan beitekonflikter skal løses der det er ressursknapphet, eller hvordan beiteretten skal fastsettes, slår den fast at reindriftssamenes arealrettigheter **ikke** er noen vikende rett» (Ravna, 2006:42).*

Det er dessuten verdt å merke seg at jordskifteoverretten har fastsatt øvre antall beitedyr for både sau, geit og rein. Både reineiere og grunneiere har anket saken så langt som mulig. Etter dette er maksimaltallene:

- sau og lam-inntil 2000
- geit og kje-inntil 700
- rein-inntil 600 (før kalving)

Hålogaland Jordskifteoverretts dom er rettskraftig.

I tillegg til å avgjøre det direkte stridsspørsmålet om beitebelastning påla også dommen at det skal etableres et *beitestyre* med to representanter fra reindrifta og to representanter fra grunneierne hvor både reindriftsagronomen og jordbrukssjefen kunne tiltre etter behov. I vedtektenes § 2 heter det bl.a.:

«Beitestyret skal medvirke til et bedre samarbeid og behandle saker vedrørende felles bruk av beite på Reinøy, herunder påse at disse vedtekter følges, vurdere behov for felles tiltak og annet.»

Sekretærfunksjonen ble forutsatt rullert mellom reindriftsagronomen i Troms og jordbrukssjefen i Karlsøy og slik at jordbrukssjefen tok første periode. De endelige rettskraftige vedtektene for beitestyret er gjengitt i sin helhet som vårt vedlegg 2.

3.3.9 Nord-Kvaløy og noen mindre øyer

Flere reindriftssamefamilier, både Kitti, Heika og Nutti, er nevnt i kildene som reindriftsutøvere på Nord-Kvaløya, men det er noe uvisst hvor lenge de ble. Prestbakmo (1997) angir at det var reindrift på øya bl.a. i seks år midt på 1800-tallet. Det ble bygd reingjerde i Sørskar (Bratrein, 1992) og samlegjerde på Bårset (Bratrein, 1994). Per Rasthe (pers. med.) opplyser at svenske reindriftssamer brukte øya fram til omtrent 1920.

Nord-Kvaløya er ikke utlagt som beitedistrikt, men i en femårsperiode 1975-80 blei det etter privat avtale med grunneierne forsøkt med nomadisme og sommerbeite for en flokk Kautokeinorein på 500 dyr, eid av familien Kemi⁴⁴. Tidligere hadde de hatt sommerland på Seiland. Reinen blei nå frakta med militære fartøy den lange vei fra fastlandet i Nord-Troms. Etter misnøye blant grunneierne med overbeskatning og for stort antall dyr, opphørte drifta. Forsøk på å få øya regulert til reinbeitedistrikt for 600 dyr på sommerbeite har ikke ført fram (Bratrein, 1994). Kompensasjonsutvalget foreslo f.eks. det i 1982 (Prestbakmo, 1997).

3.4 Reindrifta, de fastboende og driftsformen

Bygdeboka sier om samlivet mellom de ulike folkeslaga bl. a.:

«Når det gjelder forholdet til fjellsamene eller reindriftnomadene, så var det naturligvis en svær kulturell og næringsmessig avstand. Til dels var samene dessuten pendlere, som oppholdt seg noen sommermåneder hos oss. P.g.a. reindriften var det mye næringsmessige konflikter, det var strid om reinbeiter, det var tyvslakting av rein. Men mange steder, som i Sør-Lenangen, i Skipsfjord og på Rebbenes, var det utvikla vennskapelige vertsforhold, der fastboende familier hvert år tok i mot samiske reindriftsutøvere, til gjensidig nytte.

Generelt er det trulig rett å si at fjellsamene nytte respekt hos nordmennene, men det kunne være en respekt som var sterkt blanda med age. Det har sammenheng med at fjellsamene stundom trua med trolldomskunster, hvis konflikter oppstod, og nordmennene hadde tydeligvis stor tru på deres evner her» Bratrein (1992:81).

Det er verdt å merke seg at denne beskrivelsen omfatter både konflikt og samarbeid til gjensidig nytte (jfr. kap. 3.2). De tradisjonelle beitekonflikter mellom rein og bufe har avtatt i seinere tid, med mindre husdyrhold, og relativt små reinflokker. På Nord-Kvaløy og de andre småøyene finnes det i dag heller ingen husdyr på beite (Bratrein, 1994).

Bygdebokforfatteren gir også en analyse i forhold til øyene i Karlsøy som fortsatt er et relevant innlegg i den dagsaktuelle debatten:

«Det har vært reist faglig kritikk over at den stasjonære reindriften på øyene har vært drevet for dårlig, med lite ettersyn og dårlige slakteresultat. Press på reinbeitene på fastlandet har derfor ført til at andre samegrupper har ønska å overta øyene til sommerbeiting for et større antall rein. Den framtidige reindrift i Karlsøy kan derfor komme til å endre seg i retning av meir sommerbeiting, især hvis husdyrholdet fortsatt skulle avta. For sommerbeiting vil øyene kunne ta imot et meget større antall dyr enn det som beiter i dag» (Bratrein 1994:192).

Vi har i gjennomgangen foran sett hvordan dette har artet seg for hvert av distriktene (jfr. Prestbakmo, 1997).

⁴⁴ Fra Seiland

3.5 Oppsummering

Karlsøy har en ganske kompleks reindriftshistorie. Forhistoria er enda mye ukjent, men kommunens egen arkeologirapport åpner for en tydeligere samisk tilstedeværelse enn mange hadde regnet med. Gamle spor etter rein og reindrift har vært kjent lenge, men den eldre reindriftshistoria finnes det bare bruddstykker av.

Helårsreindrifta og den helnomadiske reindrifta med flytting til innlandet i Sverige og Finland utviklet seg i samvirke med hverandre over et par århundrer. Denne relasjonen ble brått avbrutt i 1923 som følge av den første reinbeitekonvensjonen. Ringvassøysamene har imidlertid fortsatt beholdt den familiære og kulturelle kontakten med Karesuando.

På de andre øyene har det Bratrein benevner som «øyhopping» spilt en rolle ikke bare på 1800-tallet, men også gjennom store deler av forrige århundre. For reindriftsutøvelse med både utfordrende naturforhold og tidvis også sosiale utfordringer betyr muligheten til ikke bare å skifte beite, men også distrikt, dvs. øy, en ekstra sikkerhetsventil. Vi har foran i 3.3 introdusert slektskap og utvikling av gjensidige samarbeidsrelasjoner (verdde) med fastboende som grunnsteiner i det samiske samfunnet. Som bygdehistoria også viser, har slikt samarbeid også fungert mange steder i kommunen.

Når det gjelder slektskap har Rasteslekta holdt seg til Ringvassøya, mens Kittislekta har bredt seg til flere øyer og etter hvert fått inn familie fra Finnmark i tillegg. Dette har utvidet personbasen og bidratt til stabilisering av grunnlaget for reindrifta på de mindre øyene.

Når fast reindrift på Reinøya ble reetablert etter et halvt århundres fravær, med nyinnflyttede Kautokeinosamer⁴⁵, oppsto det etter hvert konflikt når grunneierne oppfattet beitebelegget som for stort. Rettskonflikten som kom var skarp, begge parter prøvde alle ankemuligheter, men *saken endte med en understrekning av at begge parter har like rettigheter, og at de må samarbeide*. Vi har forstått det slik at Jordskifteoverrettens pålegg om etablering av et felles beitestyre ikke er blitt fulgt opp. Det betyr forspilte samarbeidsmuligheter for begge parter. Felles beitestyre blir av både reindrifta og av jordbrukere vi har vært i kontakt med, sett som en viktig fremtidig samarbeids- og samhandlingsarena.

Naturinngrep, friluftsliv, fritidsbebyggelse og rekreasjonssamfunnets ekspansjon kommer også fram i dokumenter fra 1990-tallet. Vi kommer nærmere tilbake til det i neste kapittel.

⁴⁵ selv om det gjaldt reineiere som tidligere flyttet til fastlandet i Lyngen.

4. DAGENS SITUASJON

Dagens situasjon er preget av at reindriften i kommunen drives etter to ulike driftsmønstre; *helårsdrift* (Ringvassøya, Rebbenesøya og Vannøya) og *sommerbeite* for reindrift med vinterbeite i Kautokeino (Reinøya). Denne forskjellen innebærer at utnyttingsgraden for reinbeitene på de tre førstnevnte øyene er betydelig lavere enn for den sistnevnte. Beslutninger om driftsform og beitebelastning tilligger reindriftsmyndighetene, men det er viktig at kommunen kjenner problemstillingene. Vi vil i det følgende presentere grunnleggende næringsøkonomiske data og deretter gi en kort oversikt over hvert av reinbeitedistriktene.

Tabell 2 Næringsøkonomisk oversikt (Reindriftsforvaltningen, 2011)

#	Navn	Km ²	Beitetid	Siida-andeler	Personer	Øvre reintall	Reintall pr. 31.3.11 (variasjon 2000-10)	Kalvetilgang (etter tap) %	Produksjon pr. livrein
10	Vannøy/ Várdna	227	Helår	1	3	300	279 (160-369)	36 %	
11T	Reinøy/ Ráidná	148	15.04- 15.11	1	10	600	314 (122-314)	60 %	9,7 kg
12	Ringvassøy/ Ránes	660	Helår	3	6	600	466 (128-465)	39 %	6,0 kg
13	Rebbenesøy/ Ruobbá	82	Helår	1	8	200	25 (25-196)		

4.1 Ringvassøy/Raneš

Vi vil trekke fram følgende forhold som vesentlige i beskrivelsen av dagens situasjon i distriktet. Når ikke andre kilder er anført bygger framstillingen på intervjuer med Per Rasthe, Inger Ella Päiviö og Liane Päiviö.

Kulturell og familiemessig tilknytning

Dette distriktet er det eneste som har historisk tilknytning til den gamle grenseoverskridende nomadiske reindriften. De eldre reineierne i dag, Per Rasthe og Inger Ella Päiviö er søsken og barnebarn av omtalte Henrik Rasthe (3.3.5). Inger Ellas datter Liane Päiviö er leder av distriktet i dag. Reineierne har fortsatt ganske nære familiebånd til Karesuando, og også de yngre reineierne har tidvis bodd i Karesuando.

Organisering, personer og reintall

De sørligste delene av distriktet tilhører Tromsø kommune. Reindriften i distriktet er fortsatt under oppbygging, det er tre siida-andeler, men man har ikke nådd øvre reintall. Dette betyr at man må begrense slakteuttaket og at man er avhengig av andre inntekter.

Beite- og driftsforhold

Distriktet har tidligere (Päiviö m.fl. 1999) beskrevet vinterbeitesituasjonen slik:

«Beitegrunnlaget kan være dårlig i månedene desember, januar og februar. Det fins reinlav øst for Dåfjord, men her kan beitene låse seg i januar. Det kan også regne i februar, kortvarig regnperiode, dvs. under en uke, og etterfølgende frost låser beitene og framkommeligheten blir meget dårlig. I mars kan det bli bart, men i april kan det legge seg mye snø. Framkommeligheten og beitetilgjengeligheten blir dårlig. Også i slutten av november og fram mot jul, kan nedbøren fryse til is.»

De beste vinterbeitene er nord på øya og i sjøvendte og lavtliggende områder. Det har vært vanskelige vintre de siste årene (2009/10, 2010/11). Det kan bli «ispanser» på fjellet. Reinen trekker da ned i lavlandet. Man forer da med litt med lav (Liane Päiviö, pers. med.)

I 1995 var reintallet 450 men falt ned på 2000-tallet etter den katastrofale beitevinteren 1996/97⁴⁶ (Lie m.fl., 2008). Distriktet mistet over halve reinflokken det året. Reintallet passerte 300 i 1999, men etter en ny svært vanskelig vinter 1999/2000 (Lie m.fl., 2008) kom reintallet ned i 142 rein. Siden har det steget gradvis til 466 i 2011 (Reindriftsforvaltningen, 1995-2012).

Årssyklusen i distriktet er beskrevet slik:

«Reinen kalver i områdene Skogsfjord-Skarsfjord og på Dåfjordhalvøya. Området nordvest for Skogsfjordvatnet brukes i mindre grad til kalvingsland. Reinen trekker i løpet av forsommeren sørover til de mer høyereliggende områdene på Ringvassøya for så å trekke nordover igjen på høsten. På vinteren bruker den Dåfjordhalvøya og her kan et antall rein på 100-150 oppholde seg hver vinter. Resten av reinen bruker halvøyene på begge sider av Skogsfjorden. Bruken av halvøyene i nord kommer av at det er mindre snø her (Tømmervik, 2007:25).

Inngrep og forstyrrelser

På grunn av nærheten til Tromsø by, er Ringvassøy det distriktet i kommunen som så langt er mest berørt av hyttebygging og planer om ny hyttefelt og rekreasjonstilknyttet næringsdrift.

Av allerede foretatte inngrep, er Skaret Fjellpark en spesiell sak. Reineierne opplyser at de ga sitt samtykke til den første utbyggingen fordi utbyggeren var en nabo som de kjente godt. Den planlagte næringsvirksomheten gikk ikke så bra, og det har senere vært eierskifter med nye planer. Problemet er at utbyggingen ligger midt i flytteleia. Reineierne er avhengige av å bruke helikopter da reinen blir lett skremt av store ansamlinger av campingvogner, mennesker og hunder (Per Rasthe, pers. med.).

Reindriftsforvaltninga opplyser at den første saken kom i 1983-84, dvs. før Plan- og bygningsloven av 1985. Reindriftskontoret/områdestyret fikk saken brakt inn for Landbruks- og Miljøverndepartementene fordi den angikk flyttelei⁴⁷, men nådde ikke

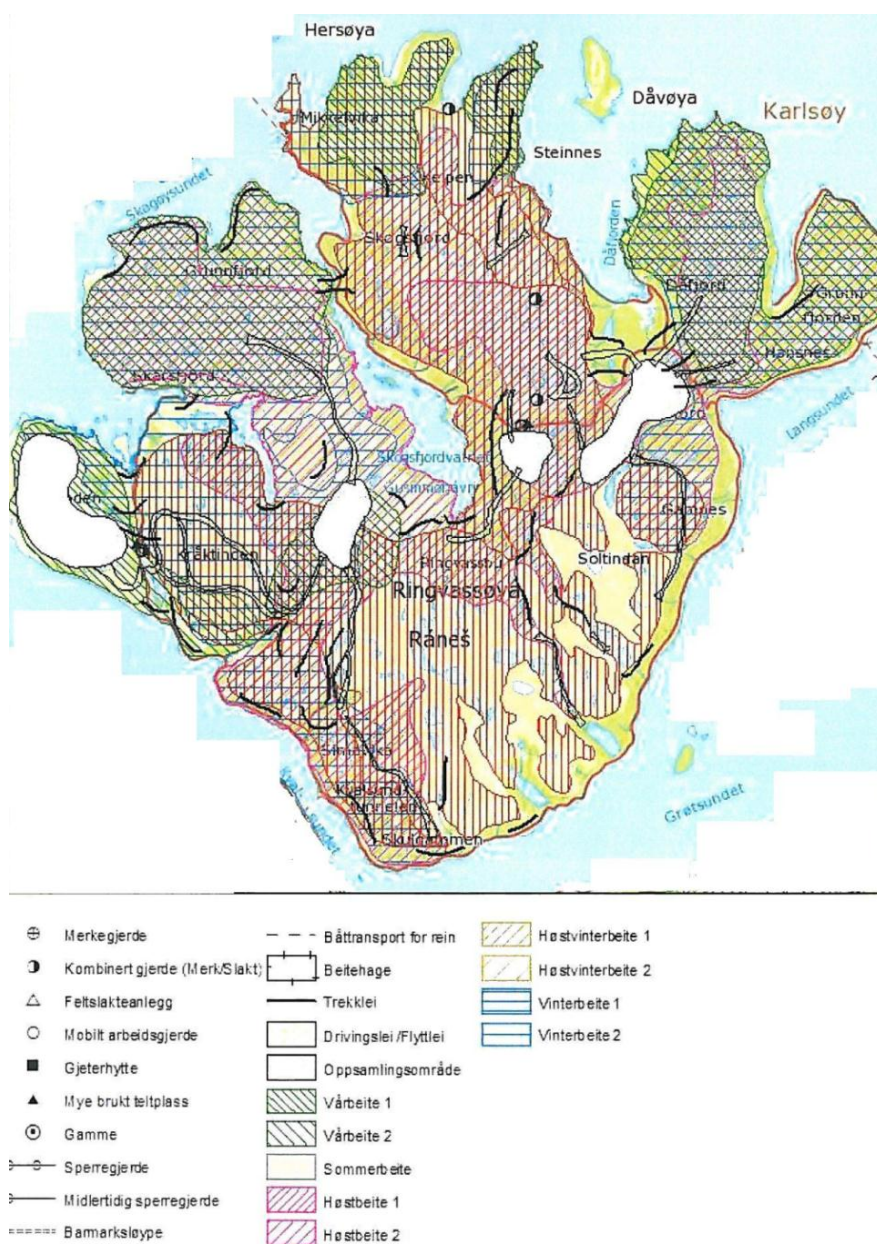
⁴⁶ Denne våren lå det f.eks. 134 cm snø (på flat mark) i Tromsø på 17.mai, se <http://www.yr.no/observasjoner/1.5635483>

⁴⁷ Se kap. 2.1 og avsnittet Rettigheter og om nåværende reindriftslovs § 22. Reindriftsloven av 1978 hadde en tilsvarende bestemmelse, men vi regner med at praktiseringen av denne er innskjerpet siden 1980-tallet.

fram. Siden har reindriftsmyndighetene prøvd å holde igjen i forhold til videre utbygginger, men enkeltsaksbehandling uten overordnet plan har gjort det vanskelig å håndtere situasjonen (Sveinung Rundberg, pers. med.).

I tillegg til allerede gjennomførte utbygginger av hytter og hyttefelt på Ringvassøya, er situasjonen i dag meget problematisk med mange ambisiøse planer og søknader om både hyttefelt og næringsdrift. Til dels opererer søkerne i en gråsoner mellom disse to formålene.

For øvrig tar ørna mye kalv. Laushunder og en del friluftsfolk og hytteeiere sin uforstand eller likegyldighet i forhold til båndtvangbestemmelser og respekt for rein og reineiere skaper også mange unødvendige problemer. Tidlig jaktstart faller dessuten sammen med brunstperioden og fører også til mye forstyrrelse.

Figur 12. Reindriftskart. Ringvassøy reinbeitedistrikt (www.reindrift.no)

4.2 Vannøy/Várdná

Når ikke andre kilder er anført bygger framstillingen på intervju med Asbjørg Kitti og Otto Johansen. Vi vil trekke fram følgende forhold som vesentlige i beskrivelsen av dagens situasjon i distriktet.

Kulturell og familiemessig tilknytning

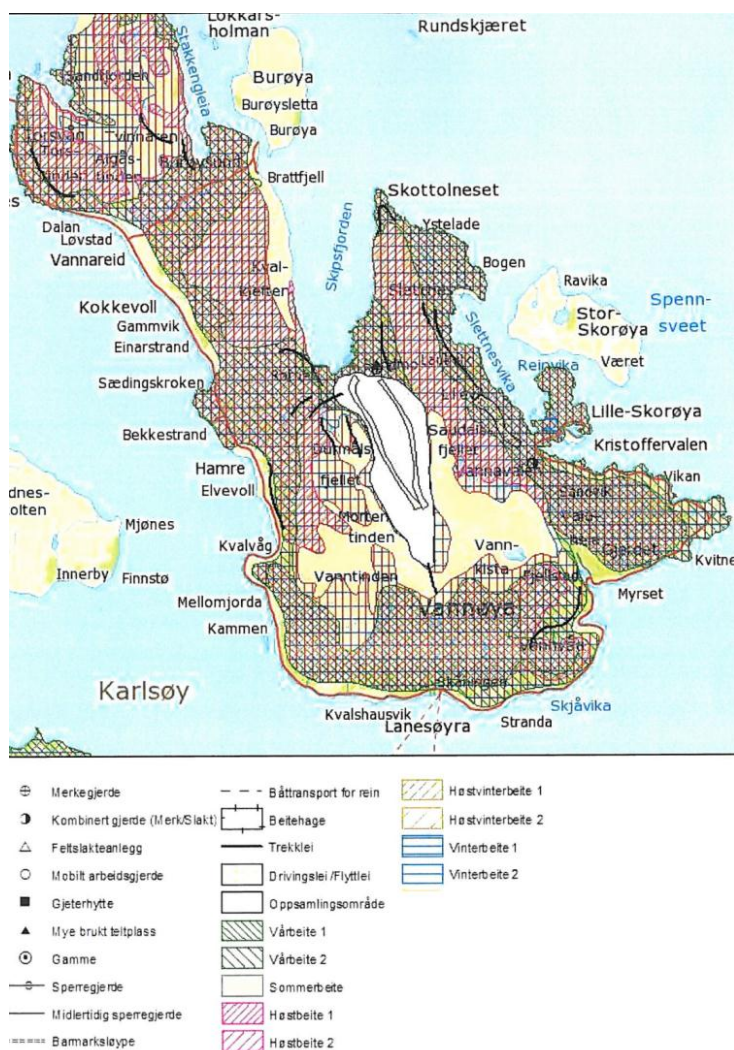
Også dette distriktet drives av en de gamle reindriftsfamiliene på øyene. Nåværende leder har drevet siden 1980.

Organisering, personer og reintall

Distriktet har bare en siidaandel som består av Asbjørg Kitti med samboer og sønn. Drifta har vært ganske stabil med bra slakteuttak på høsten (Sveinung Rundberg, pers. med.).

Beite- og driftsforhold

I utgangspunktet har dette distriktet tryggere vinterbeiter enn Ringvassøya da nedbørsforholdene er mer gunstige (mindre snømengder).

Figur 13. Reindriftskart. Vannøy reinbeitedistrikt (www.reindrift.no)

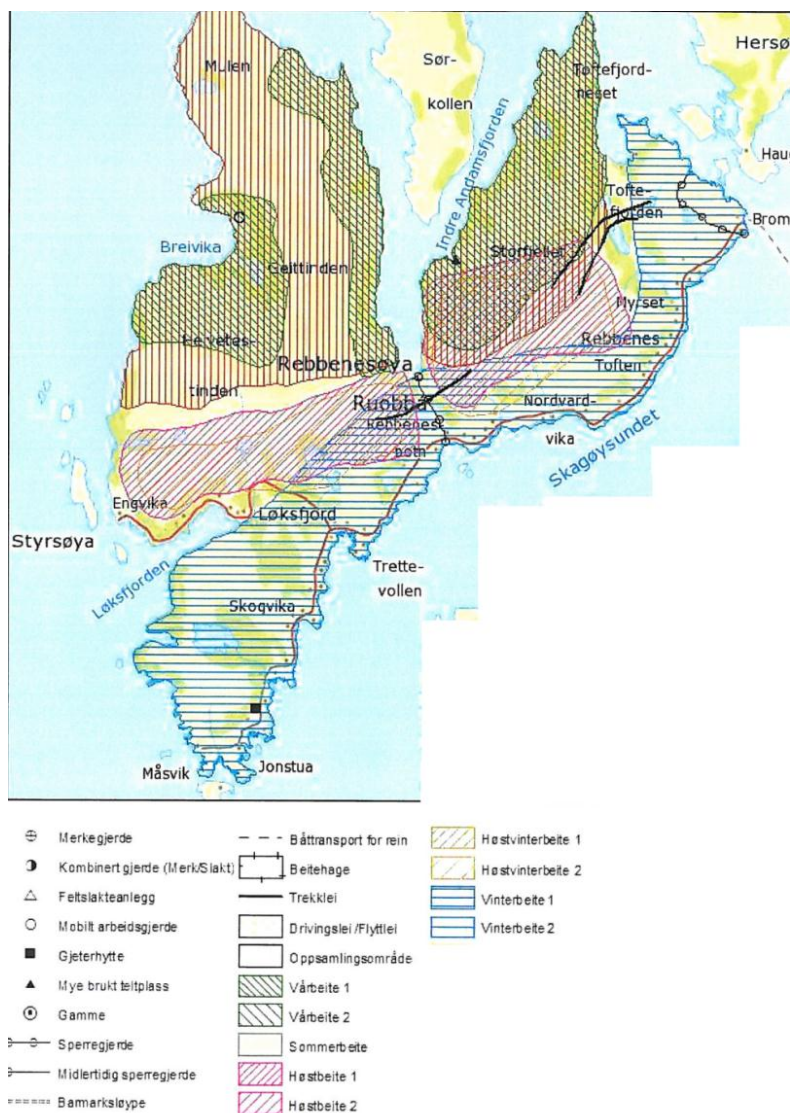
Inngrep og forstyrrelser

Det har ikke vært omfattende inngrep i dette distriktet tidligere. Den nettopp fullførte Fakkenutbygginga har imidlertid lagt beslag på det beste vinterbeiteområdet (Rundhaug, 2004). I praksis må hele denne halvøya anses som tapt. Reinen trekker nå nordover slik at det ikke lenger er rein ved fergeleiet. Hvorvidt den vil begynne å komme tilbake, er usikkert.

Langs veien Vannareid-Burøysund foreligger det en serie utbyggingsplaner. Dersom de gjennomføres, vil de til sammen danne en barriere som vil stenge trekket fra/til Nordøya helt eller delvis. I så fall, vil det bety ytterligere reduksjon av distriktets kapasitet til å opprettholde reinbestanden.

4.3 Rebbenesøy/Ruobbá

Framstillinga er basert på intervju med Nils M. O. Gaino, som var siidaandelsinnehaver sammen med sin ektefelle Marit Ragnhild P. Sara Gaino, i distriktet i perioden 1989-2012.

Kulturell og familiemessig tilknytning

Som vist foran (3.3.7) har reineierne i dette distriktet familietilknytning både til øyene i Karlsøy/Tromsø og Vest-Finnmark, nærmere bestemt Seiland.

Organisering, personer og reintall

Rebbernesøya har vært helårsdistrikt siden 1996. Det er det mest marginale distriktet i kommunen. Det har bare en siidaandel og et fastsatt øvre reintall på 200 rein. Det er gjennomført generasjonsskifte våren 2012.

Beite- og driftsforhold

De beste vinterbeitene ligger i sør og øst. Vinterbeiteforholdene er usikre. Det er fine kalvingsområder i nord. Det er mye ørn i distriktet og betydelige kalvetap. Sommerbeitene ligger i høydene øst på øya. Distriktet har meget gode høstbeiter på lave fjell midt på øya. Nils M. Gaino anser at brukt som barmarksbeite ville distriktet ha potensiale til 5-600 høstdyr. Dette er i rimelig samsvar med tidligere vurderinger. Det ville bety en økning til to siidaenheter.

Inngrep og forstyrrelser

Det er lite inngrep i distriktet, men en god del hytter. Forstyrrelsene anses å være håndterbare.

4.4 Reinøy/Ráidná

Når ikke andre kilder er anført bygger framstillingen på intervju med Johan Daniel Turi, Anders Gaup og Reiulf Andreassen. Vi vil trekke fram følgende forhold som vesentlige i beskrivelsen av dagens situasjon i distriktet..

Kulturell og familiemessig tilknytning

De nåværende reneierne er Kautokeinosamer som tidligere har flyttet til Lyngen. Jordskiftesaken (3.3.8) tyder på at nærmere 50 års opphold i permanent fast reindrift nok har svekket reindriftenes posisjon i de fastboendes rettsbevissthet. Dommen stilte imidlertid partene på like fot rettighetsmessig. Reineierne har utviklet både familiære og næringsmessige relasjoner (verdde) til de fastboende. Alle vi har samtalt med, er dessuten samstemte om at relasjonene mellom de fastboende og reneierne utvikler seg positivt. Det er imidlertid et klart behov for å få etablere fellesarenaer, både for å avklare meningsforskjeller/ interessemotsetninger på et tidlig stadium og for å ivareta fellesinteresser bl.a. i forhold til hytteiere/rekreasjonsbrukere.

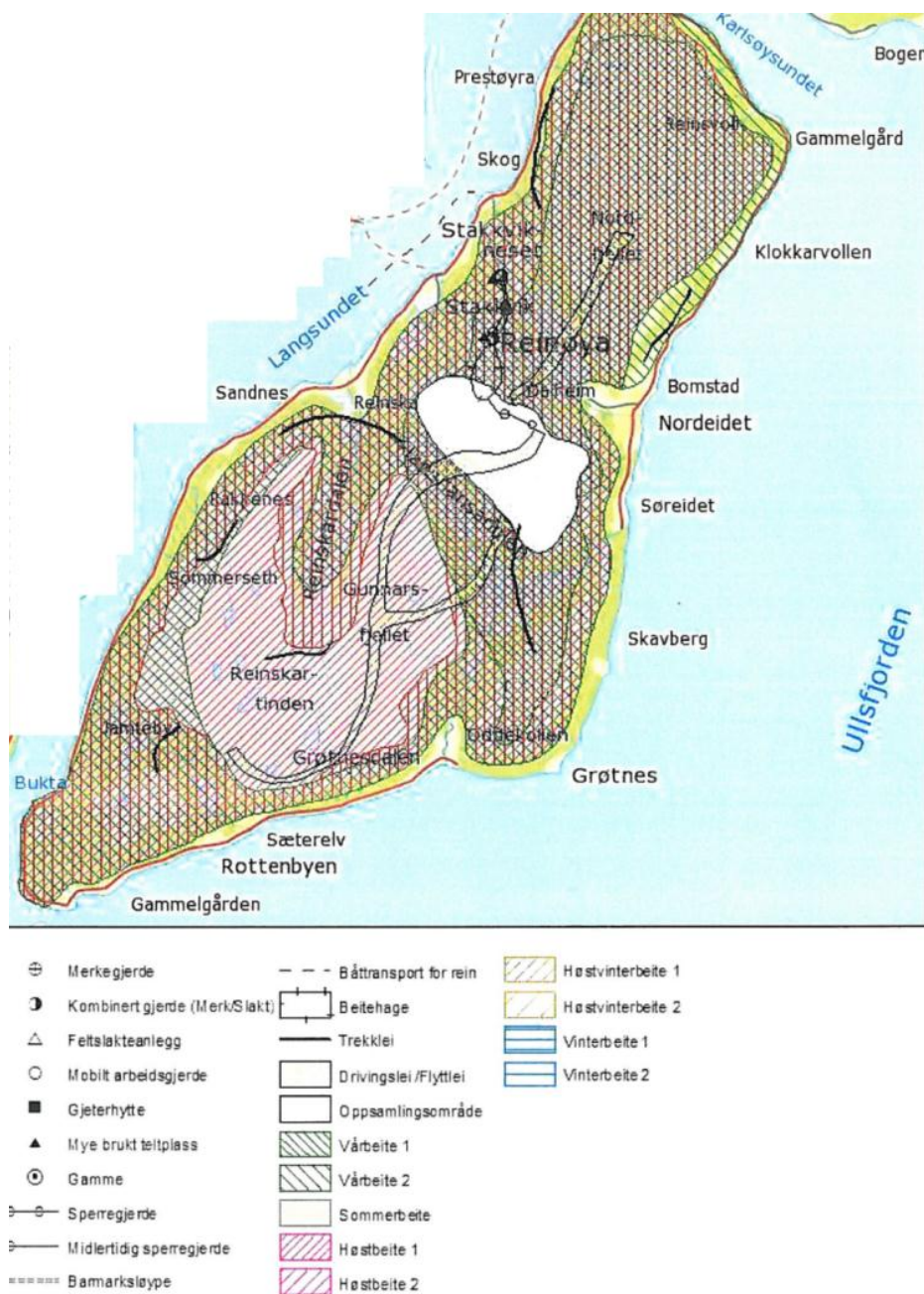
Iverksetting av jordskifteoverrettens pålegg om etablering av et felles beitestyre bør skje snarest. Selv om dette organet muligens ikke vil være det beste for å håndtere alle relasjoner, vil etablering uansett være et viktig bidrag i dialogen mellom beitebrukerne på øya.

Organisering, personer og reintall

Distriktet er formalisert som sommerdistrikt og har bare en siidaandel men 10 tilknyttede personer. Reintallet er bare halvparten av det tillatte, men produksjonen er den høyeste i kommunen.

Beite- og driftsforhold

Distriktet viser i et udatert⁴⁸ plandokument (Reinøy, i.d.) til at selv om man har fylt ut arealbrukskart, så bruker man i stor grad hele øya til alle sesonger i løpet av barmarksperioden.

Figur 14. Reindriftskart. Reinøy reinbeitedistrikt(www.reindrif.no).

⁴⁸ Sannsynligvis fra om lag år 2000.

Distriktet har ambisjoner om både å etablere eget slakteri og utvikle videreforedling.

Inngrep og forstyrrelser

Hyttefolk og jegere med hunder representerer en utfordring for distriktet på grunn av forstyrrelsen de skaper, særlig på grunn av manglende kunnskap om den skade de forårsaker. Dette gjelder ikke de fastboende. Distriktet påpeker at det er bygd mye hytter på sørsida av øya og anser at videre utbygging vil bli inngrep på reinens beiteområder (Reinøy, i.d.).

Distriktet frykter også kraftutbygging i sentrale deler av distriktet. Man anser det som spesielt viktig å bevare de store dalene som utgjør forbindelseslinjene i landskapet.

Den planlagte Langsundforbindelsen med ny veitrasé og kaianlegg vil ha direkte og indirekte konsekvenser for reindriften på Reinøya. Konsekvensvurderingen peker bl.a. på:

- (a) uheldig plassering av rasteplass ved Reinskardalen og
- (b) forstyrrelse mot lavereliggende beiter langs om lag 5 km av ny veitrase samt at
- (c) havn i Sætervika rammer både prammingsplass og trekklei samt at det kan føre både til press mot innmark og hindre eller forsinke tilgang til nær 80 % av de tidlige vårbeitene på øya (Nellemann, 2012).

Dette er direkte konsekvenser som enten kan løses med endringer i utbyggingsplanen og/ eller det vil gi grunnlag for erstatning. Mest utfordrende i forhold til kommuneplanarbeidet er imidlertid at:

- (d) *«etablering av fast veiforbindelse gjennom tunnell...vil øke utbyggingspresset og bruken av øya og dermed forsterke eksisterende press på reindriften av utbygging»[og at] «framtidig ytterligere utbygging i form av hytter eller andre inngrep spesielt i dalførene og i de tidlige vårbeitene langs kysten vil med meget stor sannsynlighet være til svært stor skade for reindriften. Det vil følgelig være sentralt for framtidig reindrift at trekkleiene kan opprettholdes på øya og at ytterligere utbygging begrenses» (Nellemann, 2012:6).*

og videre som en følge av dette at:

- (e) [kommunen har] *«ansvaret for å styre den den framtidige utviklingen og»*
- (f) *«spesielt aktivt å finne alternative beiteområder, da slike er potensielt tilgjengelige på flere øyer i dag, tilfaller kommunen å utarbeide i samråd med reindriften» (Nellemann, 2012:6).*

5. TILTAKET OG VIRKNINGER AV TILTAKET

5.1. Nullalternativet

Konsekvensutredninger skal ha et nullalternativ. Nullalternativet er en beskrivelse av hva som forventes å skje dersom tiltaket som utredes ikke settes i gang. Det innebærer en framskriving av de pågående trender. Her må det forstås som en skisse av hva som vil være konsekvensene for reindrifta dersom kommunen ikke fornyer arealplanen.

Nærheten til Tromsø gjør at kommunen er meget attraktiv for hytter og rekreasjonsboliger. Kommunen har pr. dato ca. 750 hytter, samt at en del boliger benyttes som feriehus⁴⁹, mot ca. 1100 postadressater. For reindrifta er virkningen av aktivitetene knyttet til hytter vanligvis viktigere enn selve hytta. De viktigste negative konsekvensene av hyttebygging er at rein blir *forstyrret eller skremt under kritiske årstider/arbeidsoperasjoner* (seinvinter, kalvingstid, brunst, reinsamling) og at dyrene *ikke får beitero*. Det er påpekt i konsekvensutredninga for Dåfjord hyttefelt (Tømmervik, 2007) at det er viktig at *framtidig hytteutbygging kanaliseres til et begrensa antall felter og at kommunen for øvrig er restriktiv med spredt fradeling av hyttetomter*.

Mangelen på en oppdatert arealplan gjør at både reindrifta og kommunen må forholde seg til og ta stilling til private reguleringsplaner og innspill enkeltvis. Erfaring viser også at del av planene som lanseres er åpenbart urealistiske. Ambisjoner om næringsvirksomhet og arbeidsplasser, som framstår som attraktive i en næringssvak kommune, reduseres, det foretas eierskifter, og det ender kanskje i hyttefelt eller campingplass. En del hyttefeltplaner er store, og det kan nok spørres om de markedsmessige vurderingene er realistiske.

For reindrifta betyr mangelen på en overordnet plan både usikkerhet og en urimelig administrativ og personlig belastning. For kommunen betyr manglende styringsredskaper økt risiko for feilmanøvrering, dvs. fare for kortsiktig arealpolitikk, og ineffektiv bruk av kommunens administrative og politiske ressurser.

Det er store ulikheter innen kommunen, fra de ytterste øyene som er avhengige av ferjeanløp og de områdene som er innenfor eller i nærheten av dagpendlingsavstand til Tromsø (pr. dato Ringvassøya). Utover de åpenbare utfordringene for kommunen har dette tvetydige konsekvenser for reindrifta. Avfolking av ytterdistriktene kan gi mindre konkurranse om og press på arealene, men på den annen side bidrar forvitring av lokalsamfunnenes infrastruktur og sviktende stabilitet i de sosiale omgivelsene også til usikkerhet for reindrifta. Verneområdene ytterst i kommunen hindrer eller begrenser videre utbygging på de ytterste øyene, men naturkvalitetene betyr også at de tiltrekker seg folk, særlig om sommeren.

Som oppsummert fra konsekvensutredningen (foran) vil Langsundforbindelsen bety lettere atkomst til Reinøya, (noe som også har fordeler for reindrifta), men hovedsaken

⁴⁹ NB. nær tettbygde strøk

er likevel at det betyr *økt press på arealene* både til hyttebygging og andre utbyggingsformål (Nellemann, 2012). Den åpenbare konsekvensen er uansett at Reinøya kommer i en posisjon mer tilsvarende Ringvassøya når det gjelder atkomst til Tromsø og at presset på arealene der over tid vil tilta vesentlig. Dersom planene om ferjeforbindelse videre til Arnøya realiseres på lengre sikt, vil det bety gjennomgangstrafikk og merkbar økning i den totale trafikken. Distriktet peker i sin kommentar til konsekvensutredningen (Reinøy 2012) på flere andre prosjekter som forventes å øke trafikken på Reinøya meget betydelig. Konsekvensutredningen for Langsundforbindelsen peker på to hovedutfordringer for kommunens arealplanarbeid i forhold til reindrifta for denne utbyggingssaken. Den ene er et stort behov for å styre arealbruken på Reinøya, spesielt med å holde de store dalførene fri for inngrep, men også i forhold til tidlige vårbeiter langs kysten. Det andre er behovet for alternative beiteområder som også påpekt av distriktet overfor oss.

To andre viktige trender er i mindre grad direkte påvirkelige gjennom kommunal arealplanlegging; utbygging av ulike typer energianlegg og pågående klimaendringer. Vi nevner de likevel fordi kommunen som aktør i noen grad kan påvirke hvilke effekter de får lokalt. Fakken vindkraft er nettopp ferdigstilt og det foreligger både utvidelsesplaner og plan om nytt anlegg på Store Skorøy. Planer om småkraftverk foreligger både på Ringvassøya og Reinøy, samt at det bygges overføringsledninger fra Hessfjorden og over Ringvassøya. For reindrifta vil effekten av hvert enkelt av disse inngrepene, i den grad de blir realisert, føye seg til effekten av foretatte inngrep og både innskrenke beitelandet videre samt redusere fleksibiliteten i bruken av beiteområdene. I den grad slike utbygginger medfører arbeidsplasser og lokale inntekter kan det bidra til skjerpede interessekonflikter og i noen tilfelle også konflikt mellom reindrifta og andre i kommunen.

Pågående klimaendringer ser ut til å gjøre usikre vinterbeiteforhold for rein enda mer usikre. Det betyr at sikre vinterbeiter blir enda viktigere å ta vare på. Det kan også være et argument for omlegging fra helårsdrift til sommerbeiting.

5.2 Foreslåtte utbyggingsområder- merknader og vurderinger

Vi har i dette underkapitlet tatt utgangspunkt i kommunens kartserie over potensielle utbyggingsområder oppdatert 21.09.2011, se vedlegg 1 med kopi av kartene. I planprogrammet av heter det:

«Arealformål må nøye vurderes opp mot reinbeitedistriktenes interesser, herunder beiteareal, trekkruter, innsankings og ilandføringssteder. Reindriftens kjerneområder bør defineres» (Karlsøy kommune, 2011:9).

Vi har valgt å gå i gjennom de utbyggingsområdene distriktsvis og følger nummereringen på de vedlagte plankartene. Når det gjelder kjerneområder, har vi ikke funnet det hensiktsmessig å gå inn på direkte definisjon av slike områder men tatt utgangspunkt PBLs egne kategorier, se kap.- 2.2 og spesielt fokusert på å definere *hensynssoner* etter PBLs § 11-8; som også er kommentert i planbeskrivelsen (Karlsøy kommune, 2012b) og tatt inn i presentasjon av arealplanarbeidet for kommunestyret (Karlsøy kommune, 2012a).

I planbeskrivelsen sies det at i «*planen åpnes det ikke for nye felt for fritidsbebyggelse utover allerede igangsatte reguleringsplaner*» (Karlsøy kommune, 2012b:17). I vår gjennomgang har vi likevel vurdert og kommentert forslag og innspill til fritidsbebyggelse som vi anser for å være viktige i forhold til reindriftas interesser. Vi anser at dette kan være fordelaktig både i forhold til behandlingen av planforslaget og videre bruk av vedtatt plan. De områdene vi unnlater å kommentere, er slike som vi anser for å være uproblematisk/neglisjerbare for reindrifta.

5.2.1 Ringvassøy

Gjennomgangen er i hovedsak basert på gjennomført intervju med distriktet.

Ringvassøy sør (se vedlegg 1-kart 1)

De aktuelle utbyggingsområdene ligger langs veien fra Tromsø grense til Hessfjorden. Reindrifta bruker bare denne strekninga seinhøstes og om vinteren. Den kan være kritisk ved vanskelige forhold om vinteren. Reinen trekker da ned og det er avgjørende at det er rimelig *fri passasje mellom veien og fjellfoten*. Dette bør sikres med å anlegge en *hensynssone* som sikrer passasjen⁵⁰. Konkrete utbyggingssaker som anses problematiske eller diskutabile listes i det følgende:

F2-Fritidsbebyggelse Hessfjord

Inntil 8 hytter -kan muligens være akseptabelt da det ligger nært til eksisterende vei og da det synes å være rimelig passasje omkring.

F3- Fritidsbebyggelse Gamnes (Innspill, 10 enheter)

Dette påtenkte hyttefeltet ligger relativt langt oppe i terrenget og vil sannsynligvis gjøre det problematisk for rein å passere. Skal feltet bli attraktivt, vil det dessuten forutsette vei. *Utbygging bør ikke tillates.*

T1- Fritids- og turistformål Åbornes (Innspill)

Dette gjelder en påtenkt scootercross/ridebane. Selv om det gjelder et tidligere avsatt industriområde framhever distriktet at det er en trang passasje her og utbyggingen vil kunne gjøre det problematisk for rein å passere. *Utbygging bør ikke tillates.*

T3-Fritids- og turistformål (Innspill)

Dette gjelder en utvidelse av allerede vedtatt reguleringsplan med alpinanlegg/skianlegg. Et alpinanlegg vil nødvendigvis bety en barriere helt fra fjellet og ned på sletta og vil bety sperring av trekk/flyttelei. *Utbygging bør ikke tillates.*

A6 –Forslag småkraftverk Åbornes

Dette gjelder etter sigende et rent elvekraftverk uten særlig oppdemming og uten veibygging. Etter nærmere vurdering fra distriktet kan dette muligens kunne være akseptabelt dersom det ikke har vesentlig barriereeffekt. Dette må imidlertid vurderes på basis av mer konkrete planer.

⁵⁰ Vi har ikke tegnet inn en slik sone i skissen på figur 15, men foreslår at avgrensningen drøftes direkte mellom distriktet og kommunen.

Øvrige utbyggingsområder

Utbyggingstiltak mot fjorden og på nedsida veien er i utgangspunktet uproblematisk. Vi har oppfattet det slik at distriktet ikke har konkrete merknader til øvrige forslag/innspill.

Ringvassøy nord (se vedlegg 1-kart 2)

Mange av de aktuelle utbyggingsområdene her ligger lavt i terrenget; i seinvinterbeitet eller vårbeiteområdet. *Dette er kanskje de mest kritiske sesongene da reinen gjerne er i dårlig ernæringstilstand etter en lang vinter.* Tilgangen på beite kan da være meget kritisk og dyra også er mest sårbare for forstyrrelser. Etablering av *hensynssone* vil her være meget aktuelt. I hovedsak vil det være mest aktuelt å godta utbygginger nedenfor vei/ i nær tilknytning til allerede bebygde område.

Grunnfjord

F2-Fritidsbebyggelse (Stakken gård) inntil 27 enheter

Dette planområdet ligger helt i enden /utkanten av beiteområdet. Distriktet har godtatt den uten merknader.

F4-Fritidsbebyggelse (Grunnfjord.) Oppstart reguleringsplan for inntil 10 enheter

Dette planområdet ligger nært opptil/ inne i et lavtliggende seinvinter/vårbeiteområde. *Utbyggingen anbefales ikke.*

Dåfjord

F1-Fritidsbebyggelse-Forslag til reguleringsplan for inntil 54 enheter

Utbygger er «Dåfjord Hyttegrend AS». Planområdet ligger i et lavtliggende område som er både vinter, vår og kalvingsområde. Konsekvensutredningen (Tømmervik 2007) peker på at selve utbyggingen vil legge beslag på et begrenset område, men virksomhet og ferdsel rundt hyttegrenda kan få effekter på reinen i vinterbeitet og innenfor kalvingsområdet på Dåfjordhalvøya og framholder at «*området må betegnes som et av kjerneområdene og et av de mest attraktive vinter- og vårbeiteområdene (inkludert kalving) innenfor reinbeitedistriktet*» (Tømmervik, 2007:3). Utredningen peker også på at dette er et av de sikreste kalvingsområdene med hensyn til snøforhold og at utbyggingen kan få betydelige negative følger for reinens naturlige utnytting av Dåfjordhalvøya, spesielt på seinvinteren og i kalvingsperioden.

Vår vurdering samsvarer med vurderingen i foretatt KU. Vi mener at denne utbyggingen ikke bør tillates.

Utbygger har stilt planen i bero i påvente av forslag til ny arealplan.

F3-Fritidsbebyggelse (Skarpenes). Forslag til reguleringsplan for inntil 5 enheter.

Reinbeitedistriktet opplyser at det har vært mye fram og tilbake om denne planen, men at de har oppnådd å få flyttet hyttene lenger ned mot eksisterende hyttebebyggelse, og at distriktet i møte med kommunen muntlig har godtatt planen slik den foreligger etter justeringer.

Dåfjordvatn-Dåfjordlia-Monsevatn

F5-Fritidsbebyggelse (Dåfjordvatn.) Forslag til reguleringsplan (med oppstart i 2008) for inntil 74 enheter

Denne meget store utbyggingen er planlagt i ett intensivt brukt vårland/kalvingsområde. Av kartet går det fram at det allerede er et betydelig antall hytter i området. Reindriftskartet dokumenterer trekk- og flytteleier på tvers av dalen på begge sider av vannet.

Vi vurderer det slik at en stor utbygging her vil kunne sperre flyttelei og gjøre passering av Norddalen uforholdsmessig vanskelig. En utbygging som den planlagte med denne lokaliseringen ville med betydelig sannsynlighet bli stoppet av Miljøverndepartementet dersom det blir reist innsigelse fra Områdestyret⁵¹. Vi bygger her på at departementet i reguleringsplansaker med avveining mellom reindrifta og andre interesser har en tendens til å prioritere reindriftas interesser i konflikt med nye hyttefelt:

«...det har stor betydning hva det planlagte inngrep går ut på. Det synes å være lettere for reindriften å nå frem med sin innsigelse hvis det er hytter som planlegges i beiteområdet enn hvis det er virksomhet som vil gi nye arbeidsplasser» (Strøm Bull 2004:50).

Et nokså ferskt eksempel fra Tromsø kommune (Breivikeidet) bekrefter også at Miljøverndepartementet⁵² fortsatt følger den samme linja i slike saker.

F6-Fritidsbebyggelse (Dåfjordlia)- Forslag til reguleringsplan for inntil 30 enheter

Her kom det i følge distriktet i 2008 to ulike forslag til utbyggingsområder. Det har vært foretatt befarings for å foreta mulige avgrensinger.

Vår umiddelbare vurdering er at dette er utbyggingsprosjekter som ikke bør realiseres. Reindriftskartet viser at den viktigste flytteleia mellom halvøya mellom Dåfjorden og Grunnfjorden og det sentrale oppsamlingsområdet mellom Soltinddalen og Sørtdalen går tvers i gjennom dette området. Det er derfor mye som taler for at disse prosjektene kommer i tilsvarende posisjon som F5.

F7-Fritidsbebyggelse-(Monsevatn)- Innspill hyttefelt for inntil 15 enheter

Dette er også ett lavereliggende og intensivt brukt område. Det er kalvingsområde, og distriktet opplyser at det er mye brukt i det siste. Simlene går med små kalver her. Distriktet har ikke fått denne saken til uttalelse enda, men vil gå i mot denne utbyggingsplanen. I tillegg til distriktets anførsler viser også reindriftskartet trekkleier på tre sider av Monsevatnet og en flyttelei like sør for vatnet. Sett under ett vil utbygging her også være problematisk og ikke noe vi kan anbefale.

⁵¹ Se eksempler på MDs behandling av innsigelser til reguleringsplaner i Strøm Bull (2004:47-50)

⁵² Se http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/troms_og_finnmark/1.8224742 og nærmere om saken i Labba og Riseth (2007).

På vår direkte forespørsel anser distriktet at det eneste stedet i Dåfjord hvor det kan være rom for nye hytter vil være helt nede i botn nedenfor kirkegården ovenfor den verna myra. Det fins allerede et par hytter på oversida brua der.

Med unntak av de to utbyggingsplanene distriktet allerede har godtatt berører alle kommenterte utbyggingsforslag på kart 2 (Ringvassøya nord) enten viktige vårbeiter eller står i fare for å sperre nødvendige flytteleier. Vi kan derfor ikke anbefale at de realiseres.

Ringvassøy vest (se vedlegg 1-kart 3)

På samme måte som for Dåfjord/Grunnfjord gjelder de foreslåtte utbyggingsområdene lavereliggende områder som er viktige seinvinter/vårområder eller trekk/flyttelie. De utbyggingene som kan være akseptable for reindrifta i hovedsak er slike som ligger i nær tilknytning til etablert bebyggelse.

Skogsfjord

F1-Fritidsbebyggelse (Mikkelvika). Vedtatt (2008) reguleringsplan inntil 6 enheter.

Distriktet opplyser at Mikkelvika er så langt ute mot sjøen at snøen aldri legger seg. Det betyr at området er spesielt verdifullt som bergingsbeite. Distriktet forutsetter at planen allerede er vedtatt og har derfor ikke innvendinger, selv om plasseringen er meget uheldig.

F3- Fritidsbebyggelse-(Skogsfjord)- Oppstart av reguleringsplan for inntil 17 enheter

Det er tidlig snø her og reinen trekker ned på seinvinter/vår. Tiltakshaveren ønsker å bygge rorbuer. Distriktet er i dialog for å få de trukket tomtene ned mot sjøen og få redusert antallet ned mot 10. Dersom enighet oppnås, kan tiltaket aksepteres.

F2- Fritidsbebyggelse-(Skogsfjord)- Innspill vedrørende inntil 20 enheter

F2 og F3 ligger like ved hverandre og må sees i sammenheng. Det er absolutt ikke rom for å tillate begge.

F5- Fritidsbebyggelse-(Skogsfjord)-Vedtatt reguleringsplan for inntil 8 enheter

Distriktet har ikke merknader til denne planen.

F6- Fritidsbebyggelse-(Skogsfjord)-Forslag til reguleringsplan for inntil 40 enheter

Denne store planen er forslått i et meget kritisk område. Reinen går over fjorden i fjæra her. Det er tegna inn trekklei på kartet. Denne planen kan ikke godtas.

Samlet vurdering

Totalt er det i Skogsfjord vedtatt/foreslått/ kommet innspill på inntil 91 enheter. Stort sett er det meget store utbyggingsplaner. Reinen trekker ned i skogen ved dårlige vintre; skogen kan berge dem. Disse områdene vil bli enda mer verdifulle ved vanskelige vintre og klimaendring. Utover det som allerede er vedtatt/godtatt kan man evt. godta noen rorbuer eller hytter trukket helt ned mot havet. For øvrig kan ikke tiltakene aksepteres.

Skogsfjordvatn

L1-LNFR med spredt boligbebyggelse

Distriktet anser dette som uproblematisk. Det forutsettes en avgrensing til 50 m fra vei.

F4-Fritidsbebyggelse med inntil 11 enheter

Denne planen er vedtatt og aksepteres. Dette gjelder tomtosalg til hytter.

F7- Fritidsbebyggelse. Forslag til reguleringsplan for inntil 8 enheter

Denne planen kommer midt i trekkveien og kan absolutt ikke aksepteres. Reindriftsforvaltninga har skrevet et skriv som støtter opp om dette.

Grønnliskaret-Soltinddalen

Bakgrunnen for utbyggingen som nå er blitt Skaret fjellpark det redegjort for under 4.1 foran. Kort sagt er dette en utbygging som aldri burde vært tillatt fordi den ligger mitt i flytteleia og bidrar til meget vanskelige forhold under flyttinga.

T1-Fritids- og turistformål. Skaret fjellpark. Vedtatt reguleringsplan for inntil 33 enheter.

Ut fra forhistoria burde denne planen aldri ha vært fremmet. Dersom det fortsatt foreligger juridiske muligheter for påklaging eller innsigelse slik at saken kan bringes inn for Miljøverndepartementet, anbefaler vi at dette gjøres.

T3- Skaret fjellpark-Innspill vedrørende utvidelse av Skaret fjellpark

I tråd med argumentasjonen over anbefaler vi at kommunen avviser dette innspillet.

5.2.2 Reinøy

Vi har også gjennomført intervju med dette distriktet. Det er ikke foretatt fullstendig gjennomgang av enkeltområder sammen med distriktet. Vår gjennomgang i det følgende er gjort på fritt grunnlag og våre vurderinger kan således avvike fra distriktets vurdering. Reinøy reinbeitedistrikt framsetter et prinsipielt standpunkt i sin uttalelse til planprogrammet (jfr. vedlegg 4B):

*«Det er presentert mange områder som er ønsket for forskjellige utbyggingsområder. Det er såpass mange enkeltområder som er tatt med i planene at jeg heller viser til kartside 10 til 16, som er på Reinøya, og evt. også andre områder som er på Reinøya. **Reinøy reinbeitedistrikt er imot at disse områdene avsettes for utbyggelse***
.....

Karlsøy kommune og Reinøy reinbeitedistrikt er her nødt til å ta et møte for å gjennomgå de ønskede utbyggingsplanene som planprogrammet presenterer, og finne løsninger for arealer hvor reindrifta kan gå med på fortetting av utbyggelse.»

Vi forutsetter at kommunen og distriktet avklarer dette direkte seg i mellom slik brevet fra distriktet legger opp til. Vi vil antyde at man evt. kan ta utgangspunkt i avsatte områder på strekningen Jamteby/Finnkroken/Grøtnesdalalen, se under.

Søndre Reinøy (se vedlegg 1-kart 4)

Belastningen på Søndre Reinøy med fritidshus er allerede omfattende. Distriktet fokuserer dette som en av de viktigste belastningene pr. dato.

Sandnes/Sandneshaugen Reinskardelv/Reinskaret

F1-reg.plan fritidsbebyggelse Sandneshaugen-vedtatt

Denne planen øker belastningen ved inngangsporten til en av hoveddalene på Reinøya. *Vi kan ikke anbefale den.*

F2-Innspill fritidsbebyggelse Sandnes

Denne planen vil øke belastningen ved inngangsporten til en av hoveddalene på Reinøya ytterligere. *Vi anbefaler den ikke innvilget.*

A1-Reinskardelv småkraftverk

Dette inngrepet anbefales ikke. Det vil belaste en av hoveddalene på Reinøya ytterligere. KU for Langsundforbindelsen (Nellemann, 2012) styrker dette argumentet.

Jamteby og Finnkroken/Grøtnesdalalen

L1-LNFR med spredt fritidsbebyggelse og L2-L7 LNFR med spredt bolig bebyggelse. Alle avsatt som fremtidige felt

Sørenden og sørvestspissen av Reinøya virker å være den delen av distriktet som er allerede mest belastet av bebyggelse slik at det muligens kan anses som tapt for reindrifta. *Vi tilrår at kommunen og reinbeitedistriktet forhandler om at en del av de avsatte feltene prioriteres for framtidig bebyggelse.*

Nordre Reinøy (se vedlegg 1-kart 5)

De fleste planlagte utbygginger/aktiviteter her synes å være på nedsiden av vei eller innenfor allerede bebygd område.

G2-Friområde-Friluftsliv. Deler av overside ny fylkes veitrasé

Vi forutsetter at omfang og bruk av disse områdene avklares mellom kommunen og reinbeitedistriktet.

5.2.3 Vannøy

Vi har også gjennomført intervju og befaring sammen med dette distriktet. Våre vurderinger tar utgangspunkt i dette. Generelt anfører distriktet at *i den grad utbygginger skal gjennomføres, bør det fortrinnsvis skje i nær tilknytning til eksisterende bebyggelse eller nedenfor vei.*

Østre Vannøy (se vedlegg 1-kart 6)

Fakken/Kvitnes/Nord-Vannvåg

A1-eksisterende vindpark

Konsekvensutredningen for Fakkenanlegget (Rundhaug, 2004) anfører at tiltaket har både direkte og indirekte konsekvenser. Selv om det direkte tapet av beiteland er

begrenset i areal gjelder dette det sikreste vinterbeiteområdet og dyrene trekker bort i anleggsperioden i noen grad.

Distriktet opplyser at dyrene trekker bort fra hele den sørlige delen av øya. Det har også ført til økte påkjørsler av rein da reinen trekker langs veien. Utbyggingen har også gjort distriktet avhengig av tilskuddsforing om vinteren. Om reinen i noen grad vil komme tilbake, er foreløpig et åpent spørsmål.

A2-Innspill om utvidelse vindpark

En utvidelse av vindparken vil klart både forsterke og forlenge virkningene av eksiterende park. *Vi anbefaler ikke dette tiltaket.*

Vestre Vannøy (se vedlegg 1-kart 7)

Det foreligger en serie utbyggingsforslag langs veien Vannareid-Burøysund (Burøysundeidet). Dersom mye av dette realiseres vil det skape en barriere som både sperrer direkte og fører til unnvikelsesatferd. I praksis må man regne med at det kan avskjære hele halvøya nord for veien.

F2- Fritidsbebyggelse. Innspill for kommunal eiendom.

Meget uheldig i forhold til barriereeffekt. *Vi fraråder gjennomføring.*

F3- Fritidsbebyggelse. Innspill.

Sannsynligvis uheldig i forhold til barriereeffekt. *Avgrensing må i det minste diskuteres med distriktet.*

T5-Innspill motocrossbane

Direkte inngrep samt støy. *Tiltaket frarådes gjennomført.*

T6- Innspill hyttefelt med aktivitetsleir

Svært uheldig plassering. Må ikke realiseres.

R3og R4. Massetak

Uheldig aktivitet. *Må drøftes med distriktet om det kan aksepteres og i tilfelle på hvilke vilkår.*

P1-Innspill rasteplass/utfartsparkering

Tiltrekning av folk vil generere ekstra aktivitet. *Tiltaket anbefales ikke.*

G1-Innspill friluftsområde Storvannet.

Tiltrekning av folk vil generere ekstra aktivitet. *Tiltaket anbefales ikke.*

Generelt står all utbygging/aktivitet på strekningen Vannareid-Burøysund som nevnt i fare for å bidra til barriereeffekt og unnvikelsesatferd som stopper trekk. I verste fall kan man også bidra til sperring av flyttelei og dermed komme i direkte konflikt med reindrifstlovens bestemmelser.

5.2.4 Rebbenesøy (se vedlegg 1-kart 8)

Det er gjennomført intervju med distriktet.

Distriktet er lite belastet av utbygging.

Bromnes-Toften-Nordvardvika

L1-LFNR med spredt fritidsbebyggelse

Tiltaket er planlagt innenfor vinterbeiteområdet. Vi regner med at hyttene primært blir brukt i sommerhalvåret. Evt. problemer f.eks. i påska og seint på våren bør være overkommelige.

L2-LFNR med spredt fritidsbebyggelse

Tiltaket er planlagt innenfor vinterbeiteområdet. Vi regner med at hyttene primært blir brukt i sommerhalvåret. Evt. problemer f.eks. i påska og seint på våren bør være overkommelige.

Dette tiltaket er planlagt i nærheten av lokalitet som bør reguleres til føringsgjerde/arbeidsanlegg for rein. Det må ikke foretas inngrep/reguleringer som blokkerer for framtidig omlegging til sommerbeiting. Avgrensning må derfor avklares med reindrifta og reindriftsmyndighetene.

5.3 Vurderinger og oppsummeringer

5.3.1 Ringvassøy

Distriktet er belastet av fritidsboliger og næringsanlegg for rekreasjonsbruk. Den siste perioden har distriktet vært særlig belastet av planer om nye utbygginger og tiltak. Distriktet har stått overfor et omfattende press i mange år. Det er vanskelig å være den parten som «alltid» sier nei, og distriktet kan nok ha strukket seg lengre enn deres egne interesser tilsier for å yte bidrag til det større fellesskapet i kommunen. *Det er i alle på høy tid at kommunen mer aktivt tar i bruk PBL's styringsinstrumenter for å ivareta reindriftas interesser. At man nå ikke har anbefalt nye hyttefelt, er bra for reindrifta.*

Presset fra den rekreasjonsrettede bebyggelsen retter seg særlig i mot de lavereliggende områdene i og ned mot fjordene på de nordlige delene av øya (seinvinter- og vårbeiter/kalvingsland) samt de øvre dalene midt på øya som forbinder halvøyene, særlig de nordlige (flytte- og trekkleier mellom oppsamlingsområder på høyereliggende vidder). Dette presset må reduseres meget betydelig. Rekreasjonsbebyggelsen må søkes kanalisert til bebygde områder/områder mot sjøen/nedenfor vei. Vi anser at hensynssoner etter PBL §11-8 kan være et tjenlig redskap (se 2.2) og vil komme tilbake til det.

5.3.2 Reinøy

På vegne av distriktet har Johan Daniel Turi gitt uttalelse både til kommunens oppstartsvarsel for planarbeidet og en uttalelse til planprogrammet (Reinøy, 2010, 2011).

Oppsummeringsmessig inneholder distriktets innspill tre elementer. For det første en konstatering av at kommunen satser på *arealkrevende vekst*. For det andre påpeker distriktet behovet både for en *reindriftsfaglig KU* og *møter* med kommunen tidlig i planarbeidet. For det tredje oppfordrer distriktet kommunen *tilrettelegging for at reindriftas verdiskaping skjer innenfor kommunen*. Vi kan konstatere at kommunens opplegg og mandat for denne KU'en synes å være helt i tråd med distriktets innspill.

I distriktets uttalelse til kommunens planprogram (se vedlegg 4B) presiserer distriktet sitt syn på kommunal næringsutvikling, bl.a. at reindriftas positive bidrag til kommunens næringsliv må framheves som *en ressurs for kommunen* for å unngå at reindrifta bare framstår som en bremsekloss i forhold til arealbruken. Dette vil gi et mer nyansert bilde.

Vi anser at dette hensynet er ivaretatt slik kommunen har definert mandatet for denne KU'en. Samtidig sier man også at kommunen kan arbeide for nye arealer for reindrifta. Dette er også tråd med KU'en for Langsundforbindelsen (Nellemann, 2012). Vi forstår dette som en henvisning til å arbeide for reindrift på områder som i dag ikke er reinbeitedistrikt, dvs. Nord-Kvaløya og evt. noen mindre øyer.

Når det gjelder arealbruken, problematiserer distriktet bruken av begrepet *kjerneområder* og går langt i å hevde at i større perspektiv er alle områder like viktige, begrunnet i behov for fleksibilitet og tilpasning til variasjon/endring. *Vi er enige med distriktet i at det vil være problematisk å definere kjerneområder dersom man dermed åpner for å avskrive betydelige arealer og åpne de for utbygging*. Selv om distriktet sier at man er imot utbyggingsområdene som er lagt fram åpner man samtidig for å gå gjennom planprogrammet for å finne løsninger hvor distriktet kan gå med på utbygging. Som allerede nevnt (5.2) tror vi at *hensynssoner* etter PBL § 11-8 kan være et tjenlig redskap (se 2.2) og vil komme mer tilbake til det.

Distriktet utdyper også behovet for reindriftas egen medvirkning i KU- og planarbeidet for å ivareta inkluderingen av reindriftas kunnskaper.

I tillegg til det som er anført i tidligere innspill tar distriktet opp Langsundforbindelsen og hva den betyr for Reinøya og viser til Vegvesenets KU for denne utbyggingssaken som vi allerede har kommentert.

Vi vil for egen regning anføre at det synes som begge sider nå har kommet over konflikten mellom saue- og geitebønder og reindriftssamer, som toppet seg i jordskiftesaken (referert i 3.3.8) som sto i fokus for 10-15 år siden. Det ser ut til at man nå er rede til å utvikle et bredere samarbeid. Vi anser det som viktig at tillit og gode samarbeidsordninger er utviklet før Langsundforbindelsen åpner, da dette vil øke

presset på arealene på Reinøya meget sterkt. Vi vil derfor oppfordre kommunen til å iverksette jordskifteoverrettens pålegg og få oppnevnt et beitestyre for Reinøya.

I 5.2.2 har vi antydnet at arealer lengst sør på øya vil være de som reinbeitedistriktet bør kunne være mest åpne for å gi slipp på. For øvrig anser vi at nye utbygginger i størst mulig bør holdes nedenfor vei og at særlig de store dalene på øya bør holdes frie for inngrep.

5.3.3 Vannøy

Distriktet har, sannsynligvis varig, fått betydelig redusert vinterbeitekapasitet som følge av Fakkenutbyggingen. Dersom nåværende familie ikke viderefører drifta når de eldre pensjonerer seg, kan situasjonen bli at distriktet kan bli åpent for andre familier. Reindriftsforvaltningen vil i så fall måtte vurdere om distriktet i stedet bør omorganiseres til sommerdistrikt. Selv om dette ikke er en aktuell problemstilling pr. dato kan det oppstå i løpet av planperioden.

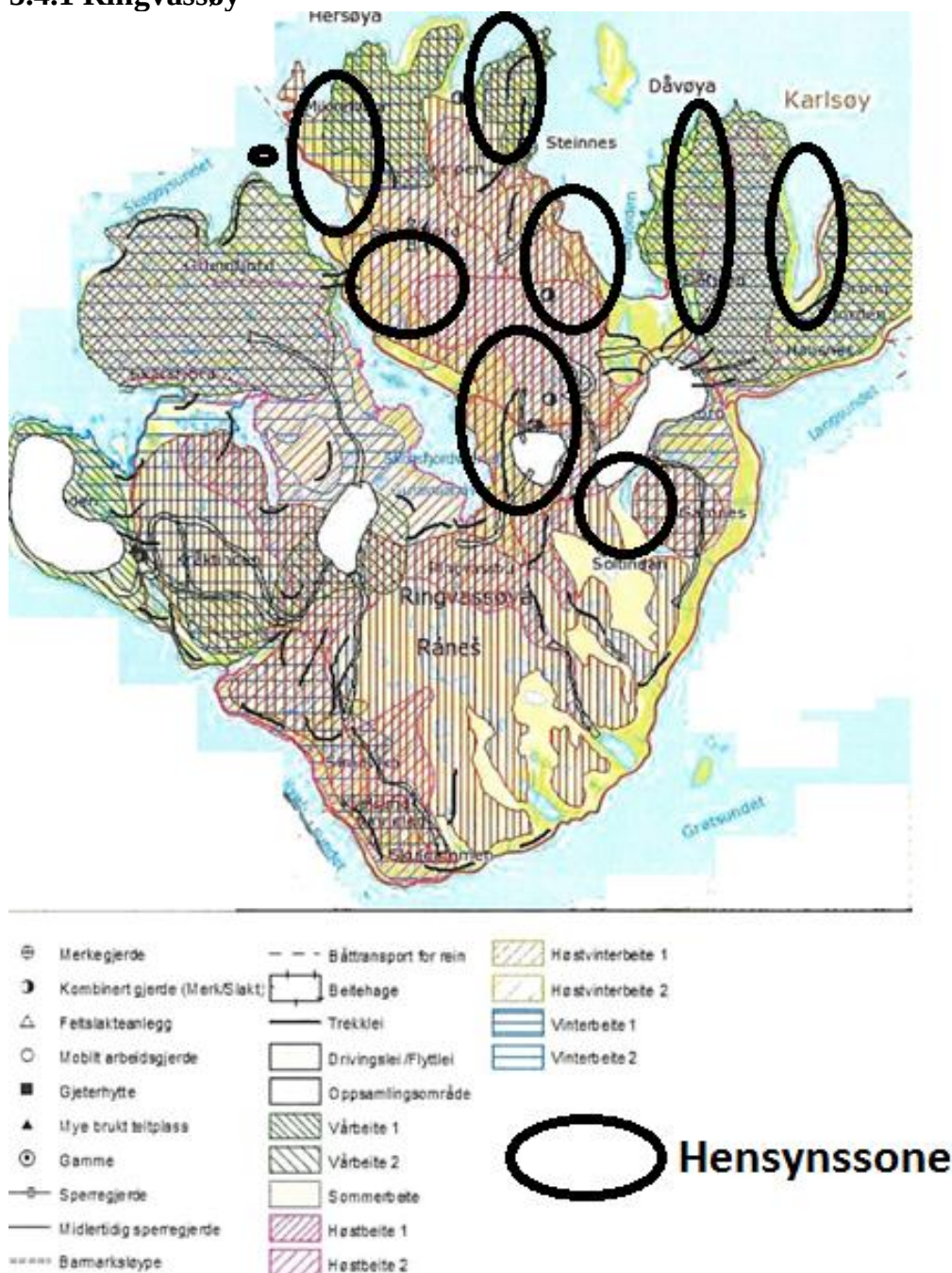
Det er for øvrig viktig at den nordligste delen av øya ikke avskjæres gjennom sterk utbygging langs veien på Burøysundeidet. I tillegg bør mest mulig av øvrig utbyggings skje nedenfor vei eller i tilknytning til eksisterende bebyggelse.

5.3.4 Rebbenesøy

Distriktet er lite belastet av inngrep, men det potensielle prammingsområdet på Bromnes bør sikres. Generasjonsskifte har nettopp skjedd og det bør holdes åpent for evt. omlegging til sommerbeite.

5.4 Forslag til hensynssoner

5.4.1 Ringvassøy

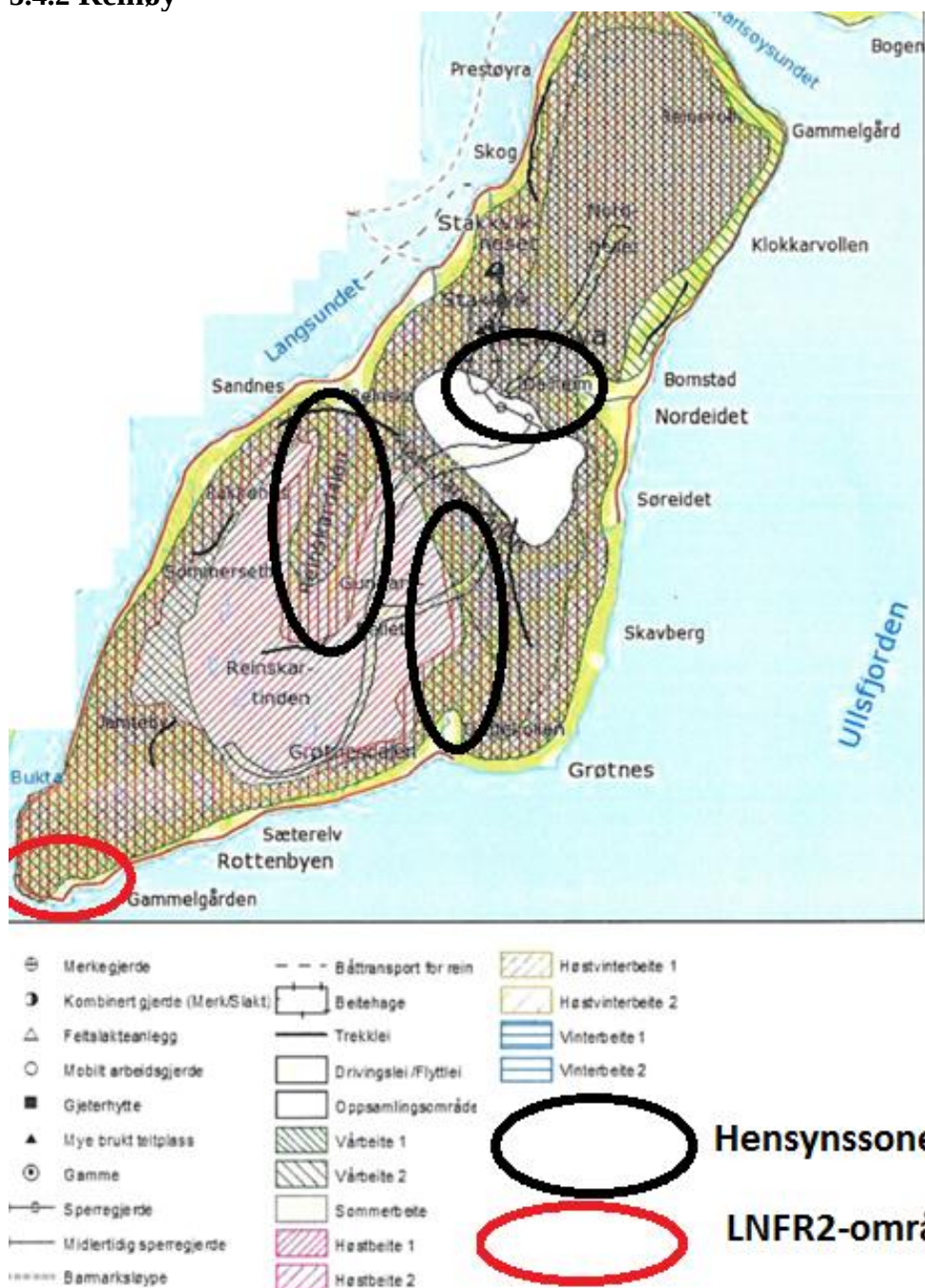

Figur 15. Skisse til hensynssoner for reindrift (PBL§ 11-8)

De skisserte⁵³ hensynssonene skal markeres som LFNR-1-områder og merkes med: «Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for reindrift». En sone mellom fjellfot og vei sørøst på øya kan også være aktuelt (se s. 59). Nøyaktig og endelig utforming av soner forutsettes løst i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen. Områder nedenfor vei kan i noen grad markeres som LFNR-2-område hvor også annen bebyggelse kan tillates.

⁵³ Skissen er ikke nøyaktig, men er markert for å vise hvordan dette hensynet i prinsippet kan løses.

5.4.2 Reinøy

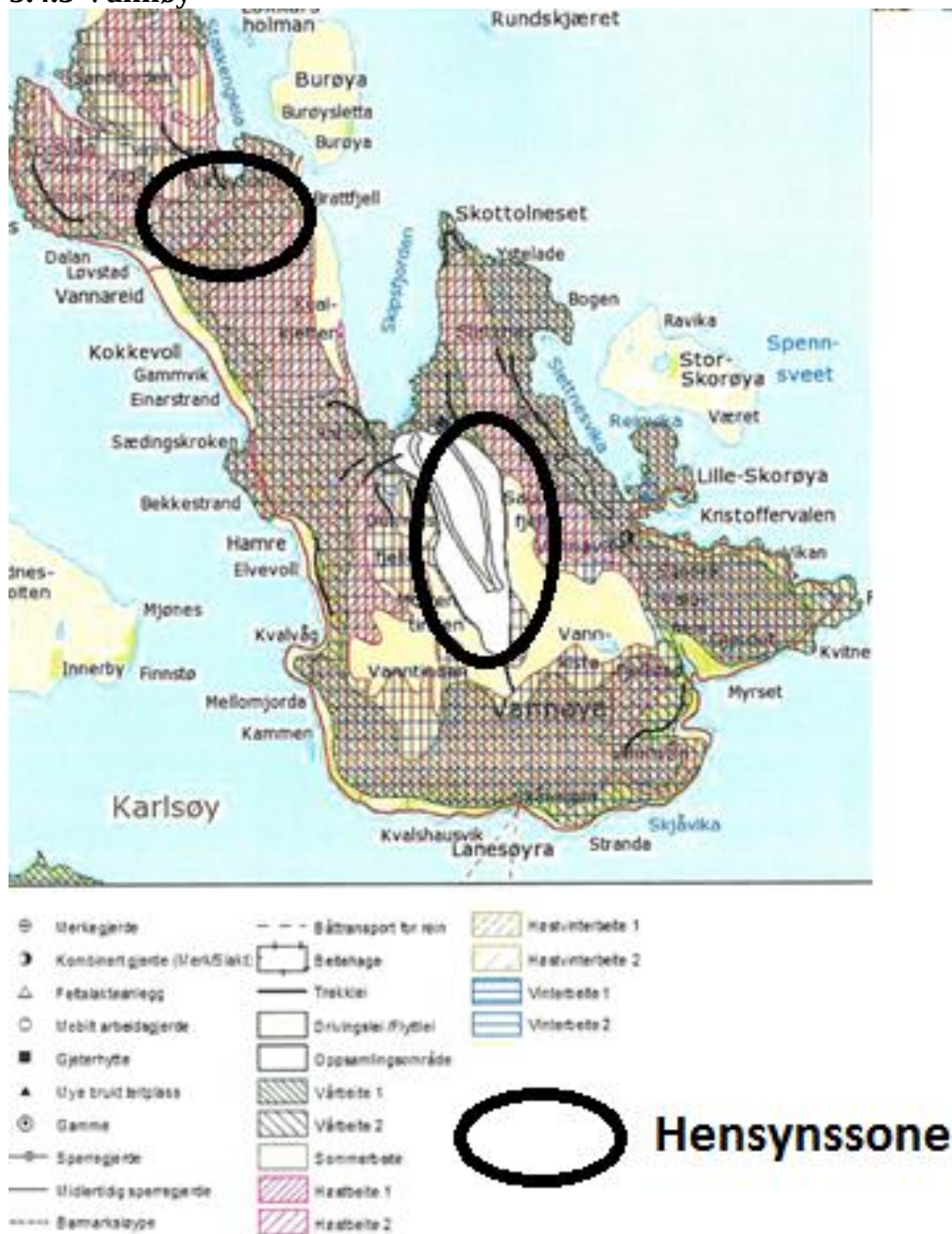

Figur 16. Skisse til hensynssoner for reindrift (PBL§ 11-8) og mulige utbyggingssområder

De skisserte⁵⁴ hensynssonene skal markeres som LFNR-1-områder og merkes «*Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som e nødvendige for reindrift*». Nøyaktig og endelig utforming av soner forutsettes løst i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen. Et område hvor annen bebyggelse kan tillates er markert som LFNR-2-område. Andre områder nedenfor vei kan også i noen grad markeres som LFNR-2-områder. Slike soner må også avtales i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen.

⁵⁴ Skissen er ikke nøyaktig, men er markert for å vise hvordan dette hensynet i prinsippet kan løses

5.4.3 Vannøy

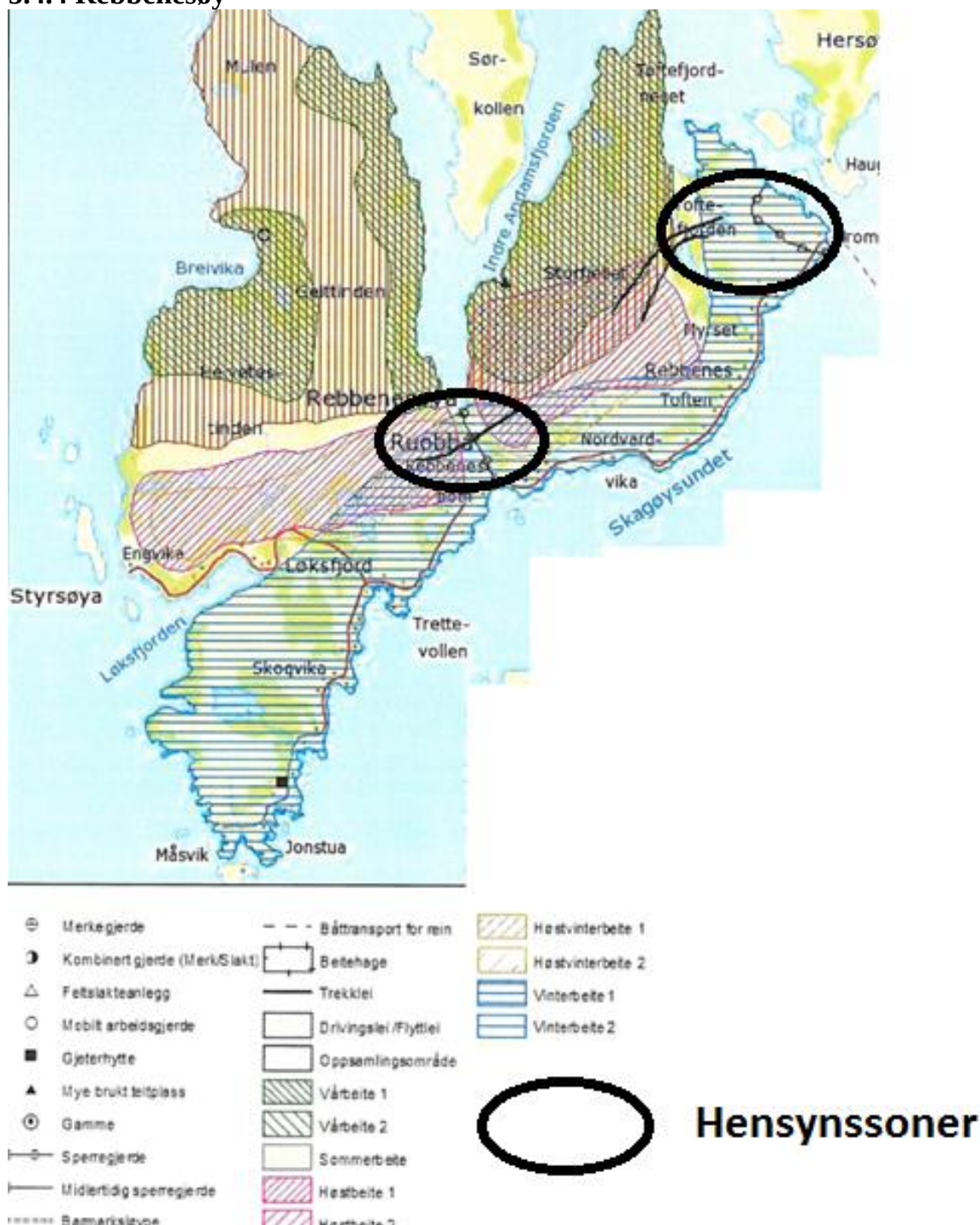
Figur 17. Skisse til hensynssoner for reindrift (PBL§ 11-8)

De skisserte⁵⁵ hensynssonene skal markeres som LFNR-1-områder og merkes «*Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for reindrift*». Landskapsvernområdet i Skipsfjorddalen er også markert som hensynssone⁵⁶ da det også er sentralt reindriftsland. Nøyaktig og endelig utforming av soner forutsettes løst i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen. Områder nedenfor vei kan også i noen grad markeres som LFNR-2-områder. Dette må også avtales i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen.

⁵⁵ Skissen er ikke nøyaktig, men er markert for å vise hvordan dette hensynet i prinsippet kan løses.

⁵⁶ Slik bruk av hensynssoner er i tråd med PBL og også presisert av departementet (MD, 2012b).

5.4.4 Rebbenesøy

Figur 18. Skisse til hensynssoner for reindrift (PBL§ 11-8)

De skisserte⁵⁷ hensynssonene skal markeres som LFNR-1-områder og merkes «Areal hvor det bare er tillatt å oppføre bygninger eller iverksette anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for reindrift». Nøyaktig og endelig utforming av soner forutsettes løst i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen. Områder nedenfor vei kan også i noen grad markeres som LFNR-2-områder. Dette må også avtales i dialog mellom reinbeitedistriktet og kommunen.

⁵⁷ Skissen er ikke nøyaktig, men er markert for å vise hvordan dette hensynet i prinsippet kan løses

5.5 Omorganisering av deler av reindriften i Karlsøy?

Selv om det er Reindriftsforvaltninga som har ansvaret for den formelle organiseringa av reindriften, kan også kommunen spille en rolle. Dette gjelder både omlegging fra helårsdrift til sommerbeite og evt. utlegging av nye områder til reindrift, både mindre øyer og ikke minst Nord-Kvaløya.

Både generasjonsskifter og forverrede vinterbeiteforhold kan aktualisere omlegging til sommerbeite på flere av øyene⁵⁸ i løpet av planperioden. Det er viktig at kommunen er oppmerksom på dette.

Åpning av nye områder for reindrift er mulig når avtale med grunneier foreligger. Det må da søkes til Landbruks- og Matdepartementet i samsvar med reindriftsloven. Dersom kommunen finner det tjenlig å legge til rette for åpning av Nord-Kvaløy, evt. noen av de mindre øyene, kan kommunen ivareta en rolle i å bidra til dialogen mellom grunneierne og eventuelle interesserte reieiere.

⁵⁸ Vannøya og Rebbernesøya

6. REINDRIFTAS KÅR SOM PRIMÆRNÆRING OG KULTURBÆRER – UTVIKLING AV EN KOMMUNAL STRATEGI

Kommuneplanen skal være et strategisk dokument og virkemiddel for kommunens utvikling. Når særlige hensyn taler for det skal det gjennomføres konsekvensutredninger slik Karlsøy kommune har valgt i forhold til reindrifta og reindriftas interesser. Dette realiserer prinsippet om åpenhet og deltagelse, samtidig som at bærekraftig utvikling skal sikre fremtidige generasjoners muligheter til å realisere egne målsetninger innen verdiskapning, næringsvirksomhet og sysselsetting, men også fremme fremtidig folkehelse og gode oppvekstvilkår. Også konsekvenser av nye arealplaner for reindrifta, må ses i relasjon til den generelle samfunnsutvikling i kommunen og målsetning om bærekraftig utvikling.

6.1 Overordnet strategi

I mandatet til denne konsekvensutredningen ligger det ønske om vurderinger av forslag til nye utbyggingsområder som i særlig grad berører reindrifta. Samtidig er det et uttrykt ønske om å vurdere reindriftas livsvilkår i en større sammenheng. Med tyngdepunkt både som primærnæring og den verdiskapning som skjer på dette området, og som kulturbærer og den verdiskapning som dette innebærer. Både for det samiske samfunn, men og for det bærekraftige samfunnet man søker å bygge på Karlsøy.

Dette er et ekspansivt mandat for en konsekvensutredning. Statens næringspolitikk har siden midten på 1970-tallet vært fokusert på kjøttproduksjon. Reindriftssamene har nok i mange tilfeller opplevd seg presset inn i en snever kjøttprodusentrolle av det omkringliggende samfunn; også lokalt. Både reineiere flest og reindriftssamenes organisasjon (NRL) har alltid vært opptatt av reindrift ikke bare er en næring, men også en kultur og en livsform. Tidligere har mange reineiere opplevd at disse aspektene ved reindrifta har hatt liten politisk gjennomslagskraft. På bakgrunn av dette synes det meget konstruktivt at Karlsøy kommune nå legger opp til å komme reindriftssamene i møte gjennom å ha utformet et mandat som åpner for å ivareta hele bredden av reindrifta både som næring og kulturbærer.

I Plan- og bygningsloven av 2008 legges det vekt på at planleggingen skal stimulere og samordne den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale, kulturelle og estetiske utviklingen i kommunen, og sikre befolkningen muligheter til påvirkning av kommunens utvikling. I § 1–1 legges det vekt på at man gjennom loven søker å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives. Bærekraftig utvikling er en samfunnsutvikling som imøtekommer dagens behov uten å forringe mulighetene for kommende generasjoner til å få dekket sine. Bærekraftig utvikling omfatter fremme av

for eksempel verdiskaping, næringsvirksomhet og sysselsetting, vilkår for folkehelse, gode boliger, bomiljø og oppvekstmiljø.

Denne bestillingen ses som et svar på at det i følge Plan og bygningsloven av 2008 understrekes i § 11-1 at kommuneplanen omfatter både samfunnsdel med handlingsplan og arealplan. Samtidig ses oppdraget som et svar at samme lov også sier at planlegging skal stimulere og samordne den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale, kulturelle og estetiske utviklingen i kommunen, og sikre befolkningen muligheter til påvirkning av kommunens utvikling. Samfunnsdelen inneholder altså en rekke ulike hensyn; med hovedvekten på samfunnets bærekraftighet. Samfunnsdelen bør, i tillegg inneholde *en analyse av alternative strategier for fremtidig utbyggingsmønstre*. Dette gjør at vi har valgt å reflektere over mulige alternative strategier gjennom å hente frem noen få av mange mulige inspirasjonskilder for kommunene videre arbeid med samfunnsdelen.

Vårt overordnede svar på utfordringen som ligger i mandatet, er, på samme måte som selve mandatet, tosidig. *Det gjelder for det første at kommunen bidrar til å sikre reindriftas arealer gjennom PBLs virkemidler, og for det andre at kommunen utvikler en strategi for å utvikle reindrifta som næring og kulturbærer*. Vi anser at begge disse målene må inngå i en felles strategi.

Det første målet innebærer at *kommunen må velge å prioritere reindrifta i konfrontasjon med annen arealbruk*, spesielt hyttebygging og annen rekreasjonsrelatert utbygging. I noen grad kan dette være kontroversielt, men i hovedsak forutsetter vi at dette samtidig vil styrke kommunens langsiktige styring med arealbruken. For ivareta urfolksvernet, kan det også være behov for at kommunen engasjerer seg politisk utover det som følger av rollen som planmyndighet etter PBL (se nærmere i 6.3)

I forhold til det andre målet anser vi at dette må skje gjennom, som også innspill fra Reinøy reinbeitedistrikt legger opp til, *å utvikle reindrifta som en ressurs for kommunen*. I den grad man klarer dette, vil det også kunne bli en nøkkel til å bygge ned motsetninger og konflikter forbundet med å gi reindrifta arealmessig prioritet.

Vi har foran (kap. 2.2) gått i gjennom PBL med spesiell fokus på *LNFR-områdene* (§11-7) og bruken av *hensynssoner* (§11-8). R'en i LFNR har ikke direkte juridisk betydning, men innebærer primært synliggjøring av reindrifta som en prioritert arealbruker. Hensynssoner er ett nytt virkemiddel i PBL av 2008. Hvor store områder man vil legge ut som slike soner er et skjønnsmessig spørsmål. Vi har foran argumentert for at en slik vurdering på den ene siden må være basert på hvor funksjonelt viktig et område er for reindrifta, og på den andre sida hvor stort potensialet er for konkurranse eller konflikt om arealbruken. Dvs. ut fra dette anser vi langt større behov for relativt store hensynssoner på Ringvassøya og Reinøya, enn på Rebbenesøya. Våre konkrete forslag foran er basert på slike avveininger.

Det har gjennom historisk tid vært en rekke konflikter mellom fastboende og reindrifta i Karlsøy kommune. Samtidig har det óg vært en rekke langsiktige etablerte verddet-relasjoner mellom både norske og sjøsamiske fastboende og den nomadiske samiske befolkningen på de ulike øyene i kommunen. Både oppbygning og vedlikehold av slike relasjoner er krevende. De blir enda mer krevende når samfunnet gjennomgår endringer. Vi har i 3.3.8 omtalt en relativt skarp konflikt mellom reindriftssamer og grunneiere på Reinøya. Det er meget positivt å nå registrere optimisme med hensyn til framtidig sameksistens, fra begge sider. Vi finner imidlertid grunn til å peke på at det er et klart behov for at kommunen går aktivt inn og følger opp med i første omgang å etablere den formelle samhandlingsarenaen som rettsvesenet påla, men også å utvikle nye.

For å utvikle reindrifta som en ressurs for hele kommunen vil vi tilrå at kommunen bidrar både til *felles næringsutvikling/markedsføring* samt utvikling av nye *samhandlingsarenaer*.

I tillegg bør det skues mot de erfaringer som i dag gjøres i andre nærliggende kommuner/ kommuner med likeartede utfordringer/muligheter.

6.2 Felles næringsutvikling og nye samhandlingsarenaer

Pr. dato ser det ut til at Reinøy er det distriktet som mest aktivt satser på næringsutvikling og også søker samarbeid med jordbrukere. Distriktet har som nevnt ambisjoner om slakting, videreforedling og salg i egen regi. Innovasjon Norge har også vært inne i bildet med et felles prosjekt mellom kvinner fra reindrift og jordbruk. Det foreligger også tanker om felles markedsføring gjennom Reinøy Sjømat.

Reindrifta i Karlsøy har ikke naturlige forutsetninger for å bli stor i produksjonsvolum, men derimot kan den produsere utmerket kvalitet. Nærheten til Tromsø og kommunens attraktivitet som rekreasjonsområde og reiselivsdestinasjon er et potensielt fortrinn også for reindrifta i kommunen. Dersom reindrifta kan tilby høykvalitets reinprodukter evt. i kombinasjon med kultur, kan dette inngå i en felles kommunal satsing med andre produkter fra land og sjø.

For øvrig vil en slik satsing være i tråd med de beste historiske tradisjoner⁵⁹ i relasjonene mellom Tromsø by og samene i omgivelsene.

Vi mener at endelige domsslutningen i jordskiftesaken på Reinøya både var et bidrag til å løse og tone ned en konflikt som til dels skyldes utilstrekkelig kommunikasjon. Pålegget om etablering av et felles beitestyre for Reinøya er beklageligvis ikke er fulgt opp. Vi vil peke på at kommunen har et betydelig ansvar her og vil tilrå at kommunen tar et initiativ for å få etablert dette organet så snart som praktisk mulig. Foruten at dette er viktig for primærnæringsutøvere/beitebrukerne på Reinøya, anser vi også at

⁵⁹ Se Andresen (1994) og RSS (2002)

dette vil sette en standard for samhandling og samarbeid i resten av kommunen også. Med andre ord forventer vi at dette er et tiltak som vil ha positive ringvirkninger.

Vi vil videre henlede oppmerksomheten på et par pågående prosjekter fra andre kommuner som kan tjene som inspirasjon for hvordan man kan tenke rundt etablering av nye samhandlingsarenaer. Dette samtidig som at man gjennom disse prosjektene søker å legge betingelsene for etablering av nye kunnskaps- og kulturbaserte arbeidsplasser.

6.2.1 Næringshage: Eksemplet Kvæningen kommune

Kvæningen kommune gjennomførte i 2010 forprosjektet ”Verddevuohta”. Formålet med forprosjektet var å utvikle nødvendige samarbeidsarenaer og ”infrastruktur”, som et utgangspunkt for lokalt utviklingsarbeid. Målsetningen har vært å skape en struktur for langsiktig utviklingsarbeid. I forprosjektet har man involvert lokale aktører og reindriftsaktører gjennom dialogmøter i bygdene, samt seminarer for næringsaktører.

Kvæningen er en av de største vertskommunene for reindrifta i Vest-Finnmark reinbeiteområde. Det er 5 reinbeitedistrikt med til sammen 68 siidaer – og rundt 30 000 rein i Kvæningen i sommerhalvåret. I Kvæningen som i andre kommuner, har det vært interessekonflikter i areal og plansaker.

Verddeturneringen, som er en fotballturnering med stor deltagelse; er en måte man har søkt å revitalisere tidligere samhandlingsarenaer på. Dette tiltaket legger opp til å skape nye betingelser for samarbeid, men dermed også bidra til tverrkulturell forståelse. Gjennom prosjektet prøves det ut dialogbasert samarbeid med reindriftsnæringen, som blir sett som en viktig forutsetning for fremtidig bruk og disponering av felles arealer og naturressurser. I tillegg kan dette legge betingelsene for utvikling av nye produkter; bygget både på kyst- og fiskerirelaterte næringer, og på reindrift og samisk kulturkunnskap. Dette kan være både kultur- og opplevelsesproduksjon og mer konkret videreforedling av tradisjonell lokale ressurser. Denne utprøvingen av gamle tradisjoner i en ny kontekst blir for tiden videreført i en etablering av en næringshage i Kvæningen kommune.

Vi vil anbefale Karlsøy kommune å se på de erfaringer som man nå gjør i Kvæningen. Karlsøy kommune ligger svært nært Tromsø som marked og som reiselivsdestinasjon; og en (fremtidig) tettere relasjon til reindriftsutøverne i kommunen kan legge betingelser for utvikling av kultur og opplevelsesprodukter, ut over den kjøttproduksjon som det i dag legges vekt på. Kommunen har en rekke interessante samiske kulturminner, og ikke minst en svært interessant samisk historie, som det i liten grad er lagt opp til å synliggjøre og å styrke. Den samiske fortid samt nåtid kan ses som en ressurs, og styrkes gjennom dette. Dette må selvfølgelig utvikles i tett samarbeid med de samiske innbyggerne i kommunen, men har sannsynligvis et ubetinget potensiale i en fremtidig økende reiselivssatsing. Der det i dag er kultur og opplevelsesproduksjon som etterspørres.

Dette kan i tillegg være et virkemiddel som kan styrke den samiske kulturs egenverdi, og Karlsøys innbyggers stolthet over en sjøsamisk fortid. Antall turister til Tromsø, blant annet i mørketiden har vokst betydelig de siste årene, der nordlyssafari og vinteropplevelser etterspørres. Det er etablert mange nye reiselivsaktører i Tromsø som server dette markedet. Det er ingen grunn til at ikke også Tromsø nærområde skal kunne høste gevinst av denne økningen med profilert og strategisk satsing.

6.2.2 Læringshagen: Dyrøy kommune

Karakteristisk for vår samtid er den økende fleksibilitet som legges inn i folks arbeidsplassstilknytning og den større mobilitet blant den generelle befolkningen. Dette fører til økt press på mange nærliggende kommuner til de største byene på økt hyttebygging. Dette gjelder og for Karlsøy kommune. Økt hyttebygging er en arealmessig utfordring, samtidig som at det genererer økonomiske aktiviteter som løper sammen med arealkonflikter. Denne utmarksekspansjonen er en utfordring for reindrifta generelt; i tillegg til at det fører til økt konfliktnivå i utmarksbruken. Langsiktig planlegging er en måte å sikre større grad av forutsigbarhet og virker dempende for de arealmessige utfordringene. Derfor ønskes og Karlsøy kommunens planprosesser velkommen av næringen.

Det artikuleres også fra de fastboendes perspektiv at man søker å gjøre strategiske grep som sikrer stabilitet og forutsigbarhet og som sikrer at man har en tilgjengelig boligmasse til de som ønsker å etablere seg fast i kommunen. Dette er et viktig grep og en utfordring for mange utkantkommuner. Det er et behov for en boligmasse som kan leies for perioder der fast bosetning utprøves. I tillegg er det et behov for ikke å ekspandere på hyttemarkedet på måter som gjør at dette blir en majoritet av befolkningsmassen.

I tillegg kan det i en kommune som Karlsøy med en svært stor andel fritidseiendommer og dermed hyttefolk, å kartlegge om det er ønskelig og mulig å legge strukturer til rette for større grad av deltagelse og integrasjon mellom kommunen og fritidsbeboerne. I Dyrøy kommune prøves det ut modeller for slikt samvirke.

Der søker man å skape et miljø for *stedsuavhengige arbeidsplasser*, blant annet gjennom å sikre at infrastruktur er på plass. Læringshagen fungerer gjennom at man kan forhåndsbestille et cellekontor, arbeidsstasjon med bredbåndstilknytning. Gjennom dette søker man, blant annet å forlenge botiden til hyttebefolkningen i tillegg til å tiltrekke seg de mer steduavhengige arbeidstakerne som det finnes stadig flere av. Dette er et svært interessant utviklingsprosjekt som Karlsøy kommune kunne sett nærmere på modellering og virkning av.

Dette er tiltak som ikke har direkte sammenheng med reindrifta i Karlsøy. Vi trekker dette fram fordi vi anser at det vil ha indirekte betydning for reindriftas vilkår. Hyttefolk/rekreasjonsbrukere er en stor og viktig gruppe i utmarka i Karlsøy kommune. Alle trender taler for at de vil bli enda viktigere. De er plasskrevende, ressurssterke og taleføre. Vår tanke er at dersom man knytter disse gruppene sterkere til kommunen gjennom ulike tiltak vil det kunne bidra til å ansvarliggjøre disse

gruppene, også i forhold til reindrifta. Vi forutsetter at jo sterkere hyttefolk og rekreasjonsbrukere blir knyttet til kommunen jo mer interessert vil de bli i kulturelle og historiske forhold og desto lettere vil det bli for at de forstår reindriften og samekulturens spesielle vilkår slik at de kan bli støttespillere som også bidrar til positiv og hensynsfull opptreden ute i naturen.

6.3 Framtidige utbygginger og samfunnsansvar⁶⁰

Urfolksretten og grunnlovens § 110a, som vi refererer til i avsnitt 2.1, pålegger myndighetene klare forpliktelser til å ivareta det materiell grunnlaget for samisk kultur, dvs. blant annet å sikre grunnlaget for reindriften fortsatte eksistens. Dette er som vi også har referert tatt inn i formålsbestemmelsen (§ 3-1) for PBL .

Selv om KU-forskriften pålegger at man skal ta hensyn til de samlede virkningene av flere inngrep, selv om reindrifta i økende grad synes å vinne fram i klagesaker til Miljøverndepartementet, og PBL har fått nye redskaper som hensynssoner, er på den annen side utbyggingspresset meget stort. En nylig disputert doktoravhandling i jus påpeker som et betydelig allment problem i Norge at i praksis er verken lovverk eller forvaltning organisert for å ivareta overordnede hensyn. Ulike forvaltningsorganer behandler enkeltsaker innen sine sektorer uten at det er etablert tilstrekkelige systemer for å ivareta helhetlige vurderinger.

”Det er flere svakheter knyttet til den rettslige reguleringen av arealforvaltningen. Blant annet er lovgivningen fragmentert med en kompleks kompetansefordeling på tvers av sektorer og mellom forskjellige beslutningsnivåer i forvaltningen. I tillegg er rettsreglene vage og sterkt skjønnspregede. Rettens funksjon – eller manglende funksjon – som styringsmiddel i utmarksforvaltningen fører til en kamp om arealene. Kampen utspiller seg gjerne i forbindelse med utbyggingssaker, hvor de respektive forvaltningsorganer forsøker å få mest mulig gjennomslag for sine interesser. Dette fremfor beslutningsprosesser hvor myndighetene i samarbeid søker å finne løsninger som er til det beste for fellesskapets interesser. Resultatet kan bli en «bit for bit»-forvaltning som samlet sett undergraver målet om en helhetlig arealforvaltning.”⁶¹

I forholdet mellom reindrifta og en kommune som Karlsøy oppstår det problemer på to nivåer. For det første kan det være interessemotsetning mellom reindrifta og andre i kommunen, da utbygginger kan bety arbeidsplasser og inntekter som kommunen trenger. For det andre er kommunen arealmyndighet etter PBL, mens det er helt andre myndigheter som styrer både mineralutvinning og ulike former for energianleggsutbygging. Så selv om kommunen og reindrifta blir enige, tilligger avgjørelsen andre myndigheter. I noen grad vil reindriften konsultasjonsrett⁶² kunne hjelpe reindrifta, men dette er likevel ikke tilstrekkelig.

⁶⁰ Skrevet inn som respons på kommentar fra Reinøy reinbeitedistrikt

⁶¹ http://www.jus.uio.no/ior/forskning/arrangementer/disputaser/2012/winge_nikolai.html

⁶² Etter konsultasjonsavtalen mellom Sametinget og Miljøverndepartementet av 2005. Flere offentlige organer, som f.eks. NVE har inngått konsultasjonsavtaler med Sametinget og samiske interesser etter dette.

Enkeltsaksfokus er uansett et generelt problem. Både reindrifta og kommuner må forholde til enkeltsaker, men kommuner kan også gjøre noe med dette. Vi vil henlede oppmerksomheten på kommunestyrets rolle ikke bare som planmyndighet etter PBL, men også som politisk aktør på vegne av kommunen som samfunn.

Vi vil derfor generelt oppfordre kommunestyret til å engasjere seg i reindriftas kår og arealsituasjon også når det gjelder planer om inngrep som både initieres og avgjøres utenfor kommunen. Dette gjelder i særlig grad mineralutvinning og ulike typer energianlegg. Utover dette er spesielt de langsiktige konsekvensene av Langsundforbindelsen og evt. videre kommunikasjonsutbygging også en sak som kommunen bør kunne engasjere seg i for å finne nye løsninger som ivaretar reindriftas langsiktige interesser.

7. OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER

7.1 Generelt

I denne utredninga har vi gått i gjennom forutsetningen for reindrifta i Karlsøy kommune og vurdert de mulighetene som ligger i plan- og bygningsloven. Vi har tatt utgangspunkt i at nærheten til Tromsø gjør at kommunen er meget attraktiv for hytter og rekreasjonsboliger. De viktigste negative konsekvensene av hyttebygging er at rein blir forstyrret eller skremt under kritiske årstider/arbeidsoperasjoner og ikke får beitero.

Det er store ulikheter innen kommunen, fra de ytterste øyene som er avhengige av ferjeanløp og de områdene som er innenfor eller i nærheten av dagpendlingsavstand til Tromsø (pr. dato Ringvassøya). Langsundforbindelsen betyr lettere atkomst til Reinøya, noe som også har fordeler for reindrifta, men hovedsaken er likevel at det betyr *økt press på arealene* både til hyttebygging og andre utbyggingsformål. Reinøya kommer i en posisjon mer tilsvarende Ringvassøya når det gjelder atkomst til Tromsø og at presset på arealene der over tid vil tilta vesentlig. Dette skaper nye utfordringer både når det gjelder styring av arealbruken på Reinøya og reiser spørsmålet om behov for alternative beiter.

Mangelen på en oppdatert arealplan gjør at både reindrifta og kommunen må forholde seg til og ta stilling til private reguleringsplaner og innspill enkeltvis. Erfaring viser også at del av planene som lanseres er åpenbart urealistiske. Ambisjoner om næringsvirksomhet og arbeidsplasser, som framstår som attraktive i en næringssvak kommune, reduseres, det foretas eierskifter, og det ender kanskje i hyttefelt eller campingplass. En del hyttefeltplaner er store, og det kan nok spørres om de markedsmessige vurderingene er realistiske. For reindrifta betyr mangelen på en overordnet plan både usikkerhet og en urimelig administrativ og personlig belastning. For kommunen betyr manglende styringsredskaper økt risiko for feilmanøvrering, dvs. fare for kortsiktig arealpolitikk, og ineffektiv bruk av kommunens administrative og politiske ressurser.

Vi vurderer det som meget positivt for reindrifta både at kommunen nå får en overordnet arealplan og at man ikke åpner for nye felter for fritidsbebyggelse utover allerede vedtatte reguleringsplaner.

To andre viktige trender er i mindre grad direkte påvirkelige gjennom kommunal arealplanlegging; utbygging av ulike typer energianlegg og pågående klimaendringer. Vi nevner de likevel fordi kommunen som aktør i noen grad kan påvirke hvilke effekter de får lokalt. Fakken vindkraft er nettopp satt i drift og det foreligger både utvidelsesplaner og plan om nytt anlegg på Store Skorøy. Planer om småkraftverk foreligger både på Ringvassøya og Reinøy, samt at det bygges overføringsledninger fra Hessfjorden og over Ringvassøya. For reindrifta vil effekten av hvert enkelt av disse inngrepene, i den grad de blir realisert, føye seg til effekten av foretatte inngrep og både innskrenke beitelandet videre samt redusere fleksibiliteten i bruken av beiteområdene. I den grad slike utbygginger medfører arbeidsplasser og lokale

inntekter kan det bidra til skjerpede interessediskussioner og i noen tilfelle også konflikt mellom reindrifta og andre i kommunen.

Pågående klimaendringer ser ut til å gjøre usikre vinterbeiteforhold for rein enda mer usikre. Det betyr at sikre vinterbeiter blir enda viktigere å ta vare på. Det kan også være et argument for omlegging fra helårsdrift til sommerbeiting.

Utover dette vil vi generelt oppfordre kommunestyret til å engasjere seg i reindriften kår og arealsituasjon også når det gjelder planer om inngrep som både initieres og avgjøres utenfor kommunen. Dette gjelder i særlig grad mineralutvinning og ulike typer energianlegg. Utover dette er spesielt de langsiktige konsekvensene av Langsundforbindelsen og evt. videre kommunikasjonsutbygging også en sak som kommunen bør kunne engasjere seg i for å finne nye løsninger som ivaretar reindriften langsiktige interesser.

7.2 Hensynssoner

Vi foreslår at kommunen tar i bruk hensynssoner for reindrifta etter PBL § 11-8.

På Ringvassøya er presset fra den rekreasjonsrettede bebyggelsen rettet seg særlig i mot de lavereliggende områdene i og ned mot fjordene på de nordlige delene av øya samt de øvre dalene midt på øya som forbinder halvøyene, særlig de nordlige. Dette presset må reduseres meget betydelig. Vi har skissert forslag til hensynssoner i figur 15, men forslaget bør gis en mer presis utforming etter dialog med reinbeitedistriktet.

Vi har også foreslått hensynssoner for de andre øyene, på Vannøya over Burøysundeidet og på Reinøya i de store dalene, mens føringsanlegget på Bromnes er viktigst på Rebbenøya. På Reinøya har vi i tillegg antydning at den sørligste delen av øya kan brukes til utbyggingsområde.

Generelt har vi anbefalt at rekreasjonsbebyggelsen må søkes kanalisert til bebygde områder/områder mot sjøen/nedenfor vei.

7.3 Utvikling av reindrifta som kultur og næring

Den delen av vårt mandat som er knyttet til kommuneplanens samfunnsdel, skal bidra til å utvikle reindrifta både som kultur og næring. Utfordringa blir å kombinere både å gi reindrifta prioritet i arealbruken samtidig som man arbeider med å utvikle reindrifta som en ressurs for kommunen.

Reindrifta i Karlsøy har ikke naturlige forutsetninger for å bli stor i produksjonsvolum, men derimot kan den produsere utmerket kvalitet. Nærheten til Tromsø og kommunens attraktivitet som rekreasjonsområde og reiselivsdestinasjon er et potensielt fortrinn også for reindrifta i kommunen. Dersom reindrifta kan tilby høykvalitets reinprodukter evt. i kombinasjon med kultur, kan dette inngå i en felles kommunal satsing med andre produkter fra land og sjø.

Vi foreslår at kommunen utformer en strategi for felles næringsutvikling og etablering av nye samhandlingsarenaer.

Vi vil tilrå at kommunen tar et initiativ for å få etablert beitestyret for Reinøya så snart som praktisk mulig.

Vi vil anbefale Karlsøy kommune å se på de erfaringer som man nå gjør i Kvæningen kommune.

En tettere relasjon til reindriftsutøverne i kommunen kan legge betingelser for utvikling av kultur og opplevelsesprodukter, ut over den kjøttproduksjon som det i dag legges vekt på.

Vi anbefaler dessuten kommunen å se på det arbeidet Dyrøy kommune gjør for prøve det ut modeller for stedsuavhengige arbeidsplasser, blant annet gjennom å sikre at infrastruktur er på plass. Dette kan legge til rette for større grad av deltagelse og integrasjon mellom kommunen og fritidsbeboerne.

8. Referanser

- Alta kommune, 2011. Arealplan. Planbeskrivelse. Kommuneplanens arealdel 2011-2030. Sist revidert 18.08.11.
http://webhotel2.gisline.no/GISLINEWebPlan_2012/gl_planarkiv.aspx?planid=20100006
- Andersen, Thomas Ole, 2005. Markasamiske kombinasjonsnæringer. En undersøkelse på mikronivå 1860-1920. *Masteroppgave i historie*. Universitetet i Tromsø.
- Andresen, Astri, 1994. Handelsfolk og fiskerbønder 1794-1900. Tromsø kommune.
- Beach, Hugh & Florian Stammeler, 2006. Human-animal relations in pastoralism. *Nomadic peoples*. Volume 10 Issue 2: 6-29.
- Bratrein, Håvard Dahl, 1980. På leiting etter historia et nordnorsk kystsamfunn. *Ottar*, 125-126: 23-31.
- Bratrein, Håvard Dahl, 1990. *Karlsøy og Helgøy bygdebok*, Folkeliv-Næringsliv-Samfunnsliv, Bd. II. Fra år 1700 til 1860, Karlsøy kommune, Hansnes, kap. 4 Samene, 51-75.
- Bratrein, Håvard Dahl, 1992. *Karlsøy og Helgøy bygdebok*, Folkeliv-Næringsliv-Samfunnsliv, Bd. III, Fra år 1860 til 1925, kap. 4 Samene, Karlsøy kommune, Hansnes, 57-82.
- Bratrein, Håvard Dahl, 1992. *Karlsøy og Helgøy bygdebok*, Folkeliv-Næringsliv-Samfunnsliv, Bd. IV. Fra år 1925 til 1985. Karlsøy kommune, Hansnes.
- Bråstad Jensen, Eivind. 2005. Skoleverket og de tre stammers møte. *Eureka* nr. 7, Tromsø
- Danell, Öje, 2004. Renskötselns robusthet- behov av ett nytt synsätt för att tydliggöra rennäringens förutsättningar och hållbarhet i dess socio-ekologiska sammanhang. Foredrag. NORs 13. nordiske forskningskonferanse om rein og reindrift. Røros, Norway, 23-25 August 2004. Sammendrag/Abstract. *Rangifer Report No. 9 2004*, 24-25. ISSN 0808-2359.
- Eidheim, Harald, 1966. 'Lappish Guest Relationship Under Conditions of Cultural Change', *American Anthropologist* 68.
- Eidheim, Harald, 1997. 'Ethnopolitical Development Among the Saami After World War Two', in L. Gaski (ed.) *Saami Culture in a New Era*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- Hansen, Lars Ivar og Bjørnar Olsen, 2004. *Samenes historie fram til 1750*. Oslo: Cappelen.
- Hoem, Ingjerd, 1999. 'Representasjoner av relasjoner og forskjeller', *Norsk Antropologisk tidsskrift* 10(2): 125-49.
- Hovland, Arild, 1996. *Moderne urfolk, Samisk ungdom i 90-årene*, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hjorthol, L.M. 2006. *Alta. Kraftkampen som utfordret statens makt*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jernsletten, Johnny-Leo L., 2007. "Med rett til å gjete..." Utfordringer og muligheter i Liehittäjä konsesjonssameby". Institutionen for kulturanthropologi og etnologi, Uppsala Universitet, PhD-thesis.
- Kalstad, Johan Albert, 1982. Kystsamisk reindrift. *Ottar*, 4:82. Tromsø: Tromsø Museum.
- Karlsøy kommune, 2011. Kommuneplanens arealdel 2012-24. Planprogram, vedtatt i Karlsøy kommunestyre 11. mai. 2011.
- Karlsøy kommune, 2012a. Arbeidet med forslag til arealplan. Presentasjon 22.02.2012.
- Karlsøy kommune, 2012b. Kommuneplanens arealdel 2012-24. Planbeskrivelse. Retningslinjer. Bestemmelser. Utgave 29.02.2012.
- Klein, David. R., 1968. The introduction, increase and crash of reindeer on St. Matthew Island. *Journal of Wildlife Management*, 32:350-367.
- Kommisjon, 1967. Norsk-svensk reinbeitekommisjon 1967. Innstilling fra den norsk-svenske reinbeitekommisjon av 1964. Oslo: Utenriksdepartementet.

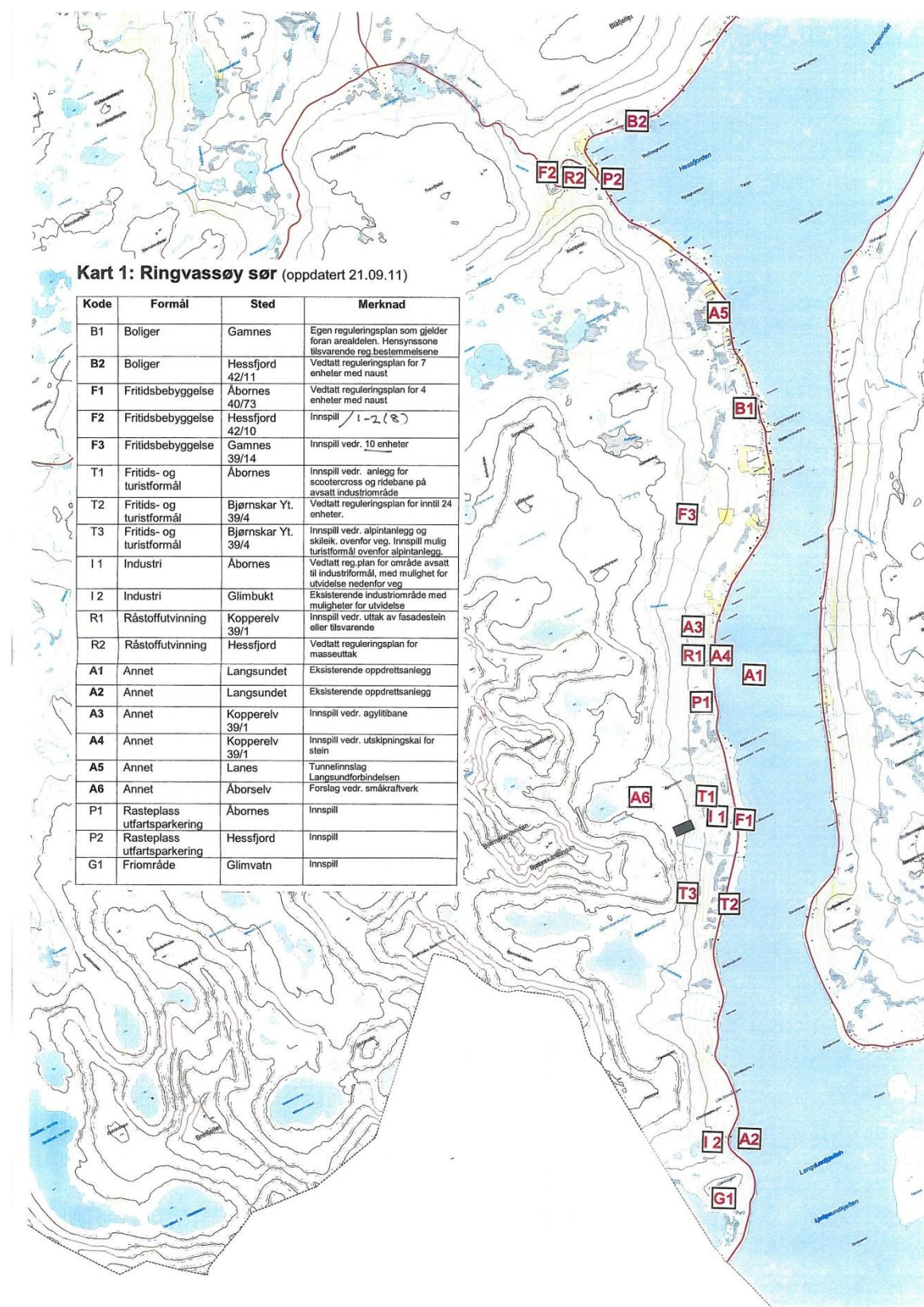
- Lae, Erling. 2003[1977]. "Fra Karlstadkonvensjon til Reinbeitekonvensjon" [Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo] . Kautokeino: Sámi Instituhtta. Diedut 4/2003.
- Labba, Niklas & Jan Åge Riseth, 2007. Reguleringsplan Tromsø Fritidspark, Breiviknes, Tromsø kommune Konsekvensutredning, deltema Reindrift. Rapport SF 11/2007, Norut AS.
<http://www.norut.no/tromso/Norut-romsoe/Publikasjoner/Rapporter/Reguleringsplan-Tromsoe-Fritidspark-Breiviknes-Tromsoe-kommune.-Konsekvensutredning-delteta-Reindrift>
- Lie, Ivar, Jan Åge Riseth & Bernt Holst (2008). Samisk reindrift i et skiftende klimabilde. Rapport 2008:8. Norut Alta, Alta.
- Lov om reindrift, 2007. Lov om reindrift av 15. juni 2007.
- MD [Miljøverndepartementet], 2003. Reindrift i Trollheimen-området- om bruk av innsigelser etter plan og bygningsloven. Brev av 27.2. 2003.
- MD [Miljøverndepartementet], 2005. FOR 2005-04-01 nr 276: Forskrift om konsekvensutredninger. <http://www.lovdata.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20050401-0276.html> Lest 26.02.2010.
- MD [Miljøverndepartementet], 2009a. Lovkommentar til plandelen i ny Plan- og bygningslov - og nytt i forbindelse med iverksetting av loven
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/veiledninger/2009/ny-versjon-lovkommentar-til-plandelen-i-.html?id=554282> Lest 28.02.2010.
- MD [Miljøverndepartementet], 2009b. T-1491. Kommuneplanens arealdel.
- MD [Miljøverndepartementet], 2009c. Temaveileder: Reindrift og planlegging etter Plan- og bygningsloven (plandelen). 1.9.2009.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/veiledninger/2009/temaveileder-reindrift-og-planlegging-et.html?id=570670>. Lest 28.02.2010.
- MD [Miljøverndepartementet], 2009d. Forskrift om konsekvensutredninger. FOR 2009-06-26 nr 855.
- MD [Miljøverndepartementet], 2012a. Veileder Kommuneplanprosessen-samfunnsdelen-handlingsdelen. (Foreløpig utgave).
- MD [Miljøverndepartementet], 2012b. Alta kommune - innsigelse til bruk av hensynssone i kommuneplan. Brev, 20.03.2012.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/tema/planlegging_plan-og_bygningsloven/kommuneplanlegging/innsigelsessaker/2012/alta-kommune---innsigelse-til-bruk-av-he.html?id=675807 Lest 3.9.2012.
- Narmo, Lars Erik, 2012. Kulturminneregistrering i deler av Karlsøy kommune, Troms fylke. Arkeologisk registrering av Ringvassøy og Reinøy høsten 2011. *Narmo arkeologitjenester*.
- Natur og Ungdom, 1997. La elva leve. <http://www.nu.no/30ar/index24.htm>
- Nellemann, Christian, 2012. Langsundforbindelsen. Konsekvenser av Langsundforbindelsen og ny veitrasé og kaianlegg for reindriften i distrikt 11 Ráidna på Reinøya. Rapport 2012:2. Lillehammer.
- Niemi, E., O. Brox, O. M. Hætta, K. Jacobsen og H. K. Eriksen, 1976. *Trekk fra Nord-Norges historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nordin, Åsa, 2002. Relationer i ett samiskt samhälle, En studie av skötesrensystemet i Gällivare socken under första hälften av 1900-talet. *Dr. avh. Umeå universitet*.
- NOU 2007:14. Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms.
- Områdestyret, 2011. Områdestyret for Vest-Finnmark. Møtebok. 6.7.2011.
- Ot. Prp. 32, 2007-2008. Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven, plandelen). Miljøverndepartementet.
- Pareli, Leif og Anne Severinsen, 1979. Noen metodeproblemer i sørsamisk historieforskning.

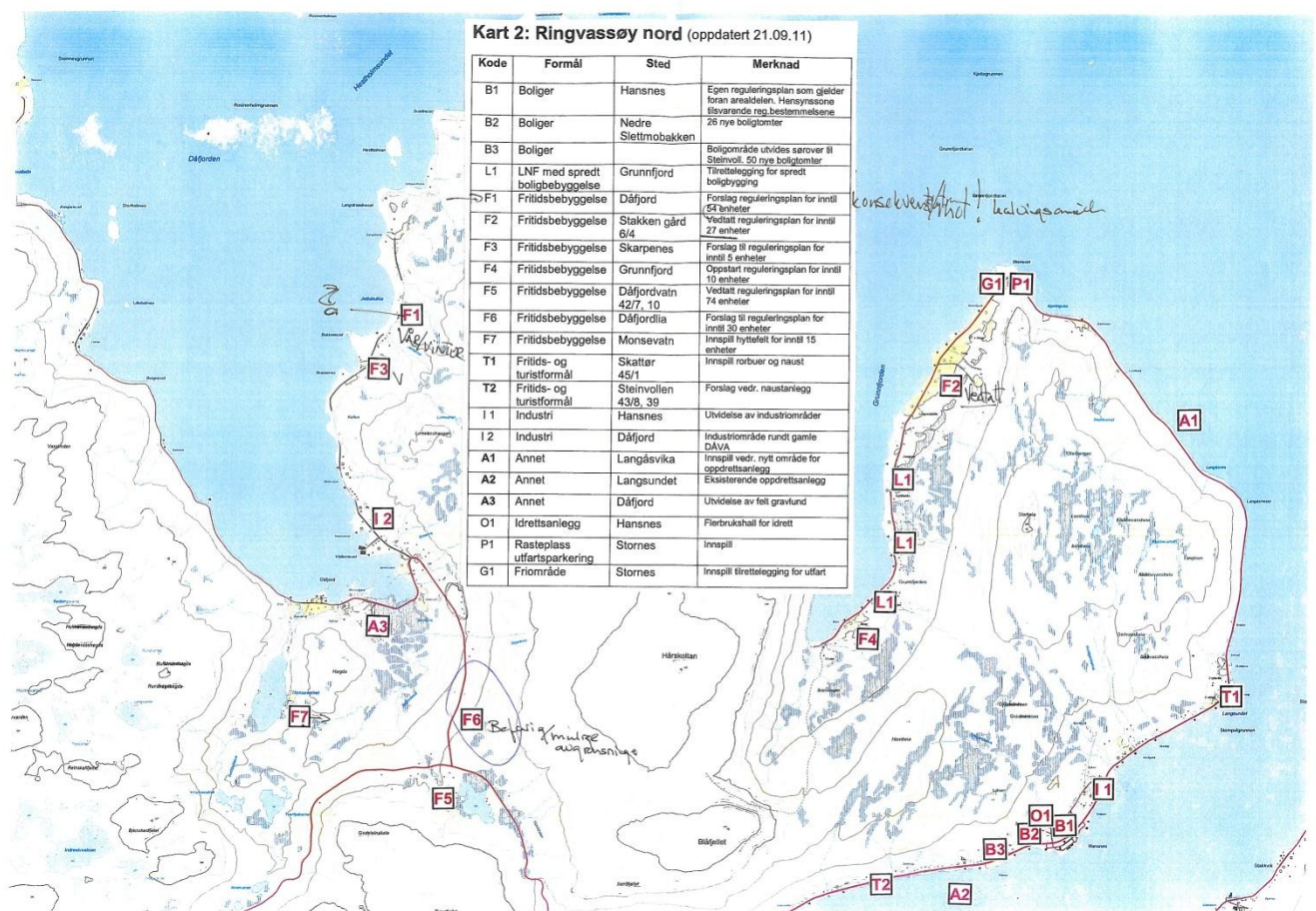
- Ottar 116-117, 29-37.
- Päiviö, Inger Ella, Per Rasthe og Anne Rasthe (1999) Distriktsplan 1999-2003 for Reinbeitedistrikt 12 Ringvassøy/Ráneš, Troms reinbeiteområde.
- Päiviö, Nils Johan, 2007. Gränsöverskridande renskötsel. Historisk belysning. Del XVI i NOU 2007:14. Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms, 499-544.
- Pedersen, Steinar. 2007. Lappecodillen av 1751- "Samene- det grenseløse folket". I : E.G. Broderstad, E, Niemi,. & I. Sommerseth: "*Grenseoverskridende reindrift før og etter 1905*". *Skriftserie, nr. 14.Senter for samiske studier*. Universitetet i Tromsø, Tromsø, 9-20. ISSN 0804-6093.
- Pehrson, Robert, 1964. The Bilateral Network of Social Relations in Könkämä lapp district. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prestbakmo, Hans 1984. En del øyer i Troms. *Reindriftskontoret i Troms*, Moen, 25s.
- Prestbakmo, Hans 1996. En reindriftssiida i Troms i forrige århundre. *Reindriftnytt*. 1/2-1996.
- Prestbakmo, Hans. Forslag til ny distriktsinndeling for Troms reinbeiteområde. Notat.
- Ravna, Øyvind, 2006. REINØYA-SAKEN: Tvist om beiterett i Jordskiftesak. *Reindriftnytt* 40(1): 40-43.
- Reindriftsforvaltningen, 1995-2012. Ressursregnskap for reindriftnæringen (årlig utgivelse). Alta.
- Reindrifststyret, 1999. Møtebok sak 31/99 og 60/99. Reindriftsforvaltningen, Alta.
- Reinøy, ingen dato. Reinøy reinbeitedistrikt. Distriktsplan.
- Reinøy reinbeitedistrikt, 2010. Uttalelse til Varsel om oppstart av planarbeid-kommuneplan for Karlsøy kommune. Brev til Reindriftsforvaltningen i Troms. 13.12.10
- Reinøy reinbeitedistrikt, 2011. Uttalelse til planprogram for arealplan 2012-2024, Karlsøy kommune. Brev til Reindriftsforvaltningen i Troms. 1.4.11.
- Reinøy, 2012. Kommentar. I Nellesmann, 2012, s 51-53.
- Riseth, Jan Åge, 2002. Beitetilstand - resultat av økologi eller menneskelig handling? Invitert foredrag. 12. Nordiske konferanse om rein – og reindriftsforskning 11.-13. Mars, 2002, Kiruna, Sverige. Abstrakt og sammendrag. *Rangifer Report* 6, 2002: 18-24.
- Riseth, Jan Åge og Britt Kramvig, 2012. «Karlsøy kommune. Kommuneplanen og reindrifta. Diskusjonsgrunnlag». Presentasjon i Karlsøy kommunestyre 12.06.2012.
- RSS, 2002. ROMSSA SÁMI SEARVI-NSR / TROMSØ SAMEFORENING-NSR. FORPROSJEKT "TROMSØ SOM INTERNASJONAL URFOLKSBY"
http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=6&ved=0CD4QFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.tromso.kommune.no%2Fgetfile.php%2F825848.1308.wdxcfrxw%2F517_1.doc.as.pdf&ei=aTpgUJPwKKOm4gS_uoDoBQ&u sg=AFQjCNHq9KI37CTAXg2rdGEB_8pj4dfnjw Lastet ned 24.09.2012.
- Rundhaug, Harald, 2004. Vindkraftverk ved Fakken i Karlsøy kommune-Tema reindrift. Konsekvenser for reindriften i Vannøya reinbeitedistrikt. Tromskraft. Tromsø.
- Said, Edward, 1978. *Orientalism. Western conceptions of the orient England*. USA, New Zealand: Penguin Books.
- Sahlins, Marchall, 1985. Islands of History. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Schanche, Audhild, 1993. Kulturminner, identitet og etnisitet. *Dugnad* 19(4): 55-64.
- Severinsen, Anne, 1979. Opprettelse av reinbeitedistrikt i Sør-Norge-overgrep eller tilrettelegging? *Ottar* 116-117:38-54.
- Steen, Adolf, 1992. Kautokeinoslekter. 2. Utg. Revidert og utvidet av Ola Aarseth.
- Stordahl, Vigdis, 1994. 'Same i den moderne verden'. PhD thesis. University of Tromsø, Tromsø.
- Storm, Dikka, 2009. En forskningshistorisk oversikt. I : Walkeapää, Lars J. 2009. Könkämä-

- samernas renflyttningar till Norge- om sommarbosättningar i Troms fylke på 1900-talet. *Tromsø Museums skrifter XXXI*. Tromsø Museum. Universitetsmuseet, XX-44.
- Strøm Bull, Kirsti, 2004. Reindriftens juridiske stilling i utbyggingssaker. Del III i Vistnes, Ingunn, Christian Nellemann & Kirsti Strøm Bull. Inngrep i reinbeiteland. Biologi, jus og strategier i utbyggingssaker. *NINA Temahefte 26*, 32-51.
- Thuen, 1995. Thuen, Trond, 1995. Quest for Equity: Norway and the Saami Challenge. St John's, Newfoundland: Institute of Social and Economic Research.
- Tømmervik, Hans, 2007. Dåfjord hyttegren. Konsekvensvurdering for reindrift. *NINA Rapport 289*. Tromsø.
- Tømmervik, Hans & Jan Åge Riseth, 2011. Naturindeks. Historiske tamreintall i Norge fra 1800-tallet fram til i dag. *NINA Rapport 672*.
- Vistnes, Ingunn, Christian Nellemann & Kirsti Strøm Bull. Inngrep i reinbeiteland. Biologi, jus og strategier i utbyggingssaker. *NINA Temahefte 26*.
- Walkeapää, Lars J. 2009. Könkämä-samernas renflyttningar till Norge- om sommarbosättningar i Troms fylke på 1900-talet. *Tromsø Museums skrifter XXXI*. Tromsø Museum. Universitetsmuseet.
- World Bank, 1997. Roads and the Environment. *World Bank technical paper* nr. 376.

VEDLEGG 1- UTBYGGINGSOMRÅDER

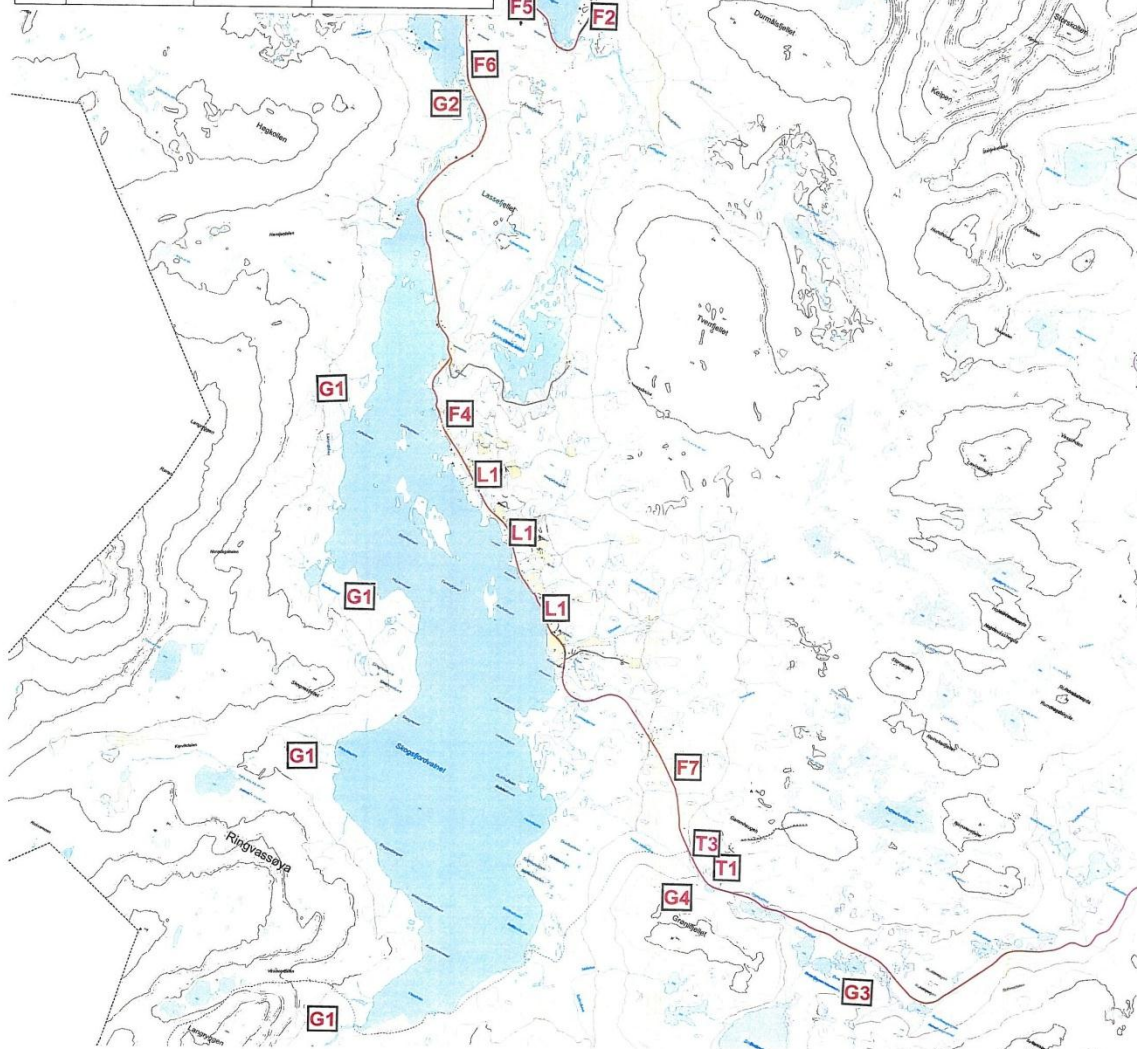
Ringvassøya

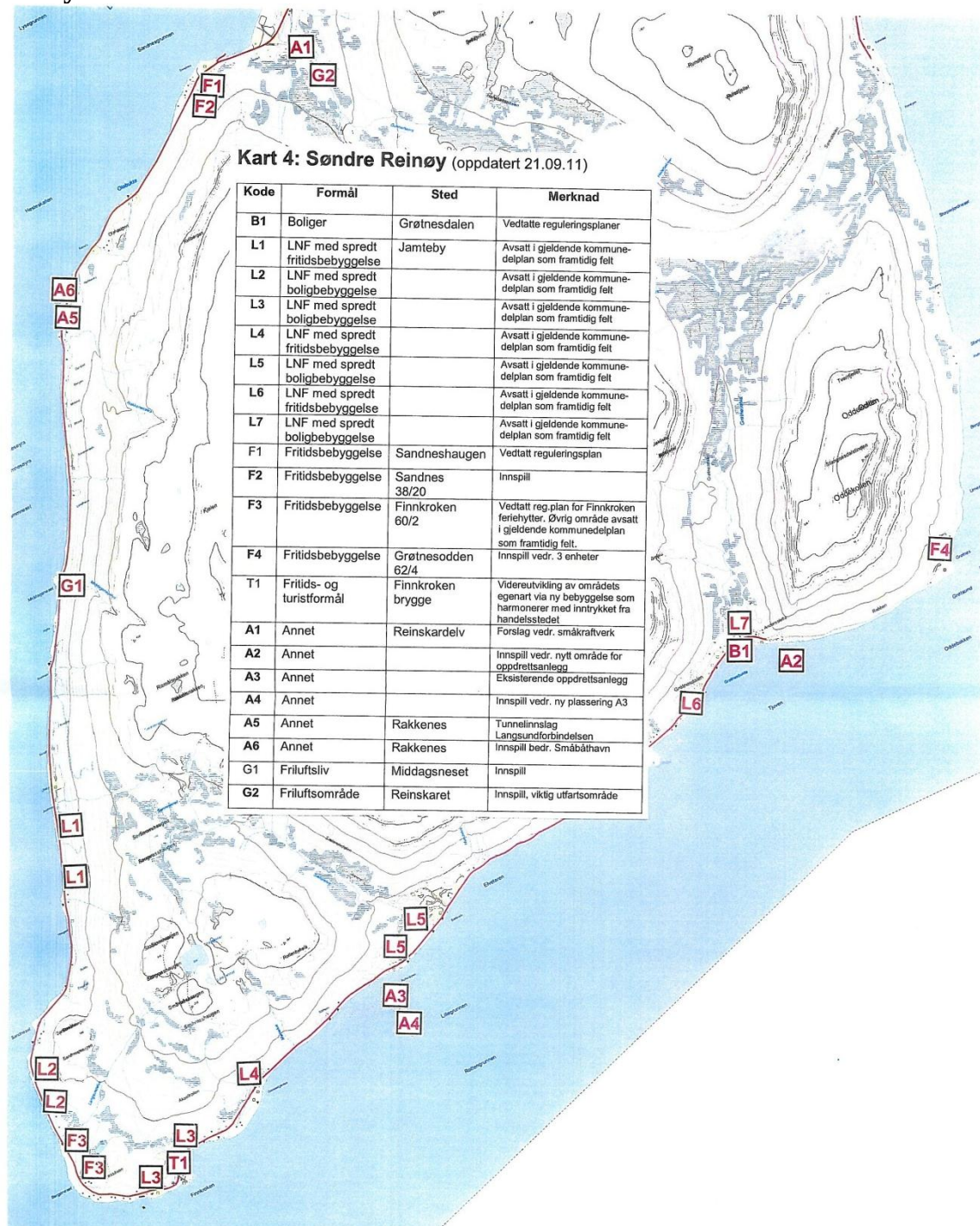

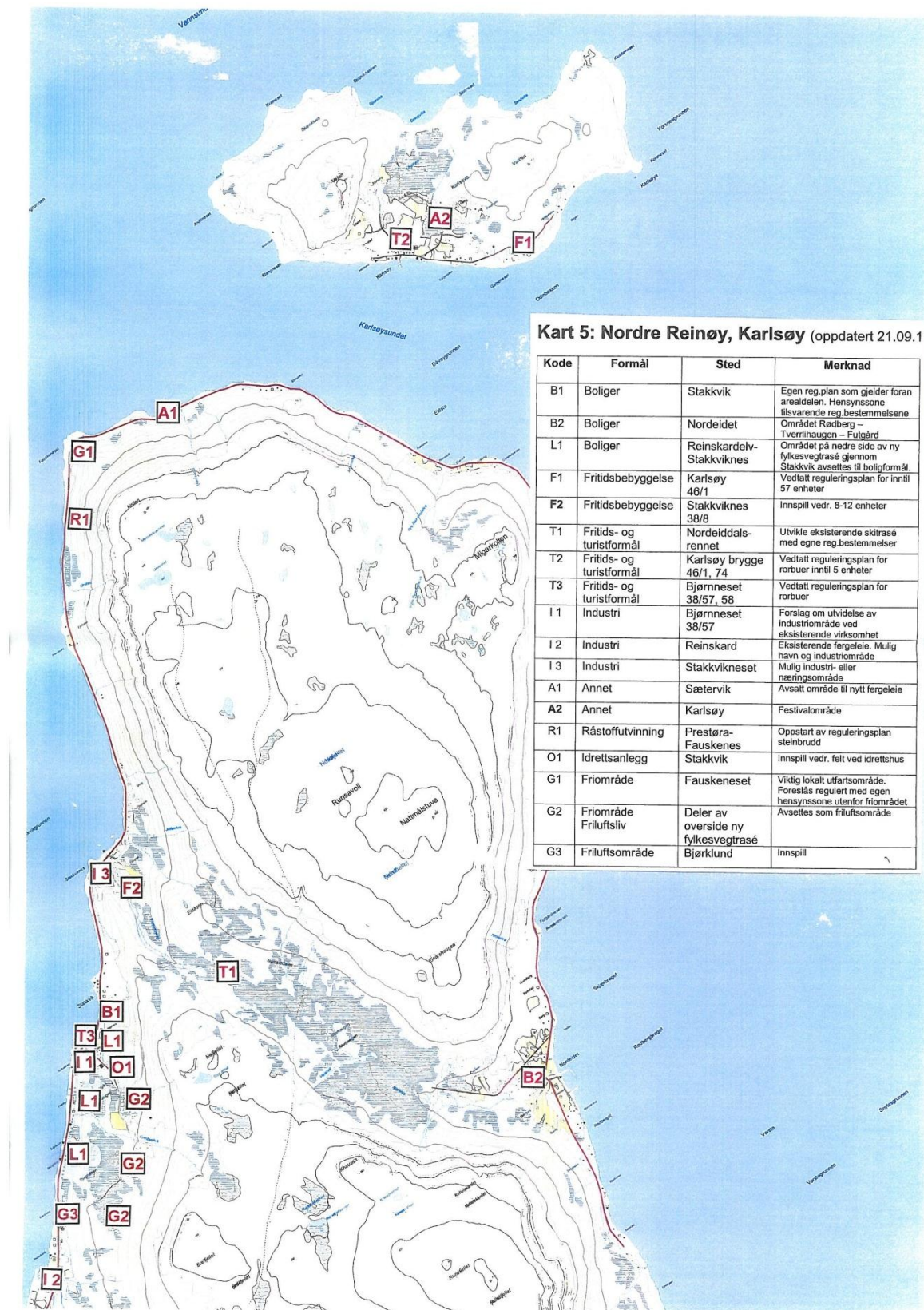
Kart 3: Ringvassøy vest (oppdatert 21.09.11)

Kode	Formål	Sted	Merknad
L1	LNF med spredt boligbebyggelse	Skogsfjordvatn	Tilrettelegging for spredt boligbygging med avsatt sone fra fylkesveg og 50 m oppover
F1	Fritidsbebyggelse	Mikkelvik 10/31	Oppstart av reguleringsplan for inntil 6 enheter
F2	Fritidsbebyggelse	Skogsfjord 11/22	Innspill vedr. inntil 20 enheter
F3	Fritidsbebyggelse	Skogsfjord 11/23	Oppstart av reguleringsplan for inntil 17 enheter
F4	Fritidsbebyggelse	Skogsfjordvatn 12/6	Vedtatt reguleringsplan for inntil 11 enheter
F5	Fritidsbebyggelse	Skogsfjord 11/29	Vedtatt reguleringsplan for inntil 8 enheter
F6	Fritidsbebyggelse	Skogsfjord 11/18, 47	Forslag til reguleringsplan for inntil 40 enheter
F7	Fritidsbebyggelse	Skogsfjordvatn 13/14	Forslag til reguleringsplan for inntil 8 enheter
T1	Fritids- og turistformål	Skaret fjellpark 12/43	Vedtatt reguleringsplan for inntil 33 enheter
T2	Fritids- og turistformål	Trollviknes 10/1	Forslag til reguleringsplan rorbuer, båthavn
T3	Fritids- og turistformål	Skaret fjellpark 12/4, 11, 73	Innspill vedr. utvidelse av Skaret fjellpark
G1	Friluftsliv	Skogsfjord	Området fra Vassenden ned til sjøen bevares som friluftsområde
G2	Frnområde	Skogsfjordvatn	Innspill tilrettelegging for utfart
G3	Frnområde	Soltinddalen	Innspill tilrettelegging for utfart
G4	Frnområde	Grønniskaret	Innspill

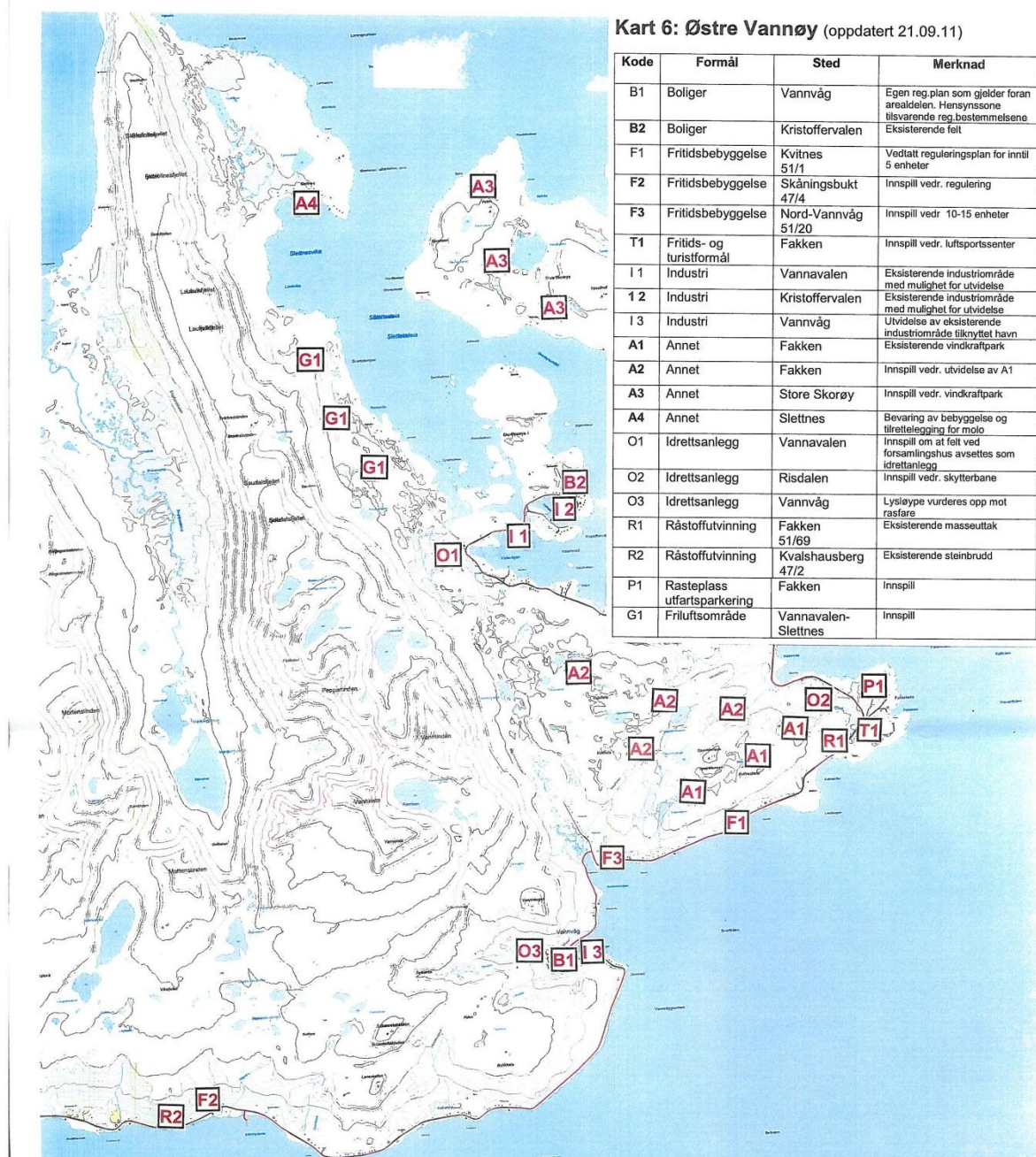

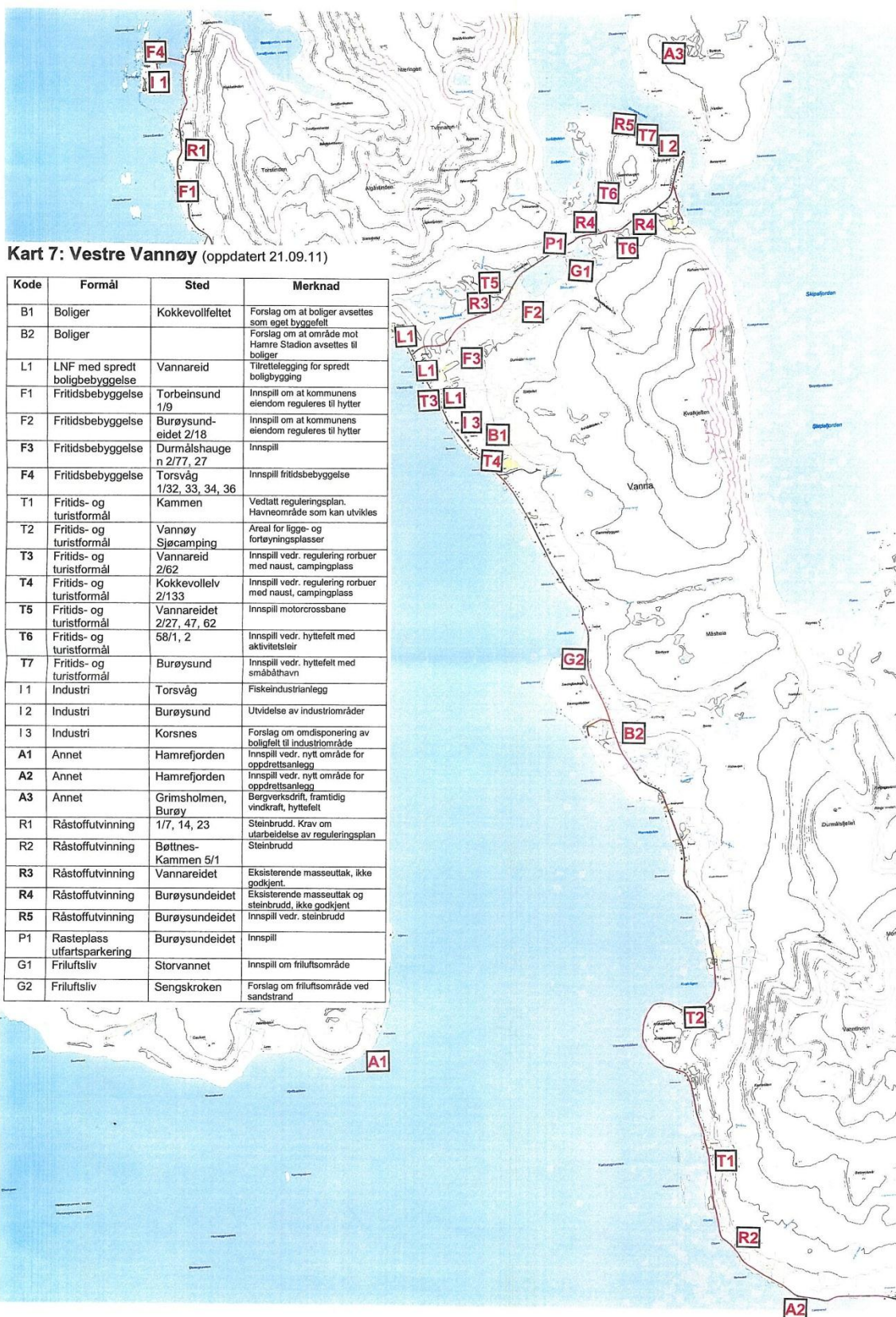
Reinøya

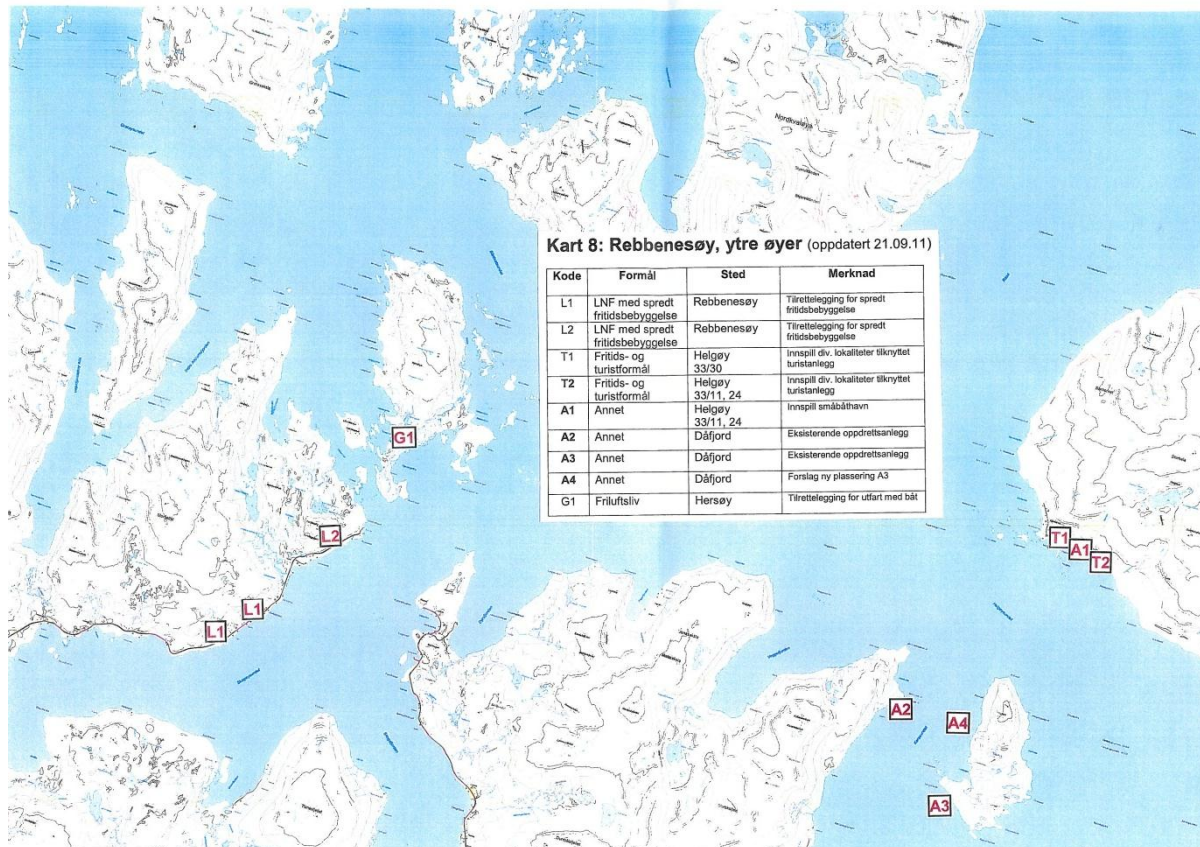

Vannøya

Rebbenesøya

VEDLEGG 2

VEDTEKTER FOR REINØY BEITELAG⁶³

§1. GEOGRAFISK AVGRENŚING OG OMFANG

Bruksordningen omfatter samtlige eiendommer med beiterett i utmark på Reinøy i Karlsøy - og Tromsø kommune samt Reinøy reinbeitedistrikt, samtlige parter i sak 3/1998 ved Nord-Troms jordskifterett.

Ved eventuell deling av eiendom som bruksordningen omfatter til landbruksformål, vil bruksordningen automatisk omfatte den fradelte eiendom.

§ 2. FORMÅL

Formålet med bruksordningen er å legge til rette for en økologisk forsvarlig og bærekraftig utnytting av beiteressursene på Reinøy. Dette med bakgrunn i hva det rettslig er grunnlag for på stedet.

§ 3. BEITESTYRE

Det opprettes et beitestyre bestående av 2 representanter fra reindriften, hvorav en er formann i Reinøy reinbeitedistrikt og 2 representanter fra grunneierne, hvorav den ene er leder i Reinøy utmarkslag. Den andre representanten for reindriften oppnevnes av reindriftsutøverne. Den andre grunneierrepresentanten oppnevnes av jordbrukssjefen i Karlsøy. Hvis Reinøy utmarkslag blir nedlagt, oppnevnes begge grunneierrepresentantene av jordbrukssjefen. Reindriftsagronomen og jordbrukssjefen i Karlsøy tiltrer beitestyret ved behov.

En av representantene i beitestyret velges til formann for 2 år av gangen. Sekretær-funksjonen for beitestyret rullerer for to år av gangen mellom reindriftsagronomen og jordbrukssjefen i Karlsøy, første periode tas av jordbrukssjefen.

Beitestyret skal medvirke til et bedre samarbeid og behandle saker vedrørende felles bruk av beite på Reinøy, herunder påse at disse vedtekter følges, vurdere behov for felles tiltak og annet.

Leder i beitestyret innkaller til møte ved behov eller når en av styrets medlemmer ønsker det. Innkalling til møtene i beitestyret skal være skriftlig med minst 2 ukers varsel. Det skal føres møteprotokoll.

Beitestyret er beslutningsdyktig når minst tre medlemmer er til stede. Vedtak må være enstemmige.

Dersom det kommer andre beitedyr til øya, må det foretas en omregning. Regler for dette fastsettes av jordbrukssjefen i Karlsøy i samråd med fylkeslandbrukssjefen i Troms.

§ 4 ØVRE ANTALL BEITEDYR

Dyreart Antall

Sau og lam, totalt inntil 2000

Geit og kje, totalt inntil 700

Rein i vårflokk (før kalving) 400 i bruksordningens første år, deretter tillates en økning på 50 rein i året til maksimalt reintall på 600 rein er nådd.

Dersom det kommer andre beitedyr til øya, må det foretas en omregning. Regler for dette fastsettes av jordbrukssjefen i Karlsøy i samråd med fylkeslandbrukssjefen i

⁶³ Domsslutning i Nord-Troms jordskifterett 1.8.2002 justert av jordskifteoverretten 15.12.2004

Troms. Omregning skal ikke omfatte reinantallet.

§ 5. BEITETIDER FOR REIN

Tidsrom for rein på sommerbeite settes til 15. april- 15. november

§ 6. SPERREGJERDER

Beitestyret kan vurdere behovet for og vedta oppsetting av eventuelle sperregjerder.

§ 7. MOTORFERDSEL I UTMARK

Jaging av rein med helikopter skal ikke skje den første uka det er småviltjakt.

§ 8. VARSLINGSRUTINER

Distriktsformannen skal 2 uker i forvegen muntlig eller skriftlig, varsle begge grunneierrepresentantene i beitestyre om:

- når reinen ankommer Reinøy med prammer eller kjøretøy
- når prammer eller kjøretøy forlater Reinøy
- hvor mange dyr som eventuelt bli igjen på øya for vinteren

- tidspunkt for eventuell samling av rein med helikopter

Grunneierrepresentantene skal umiddelbart melde fra til distriktsformannen når de:

- er blitt kjent med at rein ikke har forlatt øya for vinteren

§ 9. BEGRENSING I JAKTA

For jakt med hund skal det av hensyn til rein og andre beitedyr i utmarka, kreves bufesertifikat. Bufesertifikatet skal ikke være eldre enn 2 år.

§ 10. ENDRING AV VEDTEKTENE

Endring av disse regler kan skje 10 år etter at sak 3/1998 er rettskraftig og da ved nytt jordskifte. Dette med unntak av §§ 4, 5, 6, 7 og 11, som kan endres med enstemmige vedtak i beitestyret. Tvist om forståelsen av disse vedtekter avgjøres ved voldgift, jf. tvistemålslovens kapittel 32.

§ 13. FORHOLDET TIL REINDRIFTSLOVEN

Bestemmelser i reindriftsloven om vokte og varslingsplikt mm, gjelder uavhengig av disse vedtekter.

VEDLEGG 3

A. BREV FRA REINØY REINBEITEDISTRIKT AV 13.12.2010.

UTTALELSE OPPSTART AV PLANARBEID

I brevet heter det bl.a.:

«For ordens skyld kan det nevnes at arbeidet ble første gang startet opp i 2006.

Siden 2006 har landsdelen og ikke minst Tromsø-regionen opplevd en større utvikling innenfor etablering og utbygging, samtidig er det blitt klart at regionen blir en viktig satsningsområde innenfor næringer som ikke var så aktuelle før. Det er mer arealkrevende næringer som nå etablerer seg i områdene som også fører med seg at flere etablerer seg i områder hvor det er relativt lite aktivitet fra før. Karlsøy kommune har presisert en sterk vilje til å satse på utvikling i tråd med utviklingen Tromsø-regionen nå opplever for fullt på grunn av den intensive satsningen i nordområdene.

Rådmannen i Karlsøy kommune, Jan Hugo Sørensen, skriver i et leserinnlegg i avisa Nordlys, den 19.mai i år, følgende:

"..Hovedutfordringen for Karlsøy kommune fremover er å gjøre kommunen attraktiv for bolig-og næringsetableringer. Vi er den kommunen i Nord-Norge som ligger nærmest landsdelshovedstaden, og dette sammen med våre naturlige fortrinn skal gi oss vekst i framtiden....."

Dette tiltaket vil følgelig kreve økt bruk av arealer til utbygginger i fremtiden og kanskje spesielt innenfor neste kommune- og arealplanperiode. En utvikling av kommunen for tilrettelegging av nytt næringsliv, og også utvidelse av eksisterende næringer vil trenge større rammer for utbygging innenfor kommunen, noe som fort vil føre til konflikt med reindriftas ønske om utvikling innenfor kommunen.

Reinøy reinbeitedistrikt ser det nødvendig at det for reindriftas del gjennomføres en uavhengig konsekvensutredning av den nye kommuneplan og arealplan. Konsekvensutredning for reindrifta må gjennomføres av forskningsinstitusjoner med reindriftsfaglig kompetanse.

Samtidig ser vi at det blir nødvendig med møter mellom kommunen og reindrifta tidlig i prosessen for å gjennomgå reindriftas areal inntresser og diskutere hvilke planer som kommunen og andre næringer har for fremtiden med tanke på utvikling av næringsliv i kommunen. Dette vil også være med på å avklare om hva som må inngå i en konsekvensutredning.

Reindrifta ønsker å være med i utviklingen av Karlsøy kommune. Karlsøy kommune oppfordres, gjennom den nye kommuneplanen, å legge til rette for at reindriftas verdiskapning skjer innenfor kommunen. Dette vil både reindrifta og kommunen tjene på, samtidig som det vil gi et bedre bilde på hvor mye reindrifta virkelig skaper av verdier. Hvis reindrifta ikke tas med i planleggingen av den videre samfunnsutviklingen, så vil jo reindrifta og kommunen bestandig måtte jobbe mot hverandre og det vil både kommunen og reindrifta lide av.»

B. BREV FRA REINØY REINBEITEDISTRIKT AV 01.04.2011. UTTALELSE TIL PLANPROGRAM

I brevet heter det bl.a.:

«Reinøy reinbeitedistrikt vil gi uttalelse til planprogram for arealplan 2012-2024, Karlsøy kommune. Det er svært positivt at kommunen ønsker å holde tett dialog med kommunens næringer i arbeidsprosessen om utarbeidelse av arealplanen. Reindrifta er en næring som ofte berøres ved arealutnytting til andre formål, og dermed er det viktig at arealplanen vil kunne gi bedre rammer for reindriftnæringens utvikling i fremtiden. Dette kan oppnås med tett samarbeid om utvikling av arealplanen for kommunen.

Det er også svært positivt at Karlsøy kommune i arealplanprogrammet endelig ser hva slags utvikling Langsundforbindelsen vil skape på Reinøya. I reguleringsplansprosessen for Langsundforbindelsen har Karlsøy kommune ikke villet gi noen signaler for hvilken utvikling Langsundforbindelsen vil gi for Reinøya. Dette viser at behovet for å utarbeide en KU for prosjektet er nå svært viktig før det videre arbeidet med Langsundforbindelsen fortsetter, og at utbygger nå utarbeider KU slik reindrifta hele tiden har krevd.

Kommunens næringsutviklingsplan i planprogrammet for arealdelen gir en veldig vag beskrivelse av reindrifta innenfor kommunen, samtidig som den legger klare premisser for utvikling for de øvrige næringer. Dette er veldig vanskelig å forstå av planprogrammets næringsutviklingsplan, om hva kommunens plan for utvikling av reindrifta er. Bl.a. blir den økende konflikten mellom reindrifta og andre arealinteresser nevnt i evalueringsskjemaet 'på nedsiden'.

Kommunen og reindrifta må ha et mål å få reindrifta 'på oppsiden' av skjemaet. Vi som driver reindrift innenfor kommunen har sannsynligvis det beste av reinkjøtt som kan tilbys. Dette må vi kunne viderefordre innenfor kommunen, slik at dette kvalitetskjøttet ikke forsvinner ubemerket i det store kjøttsamvirket. Det vil være en kjempereklame for kommunen at det finnes lokalproduksjon og foredling av kjøtt som produseres innenfor kommunen, samtidig får reindrifta gi tilbake til kommunen på den måten, og reindrifta får vise sin medutvikling av kommunen på en mye bedre og klarere måte.

Samtidig kan kommunen arbeide for at reindrifta kan tilpasses inn i nye arealer innenfor kommunen hvor det er langt mindre konflikt og hvor reindrifta kan utvikle sin næring fremover, i stedet for at reindrifta må tilpasse seg med mindre beiteareal. Dette vil dempe konflikter, være positivt for kommunen og gjøre at reindrifta ikke ses på som en bremsekloss i arealsaker hvor reinbeitearealer blir berørt, siden det i de aller fleste tilfeller er reinbeiteinngrepet i hver utbyggingssak som er reindriftras største bekymring. Reinøy reinbeitedistrikt har et ønske om å utvikle sin næring innenfor kommunen, istedenfor at all råvaren blir solgt ut av kommunen for videreforedling. Vi ønsker å satse på videreforedling av reinkjøtt innenfor kommunen.

Det er nevnt at man bør definere kjerneområdet. For oss er det vanskelig å forstå hva kommunen mener med definisjon av kjerneområder. Reindrifta basert på den tradisjonelle drifta har gjennom uminelige tider måttet hele tiden tilpasse seg i beitebruk etter naturlige faktorer og i senere tid også en voldsomt økende utbyggingspress.

Hele Reinøya brukes som beiteareal og det er hele Reinøya som gir reindrifta mulighet for årlig tilpassning og variasjon i valg av beite på grunn av menneskeskapte og naturlige forhold. Det er helt naturlig at rein ikke beiter på samme område årlig, men skifter kontinuerlig på beitearealer, selv om det også finnes arealer som brukes årlig. Definisjon av kjerneområder er vi helt imot hvis det betyr at man skal klassifisere reinbeiter. Dette vil gi en forståelse for at noen reinbeiter er mindre viktige enn andre, og at disse kan det aksepteres som utbyggbare fra reindriftras side. Ser man helhetlig på reinbeiter, så er alle reinbeiter like viktige for både å ha mulighet for å tilpasse seg naturlige endringer, (f.eks klimaendringer) og også menneskeskapt aktivitet. Selv om noen arealer er viktige (kalvingsland, brunstland) så vil jo ikke disse arealene ha noen effekt hvis reindrifta mister for eksempel næringsfulle lavlandsbeiter hvor rein bygger seg opp på om sommeren. Det er også oftest størst byggepress på lavlandsbeiter.

Konsekvensutredningsprogrammet for arealplanprogrammet beskriver konsekvensutredningens formål: ”..Vurderingen skjer på bakgrunn av arealformålets konsekvens for samfunnsviktige og miljømessige tema”. Vi ber om å få opplyst hva de ”miljømessige tema” innebærer?

Er dette spørsmål om at de forskjellige parter som blir berørt av tiltak, skal måles opp mot fellesskapets interesser av utbygginger? I så fall vil både arealplanen og konsekvensutredninger være til stor trussel for reindriftras inntresser og levesett. All fremtidig samfunnsutvikling går jo i all hovedsak utover reindriftras utvikling og verdiskapning, med inngrep i reinbeiter. Med stadige krav om moderasjon av reindrifta for samfunnsnyttige formål, vil jo terskelen for hva som kan defineres som samfunnsnyttige formål ikke stige når man hele tiden gjør inngrep i reinbeiter, og reduserer reindriftras verdi og verdiskapning. Det er et krav om at konsekvensutredninger ved planlagte arealinngrep for reindrifta skal i hovedvekt vurdere reindriftras videre mulighet for en uavhengig nærings- og kulturutvikling og ivaretagelse av reindriftras selvstendighet i fremtiden, slik også internasjonale konvensjoner som er innarbeidet i Norsk lov krever.

Reinøy reinbeitedistrikt ser at det er behov for KU av arealplanen, og legger derfor krav om at den nye arealplanen må konsekvensutredes overfor reindriftras inntresser. Det er også et krav om at reinbeitedistriktene skal være med som grunnlagsdata, siden det nettopp er reindrifta selv som kjenner best drifta og arealbruken sin. Kartmateriale og driftsmønster kan fort bli utdatert for reindriftras del. Dette har med tilpassninger for naturlige forhold og for eksisterende inngrep som gjør at reindrifta må hele tiden tilpasse seg i beitebruken. Som grunnlagsdata må man i mye større grad bruke lokalkunnskap og tradisjonskunnskap hos reindriftsutøvere, sammen med befaringer og møter som grunnlag. Dermed kan skjønn brukes i mye mindre grad for å avgjøre konsekvenser, noe som vil gi en bedre forsikring om at det må kreves en tilfredsstillende dialog og enighet mellom reindrifta, kommunen og utbyggere om utbygginger og avbøtende tiltak. Gjennom hele arealplanprogrammet blir reindriftras beitebruk og rettigheter beskrevet veldig utydelig i beskrivelsen om å definere vern av beitearealer. Det er usikkert om hva kommunen mener med reinbeiter og landbruksbeiter, og om reindriftras beiteareal defineres inn i landbruksbeiter. Vi ser at det er nødvendig at reindrifta får en mye klarere ramme og at det utarbeides i en egen reindriftsplan på lik linje med en fremtidig landbruksplan.

Som det legges til grunn i PBL av 2009, så legges det krav om at det skal gjennomføres KU for nye utbyggingsområder i arealplanen. Vi ser dette som svært lite tilfredsstillende beskrivelse om hva en KU skal inneholde. Ved hver konsekvensutredning, skal det utarbeides en helhetlig KU som tar for seg de negative konsekvenser som de eksisterende utbygginger har gitt og hvilke utvikling nye forhold vil utgjøre for reindriftras del. Dagens

forskningsinstitutter bruker ofte GLOBIO- system for å kunne få mer helhetlig bilder av inngrep på reinbeiter, og som gir mye klarere fremtidsscenarioer for utvikling og utbygging som skaper inngrep i reinbeitearealer. Det er et krav at kommunen bruker uavhengig faginstans fra starten av, som søker en grundig dialog med reindrifta, og som legger betydelig vekt på reindrifas tradisjonskunnskap om beitearealer og reindrifta.

Det er presentert mange områder som er ønsket for forskjellige utbyggingsområder. Det er såpass mange enkeltområder som er tatt med i planene at jeg heller viser til kartside 10 til 16, som er på Reinøya, og evt. også andre områder som er på Reinøya. Reinøy reinbeitedistrikt er imot at disse områdene avsettes for utbyggelse. Reinøya har allerede i dag planlagt flere større inngrep som vil være til svært stor skade for reindrifta, og dermed er det uaktuelt å slippe til mer utbygging for å unngå flere konflikter mellom reindrifta og øvrige samfunnsinntresser. Kommunen har flere ganger presisert overfor reindrifta at man ikke ønsker konflikt mellom reindrifta og øvrige samfunnsinntresser. Det vil det jo være en helomvending fra kommunens side hvis man dermed tillater utbygging, som vil tvinge reindrifta mot uønskede konflikter. Karlsøy kommune og Reinøy reinbeitedistrikt er her nødt til å ta et møte for å gjennomgå de ønskede utbyggingsplanene som planprogrammet presenterer, og finne løsninger for arealer hvor reindrifta kan gå med på fortetting av utbyggelse.

Reinøy reinbeitedistrikt takker for Karlsøy kommunes invitasjon om å holde tett dialog med kommunens næringer, og ser frem mot møter med kommunen. Vi ber om at kommunen dermed setter av tid for møter med Reinøy reinbeitedistrikt. Spesielt gjelder dette for konsekvensutredningsprogram for ny arealplan og møter om reindrifas arealbruk og reindrifas inntresser og reindrifas planer og utfordringer. Det hadde også vært bra med et ekstra felles møte med alle reinbeitedistrikt for å diskutere problemstillinger for reindrifta innenfor kommunen.»